

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาากลุ่มแกนระดับตำบลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ

1. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการพัฒนาากลุ่มแกนระดับตำบลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขจากการทำเวทีประชาคมของกลุ่มแกนระดับตำบล และประชาคมหมู่บ้านตัวอย่าง

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) จากการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบลของจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งจัดโดยจังหวัดพิษณุโลก สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิษณุโลก และสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากการจดบันทึก การบันทึกและถอดเทป จากเอกสาร และการร่วมเป็นคณะกรรมการของคณะผู้วิจัย ตลอดการจัดทั้ง 10 ครั้ง ๆ ละ 2 วัน ครอบคลุมทุกพื้นที่ของจังหวัดพิษณุโลก โดยมีผู้เข้าร่วมที่เป็นกลุ่มแกนระดับตำบลจำนวน 644 คน และตัวแทนจากหมู่บ้านตัวอย่างจำนวน 344 คน

ผลการศึกษา พบว่า

1. รูปแบบและวิธีการดำเนินงาน

1.1 ด้านหลักสูตร คณะทำงานที่ได้รับมอบหมายจากจังหวัดพิษณุโลก ได้จัดทำหลักสูตรด้วยการศึกษาจากหลักสูตรการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดตัวอย่างเรื่องการพัฒนาประชาคม ซึ่งดำเนินการโดยศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขตที่ 6 ร่วมกับจังหวัดพิษณุโลก และสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม จัดขึ้นระหว่างวันที่ 21 - 24 มีนาคม 2543 ณ ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นแนวทางในการจัดทำจนได้หลักสูตรต้นแบบที่ใช้ในการดำเนินงาน

1.2 รูปแบบและวิธีการดำเนินงาน กำหนดให้มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบลโดยกระจายไปยังทุกอำเภอในจังหวัดพิษณุโลก 9 อำเภอ ๆ ละ 1 ครั้ง ยกเว้นอำเภอเมืองกำหนดให้มีการจัด 2 ครั้ง ๆ ละ 2 วัน โดยวันแรกเป็นการให้แนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พร้อมทั้งเทคนิคการประชาคมที่เน้นผู้เข้าร่วมประชุมเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ วันที่สองเป็นการฝึกปฏิบัติจริงโดยประชาชนจากหมู่บ้านตัวอย่างหมู่บ้านละ 30 คน เข้าร่วมประชาคม โดยมีกลุ่มแกนที่ได้คัดเลือกเป็นตัวแทนทำหน้าที่ดำเนินการประชาคม พร้อมทั้งสรุปผล

1.3 การประเมินผลในภาพรวม โดยกลุ่มแกนที่ได้ผ่านการฝึกอบรมครบ ทั้ง 2 วัน ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า รูปแบบและวิธีการดำเนินงาน เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การทำเวทีประชาคม หลักสูตรการฝึกอบรม ความสามารถในการนำเนื้อหาและรูปแบบวิธีการไปใช้ ความเหมาะสมของวิทยากร ระยะเวลา สถานที่ และประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก

2. สภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข

2.1 ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ส่วนใหญ่พบปัญหาเกี่ยวกับราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ และต้นทุนการผลิตสูง สาเหตุขาดการรับประกันราคาผลผลิตจากภาครัฐที่จริงจัง คุณภาพผลผลิตไม่ได้มาตรฐานตามที่ตลาดต้องการ ผลผลิตล้นตลาดขาดอำนาจการต่อรอง มีค่าใช้จ่ายในการผลิตสูง เช่น ค่าแรง ค่าปุ๋ย ค่ายา สำหรับแนวทางแก้ไขรัฐควรจัดให้มีการรับประกันราคาผลผลิตทางการเกษตรอย่างจริงจัง ลดพื้นที่การผลิตปลูกพืชอื่นทดแทน และจัดตั้งกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง

2.2 ด้านสังคม การศึกษาและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่พบปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด สาเหตุมาจากครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่น มีแหล่งจำหน่ายในชุมชนจากผู้มีอิทธิพล หาซื้อได้ง่าย และขาดการดูแลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างจริงจัง สำหรับแนวทางแก้ไข หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเอาใจใส่ต่อสถาบันครอบครัว มีการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้นำครอบครัว และเยาวชน ส่งเสริมให้มีการเล่นกีฬา สราออกกำลังกาย รณรงค์ให้ทราบถึงภัยพิบัติของยาเสพติดและควรเพิ่มโทษทางกฎหมายแก่ผู้ค้าและผู้เสพ

2.3 ด้านการเมืองและการปกครอง ส่วนใหญ่พบปัญหาการซื้อสิทธิ์ขายเสียงในการเลือกตั้ง สาเหตุประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย ขาดจิตสำนึก นักการเมืองไม่มีอุดมการณ์ สำหรับแนวทางแก้ไขควรเร่งสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับประชาธิปไตย

2.4 ด้านวิทยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่พบปัญหาเกี่ยวกับการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล สาเหตุประชาชนขาดวินัย ที่รองรับขยะไม่เพียงพอ ขาดระบบการระบายน้ำที่ดี นำเน่าเสีย สำหรับแนวทางแก้ไข ควรสร้างจิตสำนึก รณรงค์ให้มีการคัดแยกขยะ ให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูลที่ถูกวิธีแก่ประชาชน และจัดที่รองรับขยะให้พอเพียง

สำนักวิทยบริการฯ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
วันรับ.....1.0 ส.ย. 2545
วันลงทะเบียน.....1.6 ส.ย. 2545
เลขทะเบียน.....144663
เลขเรียกหนังสือ.....?

307 72

กษ 76

๒ |

Abstract

The objectives of the research entitled "The Development on Core – Tambon or Subdistrict Leaders for Community Empowerment in Phitsanulok" were as follows:

1. To study models and operational methods on development core - tambon or subdistrict leaders for community empowerment in Phitsanulok.
2. To study the problems, causes and solutions by means of the core - tambon or subdistrict leaders and the public of village sample.

The Participatory Action Research (PAR) was utilized in this study. Work - shop activities were conducted by the co-operation of Phitsanulok province, The Community Development Technical Assistance Center Region 6, and Rajabhat Institute Pibulsongkram. The data collected by researcher team were note – taking, tape – recording decode as well as documents supported and participating in work – shop. This was held 10 times each lasted for 2 days covering all districts in Phitsanulok. The samples used were 644 core – tambon or sub-district leaders and 344 representatives from the village samples.

The results of this study found that

1. Models and operational methods
 - 1.1 The operational team appointed by Phitsanulok province governor prepared curriculum. The working group has studied the work – shop entitled. 'The civil societies' conducted by co-operation of the Community Development Technical Assistance Center Region 6, Phitsanulok province and Rajabhat Institute Pibulsongkram during March 21 – 24, 2000 at tambon Bungkok, Bangrakam district, Phitsanulok province. And other documents were also used as a guideline till the model curriculum was finished.
 - 1.2 The models and operational methods in terms of work – shop was conducted and distributed to 9 districts. Each district had a work – shop for 1 time except that of Muang district was held 2 times. The workshop lasted for 2 days. For the first day, the concepts of the constitution and the community were given by

๑๐๐๐๐

the empowerment guest speaker including civil societies techniques and work – shop participants were also used as public – learning center. 30 representatives from the village sample and core – subdistrict leaders conducted real practicum were supposed to meet and summarize the results of meeting.

1.3 Assessments of all sides by core – subdistrict leaders who passed the training for two- day workshop, most of them expressed their opinions that models and operational methods; i.e. the knowledge community strength, public criticized stage, training course, the capacity of using contents. the appropriate guest speakers, duration places, the usefulness of training were higher level.

2. Problem conditions. causes and solutions

2.1 Economic and profession aspects, it found that the price of agricultural products was lowered. The capital of production was high. The cause was that the lack of the product guarantee from the government sector was uncertain, and the quality of the products was not standardized to meet the market need. Products were overflowed to markets and farmers have no power to negotiate. The cost of production was high; for example, the labor cost. fertilizer. pesticide toxin. For the solutions, the government should strongly guarantee on the agricultural products. Reducing the area of producing and planting other plants were necessary and the group of negotiation should be settled.

2.2 Social. educational and cultural aspects. found that the spread of drug addictions, the causes were of family separation, lack of warmness, the sale source from the influenced people in community and the drugs were easy to buy. The government officials should look after these things. For solutions were that the organization concerning should take care of family institution, giving knowledge to the family leaders as well as the youth, promoting them to play sports and exercises. The combat of drugs should be known for the destruction of drugs and addition of punishment for the sellers and the takers of drugs should be done.

2.3 Political and governmental aspects, buying rights and selling votes in election were major problems. The cases were that people in general were

lack of democraton, they were unconscious. The politicians ideatess. The best way was to build **consciousness** about democraton to the public.

2.4 Natural resources and environmental aspects found that the **problems of** elimination of **rubbish and bad things** were not **inappropriate**. The **causes** were that **people were lack of disciplines**. The **rubbish** containers were not enough. The draining of **water** was not good. For solutions were to create consciousness for people. They should know how to **get rid of garbage**. The containers for **litter** should be provided for the public to **throw away the** garbage.

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
Pibulsongkram Rajabhat University

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ทั้งนี้ ด้วยความอนุเคราะห์และร่วมมือร่วมใจอย่างดียิ่งจากทุกฝ่ายที่ร่วมเป็นพาคีในการพัฒนากลุ่มแกนระดับตำบล เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดพิษณุโลก คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก นายวิจารณ์ ไชยนันทน์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา และสนับสนุนการดำเนินงาน ท่านรองผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก นายพินัย อนันตพงศ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาและร่วมเป็นวิทยากรในทุกพื้นที่ทั้ง 10 ครั้ง ท่านพัฒนาการจังหวัดพิษณุโลก นางปราณี บำรุงพงศ์ ที่ร่วมเป็นคณะทำงาน เป็นวิทยากรและให้คำแนะนำตลอดการดำเนินงาน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขตที่ 6 ท่านนายอำเภอพัฒนาการอำเภอ เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคณะผู้วิจัยไม่สามารถระบุนามได้ ณ ที่นี้

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและผู้สนใจในฐานะเป็นข้อมูลพื้นฐานหรือคู่มือในการปฏิบัติงาน และสุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยต้องขอขอบคุณอาจารย์ดำรงค์ มะประวงค์ ที่ได้กรุณาตรวจสอบและแก้ไขบทความด้วยภาษาอังกฤษ ท่านอธิการบดีสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม รองศาสตราจารย์ประวิตร ชูศิลป์ และสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณจำนวน 20,000 บาท เป็นค่าใช้จ่ายในการวิจัย

คณะผู้วิจัย

ธันวาคม 2544

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	5
บทที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัย	7
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	7
ขั้นตอนและวิธีการวิจัย	7
บทที่ 3 กรอบแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง	16
องค์ประกอบของกลุ่มแกนระดับตำบล	17
แนวทางการคัดเลือกกลุ่มแกน	17
บทบาทของกลุ่มแกน	18
การสนับสนุนและพัฒนากลุ่มแกน	19
กระบวนการชุมชน	19
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน	20
องค์กรชุมชน สถาบันที่สำคัญที่สุดของชาวบ้าน	22
การส่งเสริมสนับสนุนชุมชน	24
กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	24
ลักษณะชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	25
ตัวบ่งชี้ความเข้มแข็งของประชาคมตำบลหนองแ้งใหญ่	26
เบญจภาคีในการพัฒนา	27
ประวัติความเป็นมาของประชาคมในสังคมไทย	28
วิสัยของความเป็นประชาคม/ประชาสังคม	30

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ลักษณะของประชาคมตำบล	31
ตัวแบบของประชาคม	33
บทที่ 4 เทคนิคการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	34
ประเภทที่ 1 ใช้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้	34
เทคนิค A-I-C	34
เทคนิคการใช้คำถาม (Questioning Technique)	39
เทคนิคการระดมความคิดแบบ Battle	41
เทคนิคการประชุมแบบหมวกความคิดหกใบ (Six Thinking Hats)	42
เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแสวงหาอนาคตร่วมกัน (FSC)	43
เทคนิค SWOT	47
เทคนิคระดมสมอง (Brainstorming)	49
เทคนิคการสนทนาวงกลม (Talking circle)	49
เทคนิคการวิเคราะห์กรณีศึกษา (case study Analysis)	50
เทคนิคการแสดงบทบาทสมมติ (Role Planing)	51
เทคนิคกลุ่มทำงาน (Working Group)	52
เทคนิคการดูงานภาคสนาม (Field Visit)	52
เทคนิคการแสดงละครคน (Drama Theatre)	53
เทคนิคเกมส์การศึกษา (Educational Games)	54
เทคนิคการใช้กิจกรรมนันทนาการ (Recreational Activity)	56
เทคนิคการฝึกประสาทสัมผัส (Sensitivity Training)	56
เทคนิคการประชุมแบบฟอรัม (Forum)	56
เทคนิคการสัมมนา (Seminar)	57
เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (Buzz Session]	57
เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)	58
ประเภทที่ 2 เทคนิคการฝึกอบรมโดยใช้วิทยากรเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้	58
เทคนิคการบรรยาย (Lecture)	59
เทคนิคการอภิปรายเป็นคณะ (Panel Discussion)	60
เทคนิคการประชุมปาฐกถา หรือ การประชุมทางวิชาการ (Symposium)	60

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ครั้งที่ 10 ณ หอประชุมอำเภอวัดโบสถ์ และวัดท้อแท้ หมู่ที่ 1	
ต. ท้อแท้ อ. วัดโบสถ์	296
บทที่ 7 สรุปผลการดำเนินงาน	317
ข้อเสนอแนะ	318
บรรณานุกรม	321
ภาคผนวก	323
ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้เข้าร่วมฝึกอบรมกลุ่มแกนระดับตำบล	324
ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้เข้าร่วมเวทีประชาคมหมู่บ้านตัวอย่าง	353
ภาคผนวก ค. ตารางสรุปความคิดจากการทำเวทีประชาคมของ กลุ่มแกนระดับตำบลต่อสภาพปัญหา สาเหตุ และ แนวทางแก้ไขในภาพรวมด้านเศรษฐกิจและอาชีพ	372
ภาคผนวก ก. ตารางสรุปความคิดจากการทำเวทีประชาคมของ กลุ่มแกนระดับตำบลต่อสภาพปัญหา สาเหตุ และ แนวทางแก้ไขในภาพรวมด้านสังคม การศึกษา และ วัฒนธรรม	379
ภาคผนวก จ. ตารางสรุปความคิดจากการทำเวทีประชาคมของ กลุ่มแกนระดับตำบลต่อสภาพปัญหา สาเหตุ และ แนวทางแก้ไขในภาพรวมด้านการเมืองและการปกครอง	387
ภาคผนวก ฉ. ตารางสรุปความคิดจากการทำเวทีประชาคมของ กลุ่มแกนระดับตำบลต่อสภาพปัญหา สาเหตุ และ แนวทางแก้ไขในภาพรวมด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	394
ภาคผนวก ช. รายชื่อคณะผู้วิจัย	400

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เทคนิคการสาธิต (Demonstration)	61
เทคนิคการสอนงาน (Coaching)	61
บทที่ 5 การจัดเวทีประชาคม	62
จัดเวทีประชาคมเพื่ออะไร	62
จัดเวทีประชาคมที่ไหน	63
ใครทำเวทีประชาคม	63
ใครมีส่วนร่วมในการทำเวทีประชาคม	63
การจัดเวทีประชาคมมีการเตรียมการอย่างไร	64
ทำอย่างไรในเวทีประชาคม	67
บทที่ 6 การดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบลของจังหวัดพิษณุโลก	83
ครั้งที่ 1 ณ ทรัพย์ไพรวัลย์แกรนด์ไฮเต็ลแอนด์รีสอร์ท และวัดทรัพย์ไพรวัลย์วนาราม ต.แก่งไทร อ.วังทอง	84
ครั้งที่ 2 ณ อาคารเวียงแก้ว สถาบันราชภัฏพิษณุโลก และหมู่ที่ 3 บ้านไม้ค่อม ต.ปากโทก อ.เมือง (กลุ่มที่ 1)	109
ครั้งที่ 3 ณ หอประชุมอำเภอนครไทย และวัดหน้าพระธาตุ อ.นครไทย	133
ครั้งที่ 4 ณ หอประชุมอำเภอนิคมบ่งช้าง และวัดผางหมี ต. ไทร้อย อ.นิคมบ่งช้าง	155
ครั้งที่ 5 ณ อาคารเวียงแก้ว สถาบันราชภัฏพิษณุโลก และหมู่ที่ 5 บ้านท่าทอง ต.ท่าทอง อ.เมือง (กลุ่มที่ 2)	185
ครั้งที่ 6 ณ วัดราษฎร์เจริญ หมู่ที่ 9 ต.โคกสลุด อ.บางกระทุ่ม และบ้านวังตาบัว หมู่ที่ 9 ต.โคกสลุด อ.บางกระทุ่ม	207
ครั้งที่ 7 ณ วัดหนองพยอม ต.ชุมแสงสงคราม และวัดบ้านหนองอ้อ หมู่ที่ 7 ต.ชุมแสงสงคราม อ.บางระกำ	229
ครั้งที่ 8 ณ หอประชุมเขื่อนนเรศวร และที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมู่ที่ 7 ต.หนองแรม อ.พรหมพิราม	253
ครั้งที่ 9 ณ หอประชุมอำเภอชาติตระการ และที่ทำการ อบต. หมู่ที่ 6 ต.ชาติตระการ อ.ชาติตระการ	273

บทที่ 1
บทนำ

ภูมิหลัง

ในปัจจุบันได้มีผู้กล่าวถึงคำว่า "ประชาคม" หรือ "ประชาสังคม" ที่มาจากคำภาษาอังกฤษว่า "Civil Society" กันมาก ซึ่งเป็นคำพูดที่แสดงถึงแนวคิดในยุคของการสร้างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ทุกฝ่ายต่างยอมรับว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนอย่างแท้จริง เพราะจากแนวทางในการสร้างรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการจัดทำเวทีประชาพิจารณ์ เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นจากทุก ๆ ฝ่ายครอบคลุมทั่วประเทศ นอกจากนั้นการนำแนวความคิดของประชาคมมาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาประชาธิปไตยของไทย ซึ่งนายแพทย์ประเวศ วะสี ได้มีความเห็นว่าการกระจายสิทธิไปสู่ชุมชนโดยตรงจะต้องสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของประเทศอย่างเป็นบูรณาการ (ประเวศ วะสี, 2540 อ้างถึงใน จิตยา สุวรรณะชญ, 2543 : 4) และอดีตนายกรัฐมนตรี นายอานันท์ ปันยารชุน ได้กล่าวถึงระบอบประชาธิปไตยว่าเป็นระบบที่ต้องตั้งอยู่บนราก 3 ราก ที่ผ่านมา 68 กว่าปี เราพูดถึงรากเดียวคือระบบสภาหรือรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตยนั้น รากแรกคือระบบรัฐธรรมนูญหรือระบบการปกครอง รากที่สองคือการมีประชาสังคม คือการสร้างองค์การที่ไม่ใช่ของรัฐ เช่น เอ็นจีโอ และองค์กรอื่น ๆ ขณะเดียวกันทำหน้าที่ตรวจสอบหรือคานอำนาจของรัฐด้วย ส่วนรากที่สามคือธรรมรัฐที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งถ้าสร้างได้จะมีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ มีการตัดสินใจในตัวเอง ดังนั้นรากที่ 2 และ 3 จะต้องเริ่มสร้างและสร้างไม่ได้ (อานันท์ ปันยารชุน, 2542 อ้างถึงใน จิตยา สุวรรณะชญ, 2543 : 5)

จากแนวคิดดังกล่าวประกอบกับวิกฤตการณ์เศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลกระทบเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม และจากการที่คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติได้เห็นชอบในแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวม ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และตามบทบัญญัติ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่มุ่งเพิ่มศักยภาพของท้องถิ่น ให้สามารถปกครองตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรมภายใต้กรอบพัฒนาประชารัฐของประเทศที่จะเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ปัญหาวิกฤตของประเทศ และตามมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2542 ที่ได้เห็นชอบในหลักการของแผนปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยให้ทุกส่วนราชการร่วมมือในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

ตามแผนแม่บทของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตที่มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมบริหารจัดการแก้ไขปัญหาโดยชุมชนเอง ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งถือปฏิบัติ สถาบันราชภัฏพิบูลสงครามร่วมกับจังหวัดพิษณุโลก โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิษณุโลก เป็นแกนกลางในการประสานให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนารูปแบบและแนวคิดในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยการพัฒนาศักยภาพของภาคีเพื่อการพัฒนา โดยมุ่งเน้นไปยังกลุ่มแกนระดับตำบล ซึ่งทุกฝ่ายได้มีการประชุมหารือร่วมกันเพื่อหาแนวทางในการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนากลุ่มแกนระดับตำบลให้มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการทำเวทีประชาคม และสามารถนำไปปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้นำเวทีประชาคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเป็นการศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนโดยใช้กระบวนการเวทีประชาคมจากกลุ่มแกนที่เข้าร่วมประชุมและตัวแทนในแต่ละหมู่บ้านที่ได้ผ่านการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่าง จำนวน 10 หมู่บ้าน ในจังหวัดพิษณุโลก โดยมีการ สรุปผลและวิเคราะห์การดำเนินงานในทุก ๆ ขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบถึงขั้นตอนวิธีการและสภาพปัญหาที่แท้จริงของแต่ละหมู่บ้านเป้าหมายตลอดจนภาพรวมของจังหวัดพิษณุโลก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการพัฒนากลุ่มแกนระดับตำบลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขจากการทำเวทีประชาคมกลุ่มแกนระดับตำบล และประชาคมหมู่บ้านตัวอย่าง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้รูปแบบและวิธีการดำเนินงานในการพัฒนากลุ่มแกนระดับตำบลโดยใช้กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม และสามารถเผยแพร่ให้แก่หน่วยงานหรือบุคคลทั่วไปได้ใช้เป็นแนวทางในการจัดการพัฒนาชุมชนหรือกลุ่มแกนระดับตำบล หรืออาจจะนำไปประยุกต์ในการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการในลักษณะอื่น ๆ ได้
2. ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาที่แท้จริงของชุมชนในจังหวัดพิษณุโลกที่เกิดจากการทำเวทีประชาคม

3. เพื่อนำผลการศึกษา เป็นฐานของการกำหนดแนวทางพัฒนาชุมชนในเขตจังหวัดพิษณุโลก ให้ตรงตามความต้องการประชาชน

4. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสามารถใช้เป็นคู่มือในการศึกษาค้นคว้า หรือเป็นแนวทางในการจัดทำเวทีประชาคมได้อย่างมีระบบ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยในเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบล การทำเวทีประชาคมของหมู่บ้านตัวอย่างที่คัดเลือกโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ตามวัน สถานที่ ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ และเวทีประชาคม ได้แก่

ตารางที่ 1 แสดงวัน เดือน ปี สถานที่ที่จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ สถานที่จัดเวทีประชาคม จำนวนผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ และจำนวนผู้เข้าร่วมเวทีประชาคม

วัน / เดือน / ปี	สถานที่จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และสถานที่จัดเวทีประชาคม	จำนวนผู้เข้าประชุมเชิงปฏิบัติการ	จำนวนผู้เข้าร่วมเวทีประชาคม
31 พ.ค. - 1 มิ.ย. 2543	ทrophy ไทรวัลย์ แกรนด์ไฮเต็ลแอนด์รีสอร์ท และวัดทrophy ไทรวัลย์ จวนคราม ต.แก่งไทร อ.วังทอง	77 คน	31 คน
12-13 มิ.ย. 2543	อาคารเวียงแก้ว สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม และหมู่ที่ 3 บ้านไร่ค่อม ต.ปากโทก อ.เมือง	70 คน	44 คน
15-16 . 2543	หอประชุมอำเภอ นครไทย และวัดหน้าพระธาตุ อ.นครไทย	77 คน	33 คน
22-23 มิ.ย. 2543	หอประชุมอำเภอเนินมะปราง และวัดผารังหมี ต.ทราย้อย อ.เนินมะปราง	49 คน	33 คน

วัน / เดือน / ปี	สถานที่จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และสถานที่จัดเวทีประชาคม	จำนวน ผู้เข้าประชุม เชิงปฏิบัติการ	จำนวน ผู้เข้าร่วม เวที ประชาคม
5 - 6 ก.ค. 2543	อาคารเวียงแก้ว สถาบันราชภัฏ พิบูลสงคราม และ บ้านท่าทอง หมู่ที่ 5 ต.ท่าทอง อ.เมือง	63 คน	36 คน
12 - 13 ก.ค. 2543	วัดราษฎร์เจริญ หมู่ที่ 9 ต.โคกสลด และบ้านวังตาบัว หมู่ที่ 9 ต.โคกสลด อ.บางกระทุ่ม	63 คน	29 คน
24 - 25 ก.ค. 2543	วัดหนองพยอม ต.ชุมแสงสงคราม และวัดหนองอ้อ หมู่ที่ 7 ต.ชุมแสง สงคราม อ.บางระกำ	77 คน	29 คน
27 - 28 ก.ค. 2543	หอประชุมเรือนนเรศวร และ ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการ ผลิต หมู่ที่ 7 บ้านหนองแวง อ.พรหมพิราม	84 คน	32 คน
3 - 4 ส.ค. 2543	หอประชุมอำเภอชาติตระการ และ ที่ทำการ อบต. หมู่ที่ 6 ต.ชาติตระการ อ.ชาติตระการ	42 คน	47 คน
7 - 8 ส.ค. 2543	หอประชุมอำเภอวัดโบสถ์ และวัด ห้อยเท้า หมู่ที่ 1 ต.ห้อยเท้า อ.วัดโบสถ์	42 คน	30 คน
รวมทั้งสิ้น		644 คน	344 คน

สำหรับประเด็นที่ศึกษาในกระบวนการเวทีประชาคมได้แก่การค้นหาลักษณะปัญหา
สาเหตุ และแนวทางแก้ไข ในด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสังคม การศึกษาและวัฒนธรรม
ด้านการเมืองการปกครอง และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการแสดง
ความคิดเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมเวทีประชาคม ตลอดจนการวิเคราะห์ถึงรูปแบบการจัด
การประชุมเชิงปฏิบัติการที่เหมาะสมในรูปแบบของการใช้กระบวนการเวทีประชาคม

ในการจัดครั้งนี้มุ่งเน้นที่ผู้เข้าร่วมประชุมเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยมี
คณะวิทยากรเป็นผู้ประสานดำเนินการที่ใช้เทคนิคหลายรูปแบบ

นิยามศัพท์ในการวิจัย

1. สภาพปัญหาหมายถึง สภาพปัญหาที่เกิดจากการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมเวทีประชาคมในแต่ละหมู่บ้าน
2. หลักสูตรหมายถึง หลักสูตรที่ได้กำหนดขึ้นจากคณะทำงานที่ทางจังหวัดพิษณุโลกแต่งตั้งขึ้นเพื่อใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ กลุ่มแกนระดับตำบลของจังหวัดพิษณุโลก
3. เวทีประชาคมหมายถึง การที่แกนนำระดับตำบลและผู้นำในแต่ละหมู่บ้านที่ได้คัดเลือกไว้ มาร่วมประชุมเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของชุมชนตามสถานที่ที่ได้จัดเตรียมไว้ ตลอดจนค้นหาสาเหตุของการเกิดปัญหาและแนวทางแก้ปัญหา
4. กลุ่มแกนระดับตำบล หมายถึง ตัวแทนที่เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบล ที่คัดเลือกจากสำนักงานส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนระดับอำเภอของทุกอำเภอในจังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วยตัวแทนที่เป็นข้าราชการและตัวแทนประชาชนในแต่ละตำบลจำนวนตำบลละ 5 - 7 คน
5. การพัฒนาแบบองค์รวม หมายถึง การพัฒนาที่ทุกฝ่ายในสังคมมีโอกาสได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ทั้งทางด้านคุณภาพชีวิต จิตใจ เศรษฐกิจการเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเพิ่มศักยภาพ และสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาตนเองในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ เพื่อให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมผลักดันให้สังคมเป็นไปตามที่ต้องการได้ โดยมีแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวม ดังนี้
 - 5.1 เป็นการพัฒนาคน เพื่อให้คนสามารถกำหนด ดำเนินการพัฒนาดตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ
 - 5.2 เป็นการพัฒนาในทุกเรื่องพร้อมกันไปทั้งคน สังคม และสิ่งแวดล้อม
 - 5.3 เป็นการพัฒนาที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องร่วมกันทั้งในชุมชน และระหว่างชุมชน
 - 5.4 เป็นการพัฒนาที่ภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ในทุกระดับมีส่วนร่วมสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาชุมชน
 - 5.5 เป็นการพัฒนาที่มีวิธิตัด และสำนึกว่าการพัฒนาชุมชนมีความหลากหลาย มีพลวัตร และมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นสมดุลงอกดีกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6. ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การเพิ่มศักยภาพของชุมชน โดยมุ่งส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งที่สามารถกำหนดทิศทาง คุณค่า วิธีการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืน และมีเอกลักษณ์ของตนเอง ในขณะเดียวกันสามารถปรับตัวรับรู้เท่าทันกับสภาพแวดล้อมด้านต่าง ๆ ภายนอกชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป โดยกระบวนการเพิ่มศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนประกอบด้วย

6.1 การทำให้องค์กรชุมชนเข้มแข็งมีเครือข่ายเชื่อมโยงกัน เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมประชาสังคม และความเข้มแข็งของชุมชน

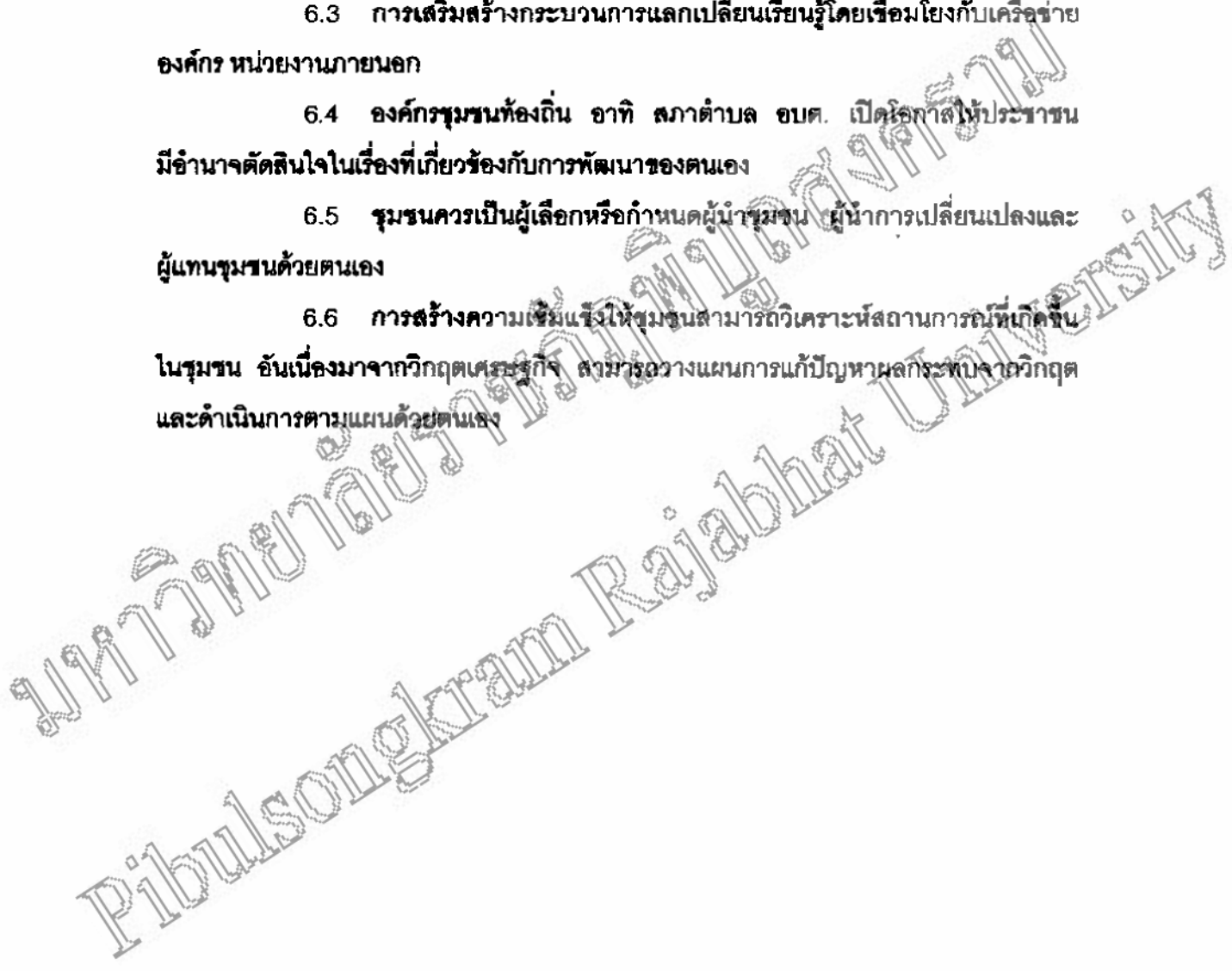
6.2 การดำรงรักษาแบบแผน ความคิด คุณค่า จิตสำนึกที่ดั้งเดิมของชุมชน

6.3 การเสริมสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยเชื่อมโยงกับเครือข่ายองค์กร หน่วยงานภายนอก

6.4 องค์กรชุมชนท้องถิ่น อาทิ สมาคมตำบล อบต. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาของตนเอง

6.5 ชุมชนควรเป็นผู้เลือกหรือกำหนดผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้แทนชุมชนด้วยตนเอง

6.6 การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน อันเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจ สามารถวางแผนการแก้ปัญหาผลกระทบจากวิกฤตและดำเนินการตามแผนด้วยตนเอง

บทที่ 2

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาแบบมีส่วนร่วมในเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนนำระดับตำบลของจังหวัดพิษณุโลก และการทำเวทีประชาคมของหมู่บ้านที่ได้ผ่านกระบวนการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่างจำนวน 10 หมู่บ้าน โดยมีการสรุปขั้นตอนและผลการดำเนินงานอย่างละเอียด โดยคณะผู้วิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1. กลุ่มแกนระดับตำบลที่คณะกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งระดับอำเภอได้คัดเลือกจากภาครัฐ เอกชน และผู้นำในชุมชนตำบลละ 5 - 7 คน จาก 90 ตำบล รวมเป็นผู้ที่เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบล จำนวน 644 คน (ตามตารางที่ 1)

2. หมู่บ้านตัวอย่างที่คัดเลือกจากคณะกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งระดับอำเภอ ๗ ละ 1 หมู่บ้าน ยกเว้นอำเภอเมืองกำหนดให้มีหมู่บ้านตัวอย่างจำนวน 2 หมู่บ้าน เพื่อให้ผู้ที่เป็นแกนนำระดับตำบลได้ลงปฏิบัติจริงโดยการจัดทำเวทีประชาคมในหมู่บ้านที่คัดเลือกไว้

3. หมู่บ้านตัวอย่างที่คัดเลือกไว้จะมีประชาชนที่เป็นแกนนำในระดับหมู่บ้าน เข้าร่วมในการทำเวทีประชาคม จำนวนหมู่บ้านละประมาณ 30 คน เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่กำหนดขึ้นโดยมีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 344 คน (ตามตารางที่ 1) และมีกลุ่มแกนที่ผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการทำเวทีประชาคมในวันแรกของการประชุม ซึ่งคณะวิทยากรได้มอบภารกิจให้เป็นผู้นำเวทีประชาคมในวันที่สอง

ขั้นตอนและวิธีการวิจัย

1. ประชุมคณะทำงานที่เกี่ยวข้องตามคำสั่งจังหวัดพิษณุโลก ที่ 1140/2543 เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบล ได้แก่

นายพนัย	อนันตพงศ์	รองผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก
		ประธานคณะทำงาน
รศ. ประวิตร	ชูศิลป์	อธิการบดีสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
		รองประธานคณะทำงาน
ประธานสถาบันพัฒนาสืแยกอินโดจีน		รองประธานคณะทำงาน

ผศ. ดร. ไพศาล	วิรัชชัย	รองอธิการบดี สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม คณะทำงาน
รศ. ดร. นงคราญ	กาญจนประเสริฐ	ผอ. สำนักวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม คณะทำงาน
ผศ. หาญชัย	สงวนให้	อาจารย์สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม คณะทำงาน
ผศ. เต็มศักดิ์	สุวรรณประเทศ	อาจารย์สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม คณะทำงาน
อาจารย์น้อย	ลายคราม	คณะกรรมการการเลือกตั้ง ประจำจังหวัดพิษณุโลก คณะทำงาน
อาจารย์สุนทร	สารวรรณ	อาจารย์สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม คณะทำงาน
นางปราณี	บำรุงหงส์	พัฒนาการจังหวัดพิษณุโลก คณะทำงาน
นายอำเภอทุกอำเภอ		คณะทำงาน
นายสุชิน	เจริญสิงห์	หัวหน้าฝ่ายแผนงานและโครงการ สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดพิษณุโลก คณะทำงาน
พัฒนาการอำเภอทุกอำเภอ		คณะทำงาน
นางสุนันต์	สุชา	เจ้าหน้าที่บริหารงานพัฒนาชุมชน 7 คณะทำงาน
นายสุทัต	ภูระหงษ์	นักวิชาการพัฒนาชุมชน 6 คณะทำงาน
นางสาวโสภิต	ภูริสวัสดิ์	นักวิชาการพัฒนาชุมชน 5 คณะทำงาน
นายนิคม	ทับทอง	เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน 5 คณะทำงาน

นายเอก	เดิมนรณ	หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมและพัฒนา
		คณะทำงาน / เลขานุการ
จ.ส.อ. สุนิมิต	ชุมพงษ์	เจ้าพนักงานพัฒนาชุมชน 5
		คณะทำงาน / ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะทำงานที่จัดตั้งขึ้นมีบทบาทหน้าที่ในการพิจารณาหลักสูตรและรูปแบบวิธีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบลของจังหวัดพิษณุโลก 90 ตำบล ๗ ละ 5 - 7 คน ซึ่งมีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้นจำนวน 644 คน โดยได้มีการศึกษาข้อมูลจากหลักสูตรและผลการประชุมเชิงปฏิบัติการจุดตัวอย่างเรื่องการพัฒนาประชาคม ดำเนินการโดยศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขตที่ 6 ร่วมกับจังหวัดพิษณุโลกและสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม จัดขึ้นระหว่างวันที่ 21 - 24 มีนาคม 2543 ณ ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ และจากเอกสารตำราที่เกี่ยวข้อง ทักษะและประสบการณ์ของคณะทำงานมาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรที่ใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบลของจังหวัดพิษณุโลก ตลอดจนกำหนดรูปแบบ วิธีการ ด้วยบุคคลที่รับผิดชอบในการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบลของจังหวัดพิษณุโลกตามหลักสูตรที่สรุปได้ ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

ตารางที่ 2 หลักการการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบล ของจังหวัดพิษณุโลก

วัน เวลา	08.00 – 12.00 น.						12.00 – 13.00 น.	13.00 – 16.30 น.		
	08.00-08.30 น.	08.30-08.45 น.	08.45-09.00 น.	09.00-09.30 น.	09.30-10.30 น.	10.30-12.00 น.		13.00-14.00 น.	14.00-15.30 น.	15.30-16.30 น.
วันแรก	- รายงานตัว - แจกแบบ - สอบถาม	- ปฐมนิเทศ (หน้าฝาย สูงศรีม และ นักวิชาการ	- พบปะผู้เข้า ประชุม (นายอำเภอ พื้นที่	- สวัสดิทัศน์ เรื่องการ เสริมสร้าง ความ เข้มแข็งของ ชุมชน (2 ม้วน)	- บรรยาย พิเศษเรื่อง รัฐธรรมนูญ กับการเสริม สร้าง ความ เข้มแข็งของ ชุมชน (รวมเรื่อง พิษณุโลก)	- บทบาท หน้าที่ของ กลุ่มแกน ในการเสริม สร้าง ความ เข้มแข็ง ของชุมชน (วิทยากร)	- ศึกษาดูงาน / ทัศนศึกษา จังหวัด การมี ส่วนร่วมและ กระบวนการ ตัดสินใจ (วิทยากร)	- ศึกษาดูงาน / ทัศนศึกษา จังหวัด การมี ส่วนร่วมและ กระบวนการ ตัดสินใจ (วิทยากร)	- ศึกษาดูงาน / ทัศนศึกษา จังหวัด การมี ส่วนร่วมและ กระบวนการ ตัดสินใจ (วิทยากร)	
วันที่สอง	08.30 – 09.00 น. - ทบทวนกระบวนการเทคนิค วิธีการจัดเวทีประชาคม และ มอบหมายภารกิจ กลุ่มแกนผู้ สังเกตการณ์ (วิทยากร)	09.00 – 12.00 น. - การปฏิบัติของกลุ่มแกนตำบล / จัดเวทีประชาคม ณ หมู่บ้าน (กลุ่มแกนผู้สังเกตการณ์ได้รับมอบหมาย)								13.00-13.00 น. - กลุ่มแกน สังเกตการณ์ สรุปผลการ สังเกตการณ์ (กลุ่มแกน + วิทยากร)

**กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบล
จังหวัดพิษณุโลก**

วัน เวลา	กิจกรรม	วิธีการ	ผู้ดำเนินการ
วันแรก			
08.00 – 08.30 น.	- รายงานตัว	- ลงทะเบียน สัมภาษณ์เบื้องต้น แจกป้ายชื่อ	- จนท. อำเภอ พื้นที่
08.30 – 08.45 น.	- ประมุขเทศ	- ชี้แจงวัตถุประสงค์ ความเป็นมา นโยบาย แนะนำสถานที่ วิทยากร จนท.ที่เกี่ยวข้อง แจกแบบสอบถาม (ถ้ามี)	- หน. ฝ่าย ส่งเสริมและ นักวิชาการ วิทยากร
08.45 – 09.00 น.	- พบปะผู้เข้า ประชุมฯ	- นายอำเภอพื้นที่ พบปะพูดคุย กล่าวต้อนรับ ผู้เข้าประชุม วิทยากร จนท. ที่เกี่ยวข้อง	- วิทยากร
09.00 – 09.30 น.	- คู่มือทัศน์ เรื่องการเสริม สร้างความ เข้มแข็งของ ชุมชน	- วิทยากรนำเข้าสู่บทเรียนก่อนคู่มือทัศน์ - มอบภารกิจในกลุ่มแกนที่เข้าประชุมฯ ตาม ใบงานที่ ๑ (ให้จับประเด็น)	- วิทยากร
09.30 – 10.30 น.	- บรรยาย พิเศษเรื่อง รัฐ ธรรมนูญกับ การเสริม สร้างความ เข้มแข็งของ ชุมชน	- วิทยากรเขียนเชิญรองผู้ว่าราชการจังหวัด พิษณุโลกบรรยายพิเศษเรื่อง รัฐธรรมนูญกับ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน - พัฒนาการจังหวัดพิษณุโลก (ผู้แทน) กล่าว ขอบคุณรองผู้ว่าฯ แจกแบบสำรวจ ก. และ ข.	- วิทยากร
10.30 – 12.00 น.	- บทบาทหน้า ที่ของกลุ่ม แกนในการ เสริมสร้าง ความเข้มแข็ง ของชุมชน	- วิทยากรนำเข้าสู่บทเรียน (จาก VDO และ รองผู้ว่าฯ บรรยาย) แจกใบงานที่ 1 ให้กลุ่ม แกนปฏิบัติ โดยการแบ่งกลุ่มแกน 2 กลุ่ม (กลุ่มข้าราชการและกลุ่มประชาชน)	- วิทยากร
12.00 - 13.00 น.	- รับประทานอาหาร	- กลุ่มแกน/วิทยากร/จนท. ที่ร่วมประชุมฯ รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน	- จนท. อำเภอ พื้นที่

วัน เวลา	กิจกรรม	วิธีการ	ผู้ดำเนินการ
13.00 – 14.00 น.	- กระบวนการ/ เทคนิควิธีการ จัดเวที การมี ส่วนร่วมและ กระบวนการ ตัดสินใจ	- วิทยากรนำเข้าสู่บทเรียน (ทบทวน) แจกใบ ความรู้ (เวทีประชาคม) อธิบายขั้นตอน/วิธี การจัดเวทีประชาคม - แจกใบงานที่ 2	- วิทยากร
14.00 – 15.30 น.	- ฝึกปฏิบัติจัด เวทีประชาคม	- แบ่งกลุ่มแกน 2 ตำบล/1 กลุ่ม/หรือตาม ความเหมาะสม ให้ฝึกปฏิบัติตนใบงานที่ 2	- วิทยากร
15.30 – 16.30 น.	- สรุปผลการ ฝึกปฏิบัติฯ - มอบภารกิจ	- กลุ่มแกน วิทยากร ร่วมกันสรุปผลการปฏิบัติ จัดเวทีประชาคม - คัดเลือกกลุ่มแกนฝึกปฏิบัติในวันที่สอง โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตำบลหลัก/ กลุ่มรวม - วิทยากรหลัก มอบภารกิจให้กลุ่มแกน 2 กลุ่มที่ได้รับมอบให้ไปจัดทำเวทีประชาคมใน พื้นที่ 1 หมู่บ้าน - นัดหมายกลุ่มแกนในวันที่สอง	- วิทยากร
วันที่สอง 30 – 09.00 น.	- ทบทวน กระบวนการ เทคนิค วิธี การจัดเวที ประชาคม มอบหมาย ภารกิจ	- วิทยากรทบทวนการดำเนินการในวันแรก (กลุ่มแกน 2 กลุ่ม) - กลุ่มแกนทั้งหมดนั่งที่ประชุมฯ แจกใบงานที่ 3 - วิทยากรมอบภารกิจให้กลุ่มแกนตำบลหลัก และกลุ่มรวมฝึกปฏิบัติ - วิทยากรมอบภารกิจให้กลุ่มแกนที่เหลือทั้ง หมดสังเกตการณ์ (ตามใบงานที่ 3) โดยการ แบ่งกลุ่มสังเกตการณ์ออกเป็น 2 กลุ่มแกน ฝึกปฏิบัติจัดเวทีประชาคม	- วิทยากร

วัน เวลา	กิจกรรม	วิธีการ	ผู้ดำเนินการ
09.00 – 12.00 น.	- ฝึกปฏิบัติ ประชุมเชิง ปฏิบัติการ/ จัดเวที ประชาคม 1 หมู่บ้าน	- แบ่งประชาชนที่มาเข้าร่วมจัดเวทีประชาคม ออกเป็น 2 กลุ่ม - มอบให้กลุ่มแกนฝึกปฏิบัติฯ ดำเนินการฝึก ปฏิบัติจัดเวทีประชาคม	- วิทยากร
3.00 น.	- รับประทานอาหาร กลางวัน	- กลุ่มแกน ประชาชน วิทยากร รับประทานอาหาร อาหารร่วมกัน - ประชาชนกลับบ้าน	- sun, อำเภอ พื้นที่
13.00 – 13.30 น.	- สรุปผลการ สังเกตการณ์	- กลุ่มแกนสังเกตการณ์สรุปผลในกลุ่มย่อย เขียนลงในกระดาษฟลิปชาร์ต (ตามใบงานที่ 3)	- วิทยากร
3.30 – 14.00 น.	- นำเสนอกลุ่ม ใหญ่	- กลุ่มแกนสังเกตการณ์คัดเลือกตัวแทนนำ เสนอกลุ่มใหญ่ - รวมข้อสังเกตการณ์เป็นหนึ่งเดียว (กลุ่ม แกน)	- วิทยากร
14.00 – 16.00 น.	- สรุปผลการ ฝึกปฏิบัติ และทบทวน/ มอบภารกิจ กลุ่มแกน ปิดประชุมฯ	- วิทยากรทั้งหมดสรุปข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ - หัวหน้าคณะวิทยากรมอบหมายภารกิจไป ดำเนินงานในหมู่บ้าน นำร่องของแต่ละ ตำบลก่อนแล้วให้ขยายผลให้ทุกหมู่บ้าน - หัวหน้าคณะวิทยากรกล่าวปิดการประชุม	- วิทยากร

1. กำหนดผู้รับผิดชอบการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่ โดยคำสั่งจังหวัด
พิษณุโลก ที่ 1349/2543 เรื่องการแบ่งทีมงานและพื้นที่ดำเนินงานโครงการประชุม
เชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบล ได้แก่

ทีมที่ 1 รับผิดชอบพื้นที่อำเภอเมืองพิษณุโลก เนินมะปราง บางกระทู้ และ
บางระกำ ประกอบด้วย

ผศ. ดร. ไทศาล	วีรธงชัย	หัวหน้าคณะกรรมการ
ผศ. หาญชัย	สงวนให้	คณะกรรมการ
ประธานสถาบันพัฒนาสื่อแยกอินโดจีน (ผู้แทน) คณะทำงาน		
นางสุนันท์	สุรขำ	คณะกรรมการ
นายสุพิตร	ภูระหงษ์	คณะกรรมการ
พัฒนาการอำเภอ (พื้นที่)		
นางรัชนี	รังสิยารานนท์	คณะกรรมการ
นางสาวธนิษฐพร	วังเพ็ง	คณะกรรมการ
นางสาวรุ่งอรุณ	มาเนตร	คณะกรรมการ
นายธสพน	พ่วงกระท่อม	คณะกรรมการ
นายสุทิน	เจริญสิงห์	คณะกรรมการ/เลขานุการ
นายนิคม	ทับทอง	คณะกรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ

ทีมที่ 2 รับผิดชอบพื้นที่อำเภอหนองไทย จังหวัดระยอง พรหมพิราม และ
วัดโบสถ์ ประกอบด้วย

อาจารย์น้อย	ฉวยคราม	หัวหน้าคณะกรรมการ
อาจารย์สุนทร	สาวะวรรณ	คณะกรรมการ
ผศ. เต็มศักดิ์	สุวรรณประเทศ	คณะกรรมการ
นางปราณี	บำรุงพงศ์	คณะกรรมการ
นางสาวไต้ภิต	ภูริสวัสดิ์	คณะกรรมการ
พัฒนาการอำเภอ (พื้นที่)		
นางสาวรุ่งอรุณ	มาเนตร	คณะกรรมการ
นายธสพน	พ่วงกระท่อม	คณะกรรมการ
นางรัชนี	รังสิยารานนท์	คณะกรรมการ
นางสาวธนิษฐพร	วังเพ็ง	คณะกรรมการ
นายเอนก	เต็มอรุณ	คณะกรรมการ/เลขานุการ
จ.ส.อ. สุนิมิต	ชุมพงศ์	คณะกรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ

2. ในการดำเนินงานแต่ละครั้งสิ้นสุดลง คณะทำงานจะประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงานตลอดทั้ง 2 วัน เพื่อพิจารณาหลักสูตรที่ใช้ว่าสมควรต้องมีการปรับเปลี่ยน

หรือไม่ ในประเด็นใด ทั้งนี้เพื่อให้ได้หลักสูตรที่เหมาะสม สามารถนำไปใช้ในการจัดครั้ง
ต่อ ๆ ไป และสรุปถึงปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของคณะทำงานดังกล่าวทุกครั้ง

3. ผลจากการดำเนินงานในทุกขั้นตอนระหว่างการดำเนินงานมีการจัดบันทึก
และจากการบันทึกและถอดเทปที่คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมรายละเอียดในทุก ๆ ประเด็น
มาประกอบการอภิปรายผลร่วมกันกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งด้านหลักสูตรสภาพปัญหา สาเหตุ
และแนวทางแก้ไขที่พบจากการดำเนินงานและจากการระดมความคิดเห็นในเวทีประชาคม
โดยมีการวิเคราะห์แยกเป็นรายอำเภอ และในภาพรวม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

บทที่ 3

กรอบแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมของชุมชน ด้วยการเพิ่มศักยภาพของชุมชน ในการเสริมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมที่จะกำหนดทิศทาง คุณค่า วิธีการดำเนินชีวิตตามเอกลักษณ์ของตนเอง ตลอดจนพร้อมที่จะเผชิญกับการปรับสภาพของตัวเองให้ทันกับสภาพแวดล้อมด้านต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปได้

แนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลาง ได้ถูกนำมาใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยยึดถือหลัก 3 ประการ ได้แก่

1. การพัฒนาของประชาชน เป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชน โดยการฝึกอบรมหรือจัดการศึกษาให้กับประชาชน
2. การพัฒนาเพื่อประชาชน เป็นการพัฒนาของหน่วยงานภายนอกชุมชน ที่ดำเนินงานให้กับประชาชนโดยคำนึงถึงความต้องการของประชาชน
3. การพัฒนาโดยประชาชนเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเป็นผู้ลงมือทำการพัฒนาชุมชนของตนเอง (ชนิภูธา กาญจนรังษีนิพนธ์, 2542 : 2)

จากแนวทางทั้ง 3 ประการดังกล่าว ถ้าสามารถทำให้เกิดการพัฒนาในทั้ง 3 ด้านนี้ย่อมหมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้เป็นเจ้าของพื้นที่อย่างแท้จริง เพราะจากรากฐานที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาโดยประชาชนเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาโดยประชาชน เพราะจะเป็นการค้นหาวิธีการจัดการให้ประชาชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นปัญหาของชุมชนร่วมกันหาแนวทางในสภาวะแก้ไขปัญหา ตัดสินใจเลือกกิจกรรม และร่วมกันลงมือกระทำ ตลอดจนสรุปประเมินผล

กลไกสำคัญที่จะขับเคลื่อนกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่อยู่ในแถวหน้าสุดของระบบการบริหารงานของรัฐทำหน้าที่สนับสนุนชุมชนท้องถิ่นที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างชุมชนกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และอื่น ๆ ภายนอกชุมชน ซึ่งในที่นี่จะหมายถึงกลุ่มแกนระดับตำบล (ชนิภูธา กาญจนรังษีนิพนธ์, 2542 : 21 - 28)

องค์ประกอบของกลุ่มแกนระดับตำบล

1. กลุ่มแกนระดับตำบลเป็นกลุ่มของบุคคลประมาณ 5 – 7 คน ประกอบด้วย คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) นักพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชน ช่างราชการในอำเภอ ปราชญ์ชาวบ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอื่น ๆ ตามที่ คณะกรรมการพัฒนาอำเภอเห็นสมควร
2. สมาชิกของกลุ่มแกนควรเป็นผู้มีทุนเดิมในการทำงานอยู่บ้าง คือเป็นผู้มีความคุ้นเคยกับชุมชน และสามารถพัฒนาศักยภาพเพื่อการทำงานในลักษณะเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้
3. แต่ละหมู่บ้านควรคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้านมาร่วมทำงานกับกลุ่มแกน
4. บัณฑิตอาสาสมัคร 2 คน สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มแกนหรือช่วยเหลือการทำงานของกลุ่มแกน ซึ่งจะเป็นการช่วยให้บัณฑิตอาสาสมัครดังกล่าวเกิดการเรียนรู้วิธีการทำงานกับชุมชนได้เร็วขึ้น
5. กลุ่มแกนควรมีสมาชิกอย่างน้อย 2 คน ที่มีความรู้ความชำนาญด้านการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และมีทักษะในการทำงานตามกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วม เช่น การประเมินชนบทแบบเร็ว การวางแผนและการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมและอื่น ๆ

แนวทางการคัดเลือกกลุ่มแกน

1. คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.) แต่งตั้งคณะทำงานสนับสนุนกลุ่มแกนระดับตำบลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา
2. ประสานหน่วยงานต้นสังกัดของ คปต. หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานพัฒนาเอกชนสถานบันการศึกษาในพื้นที่ ให้เสนอชื่อผู้เหมาะสมในสังกัดที่จะเป็นกลุ่มแกนระดับตำบล
3. คณะทำงานฯ จัดทำบัญชีรายชื่อกลุ่มแกนในตำบล และเสนอรายชื่อปราชญ์ท้องถิ่นในตำบลนั้นร่วมเป็นกลุ่มแกน ให้มีกลุ่มแกนตำบลละ 5 - 7 คน เสนอ กพอ. เห็นชอบ
4. บุคคลหนึ่งอาจเป็นกลุ่มแกนระดับตำบลมากกว่า 1 ตำบลก็ได้ หากหมู่บ้านในตำบลนั้น ๆ มีจำนวนไม่มากนัก และ กพอ. เห็นว่าการทำงานของกลุ่มแกนไม่ด้อยประสิทธิภาพ

5. กลุ่มแกนควรมีสมาชิกที่มีความรู้ความชำนาญด้านการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และมีทักษะในการทำงานตามกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างอยู่ด้วย

บทบาทของกลุ่มแกน

กลุ่มแกนมีบทบาทในการสนับสนุนชุมชนในการขับเคลื่อนกระบวนการชุมชนเกี่ยวข้องกับการทำงานที่ต่อไปนี้

1. สนับสนุน กระตุ้นให้ชุมชนตระหนักในความสำคัญของการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตและโอกาสที่ชุมชนได้ตัดสินใจให้กับชุมชนเอง โดยมีคณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติเห็นชอบ

2. สนับสนุนกรรมการหมู่บ้านในการปลุกพลังชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต

3. สนับสนุนการทำงานของชุมชนในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดผลกระทบของภาวะวิกฤต การวิเคราะห์และการเสนอข้อมูลให้ชุมชนทราบ

4. เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการประชุมให้กับชุมชน บริการข้อมูลข่าวสารความรู้ที่จำเป็นต่อการวางแผน รวมทั้งทรัพยากรที่ขอหาได้จากแผนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และแหล่งอื่น ๆ

5. สนับสนุนให้ชุมชนวางแผนแก้ไขปัญหาวิกฤต ช่วยให้คำแนะนำทางเทคนิควิชาการที่ช่วยให้แผนของชุมชนมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

6. ช่วย อบต. / สภาตำบล วิเคราะห์แผนหมู่บ้านในด้านเทคนิค และรวมแผนที่เหมือนกันจัดทำเป็นแผนความร่วมมือระหว่างหมู่บ้าน

7. ร่วมวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้าน เป็นสถิติของตำบลที่บ่งบอกถึงผลกระทบของภาวะวิกฤตที่มีในระดับตำบลและส่งข้อมูลไปยังศูนย์รวมใจระดับอำเภอ

8. บริหารจัดการตามความต้องการของหมู่บ้านในการดำเนินงานตามแผน

9. สนับสนุนชุมชนในการติดตามความก้าวหน้าของโครงการโดยติดประกาศไว้ที่ศูนย์กลางชุมชน และอื่น ๆ

10. ประเมินผลการทำงานตามแผนปฏิบัติการของหมู่บ้านนำเสนอต่อคณะกรรมการงานจากระดับอำเภอ จังหวัด และส่วนกลาง

11. รายงานปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด และวิธีการปฏิบัติที่ให้ผลดีที่สุดของชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหาวิกฤตตามกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้คณะทำงานสนับสนุนกลุ่มแกนระดับตำบลของอำเภอทราบ

การสนับสนุนและพัฒนากลุ่มแกน

1. ให้คณะทำงานสนับสนุนกลุ่มแกน จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับกลุ่มแกนระดับตำบล เพื่อเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม บทบาทหน้าที่ในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ปฏิบัติการ เทคนิควิธีการทำงาน การจัดทำแผนปฏิบัติการของกลุ่มแกนตามความเหมาะสม โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่นภายในอำเภอ หรือวิทยากรเครือข่ายชุมชนจากสำนักวิจัยและบริการวิชาการของสถาบันราชภัฏในพื้นที่เป็นวิทยากร

2. ในระหว่างการปฏิบัติของกลุ่มแกน ให้คณะทำงานสนับสนุนกลุ่มแกน บริการคำแนะนำปรึกษาแก่กลุ่มแกน ในการทำงานกับชุมชน หากเป็นเรื่องที่เกินขีดความสามารถให้นำเสนอ กพอ. เพื่อหาแนวทางแก้ไขต่อไป

กระบวนการชุมชน

การสร้างชุมชนให้สามารถเผชิญวิกฤตได้อย่างยั่งยืนนั้น ไม่มีใครสามารถสร้างให้ชุมชนได้ คนในชุมชนต้องร่วมกันสร้างเอง โดยร่วมกันทำให้เกิด กระบวนการชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการของคนในชุมชนที่ร่วมกันตัดสินใจและกำหนดทิศทางมุ่งเป้าหมาย เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน เปรียบได้กับความพยายามผลิตแสงเลเซอร์ของชุมชน โดยปกติแสงเลเซอร์จะเกิดขึ้นเมื่อมีการขยายแสงรังสีที่ปล่อยจากโมเลกุลเล็ก ๆ น้อย ๆ โมเลกุลโดยใช้กระจก แล้วรวมกันเข้าเป็นลำแสงเดียวที่มีพลังมหากาฬ

ในชุมชน ประชาชนทุกคนต่างก็มีพลังความคิด พลังปัญญา และพลังแรงงาน การให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การทำ การแก้ปัญหา และการพัฒนา เป็นเสมือนการใช้กระจกมาขยายแสงพลังความคิด พลังปัญญา และพลังแรงงานของสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน พร้อม ๆ กัน แล้วรวมแสงทั้งหมดให้เป็นลำแสงเดียวพุ่งเป้าไปที่ปัญหา ประเด็น หรือจุดมุ่งหมายของชุมชนที่ทุกคนร่วมกันเลือก โดยในขั้นต้นอาจเริ่มจากการชวนคนในชุมชนระดมพลังมาช่วยกันวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน หากคำตอบและตัดสินใจ โดยเริ่มต้นจากคำถามต่อไปนี้

1. สถานการณ์ของชุมชนเป็นอย่างไร ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจหรือไม่ เพียงใด ใครบ้างที่ได้รับผลกระทบ และกระทบในทางใด (วิเคราะห์)
2. จะวางแผนอย่างไรเพื่อจัดการกับปัญหาเรื่องนี้ (วางแผน)
3. จะดำเนินการตามแผนได้อย่างไร ใครจะทำอะไร จะทำเมื่อไร จะทำโดยวิธีไหน ทรัพยากรที่จำเป็นจะมาจากที่ไหน (ดำเนินการ)

4. จะติดตามผลการดำเนินการต่าง ๆ อย่างไร เพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินการเหล่านั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (ติดตามผล)

5. จะประเมินผลการดำเนินการต่าง ๆ ได้อย่างไร แก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของชุมชนได้บ้างหรือยัง สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร (ประเมินผล)

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

คำว่า ชุมชน เป็นคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากวิกฤตทางเศรษฐกิจ ได้มีการระดมงบประมาณ และความคิดจากทุก ๆ ฝ่าย เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตของชาติ ดังจะเห็นได้จากคำว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเชื่อหรือศรัทธาต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสาร (Communicate) กัน (ประเวศ วะสี, 2541 : 13 – 14)

คำว่า "ชุมชน" ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Community คำเดียวกัน บางครั้งใช้คำว่า ประชาคม เช่น ประชาคมยุโรป (European Community) คำว่าชุมชนจึงใช้กับกลุ่มคนขนาดเล็กไม่ก็คน ไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่หรือทั่วโลก เช่น ชุมชนโลก (World Community) ที่เราใช้กันหลวม ๆ ก็คือ ชุมชนใช้กับขนาดค่อนข้างเล็ก ประชาคม หมายถึงชุมชนค่อนข้างใหญ่ เช่น ประชาคมตำบล แต่ไม่แน่นอนตายตัว สุดแต่ความเหมาะสม

ตามคำจำกัดความข้างต้น ความเป็นชุมชนอาจเกิดขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น

- ความเป็นชุมชนในครอบครัว
- ความเป็นชุมชนในที่ทำงาน
- ความเป็นชุมชนวิชาการ
- ความเป็นชุมชนสงฆ์
- ความเป็นชุมชนทางอากาศ เนื่องจากรวมตัวกันโดยติดต่อสื่อสารกัน
- ความเป็นชุมชนทางอินเทอร์เน็ต

พิจารณาคุณลักษณะของความเป็นชุมชนอีกครั้งหนึ่งว่าลักษณะดังนี้

- มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน
- มีความเชื่อหรือศรัทธาต่อกัน
- มีการกระทำร่วมกัน
- มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ

จากคำจำกัดความและลักษณะของความเป็นชุมชนดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีแนวความคิดของชุมชนที่จำแนกออกได้เป็น 4 แนวความคิด ได้แก่ (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543 : 29 – 38)

1. แนวคิดทางสังคมวิทยา (Sociology Perspective) เป็นแนวคิดที่มีลักษณะดังนี้

1.1 ชุมชนในฐานะของหน่วยทางภูมิศาสตร์ (Community as a Territorial Unit)

1.2 ชุมชนในฐานะหน่วยงานทางสังคม (community as a Social System Unit)

1.3 ชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตวิทยา วัฒนธรรม (Community as a Psycho Cultural Unit)

2. แนวคิดทางมนุษยนิยม (Humanistic Perspective) เป็นแนวความคิดที่มีลักษณะ ดังนี้

2.1 ไม่ได้ให้ความสนใจหรือความสำคัญกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์หรือพื้นที่

2.2 เน้นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์

2.3 เป็นลักษณะความรู้สึกเชิงอัตวิสัยของความเป็นชุมชนหรือแบบแผนในอุดมคติ

3. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนประชาสังคม (Civil Society) เป็นแนวความคิดที่มีลักษณะดังนี้

3.1 มีความหลากหลาย เช่น มีความหลากหลายของการรวมตัว พื้นที่รูปแบบของกิจกรรม ประเด็นความสนใจ ปัญหาและกลุ่มคนที่มารวมตัวกัน

3.2 มีความเป็นชุมชนที่อาจมีอาณาบริเวณขนาดใหญ่ที่เชื่อมโยงติดต่อกันในทางใดทางหนึ่ง หรือความเป็นชุมชนขนาดเล็กที่รวมตัวด้วยความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความสนใจและหรือผลประโยชน์ร่วมกัน

3.3 บนสำนึกสาธารณะ ด้วยจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองของสังคมแห่งการเรียนรู้

3.4 มีกิจกรรมและความต่อเนื่องบนพื้นฐานของกระบวนการกลุ่ม และด้วยพื้นฐานแห่งการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน ที่มีความต่อเนื่อง และยั่งยืน

3.5 มีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเครือข่ายเพื่อกลุ่มประชาสังคมยั่งยืน

4. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่ (Virtual Community) เป็นแนวความคิดที่มีลักษณะที่สำคัญดังนี้ (Schuler 1996, p.9 อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543 : 39)

4.1 จิตสำนึกร่วม (consciousness)

4.2 หลักการ (Principle)

4.3 จุดมุ่งหมาย (Purpose)

ชุมชนในลักษณะที่ 4 นี้ มีลักษณะเป็นชุมชนทางอากาศเป็นชุมชนที่ไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ทางกายภาพ ไม่จำเป็นต้องมีการพบปะหน้าตาโดยตรง แต่เป็นชุมชนที่อาศัยเทคโนโลยีการสื่อสาร และเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์ และจิตสำนึกของสมาชิก หรืออาจจะเรียกว่าเป็น "ชุมชนเสมือนจริง" ชุมชนลักษณะนี้มีข้อดีกว่าชุมชนอื่นตรงที่ว่าไม่มีอคติเกี่ยวกับเพศ อายุ เชื้อชาติ สีผิว เผ่าพันธุ์ รูปร่างหน้าตา เลียงพูด อากัปภิกขารของสมาชิก/ชุมชนเสมือนจริงเครื่องมือเชื่อมโยงผู้ที่มีความสนใจที่จะร่วมกัน เข้าด้วยกัน (Rheingold, 1996, pp. 116 – 121 อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543 : 39 – 40)

องค์กรชุมชน สถาบันที่สำคัญที่สุดของชาวบ้าน

สถาบันที่สำคัญที่สุดของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรหรือคนจนในสลัม คือ องค์กรชุมชนหรือองค์กรชาวบ้าน

องค์กรชุมชนหรือองค์กรชาวบ้าน ไม่ใช่สภาตำบล

สภาตำบลเป็นองค์การปกครอง

องค์กรชุมชนหรือองค์กรชาวบ้าน คือ องค์กรเพื่อดำเนินกิจการของชาวบ้าน

เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านในการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเอนกประสงค์ มีขนาดต่าง ๆ อาจมีขนาดระดับหมู่บ้านหรือเล็กกว่าหมู่บ้านก็ได้ สุดแต่ความสามารถในการจัดการขององค์กร

องค์กรชุมชนที่จะทำงานได้ผลไม่ใช่องค์กรที่แต่งตั้งโดยทางราชการ หรือ สถาบันภายนอกอื่นใด แต่เป็นองค์กรชุมชนจริง ๆ โดยชุมชนและเพื่อชุมชน

ทางราชการ, บุคคลภายนอก หรือสถาบันอื่นใด มีบทบาทส่งเสริมและสนับสนุน

การเกิดองค์กรชุมชนเริ่มต้นโดยการใช้ธรรมะ 2 ข้อแรกของอปินานิธรรม 7

๒
๓๐๗.๗๒

๓๖๗๖

๑-1

144663

อภิธานิยธรรม คือ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งของความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญ ฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชน หรือผู้บริหารบ้านเมือง สองข้อแรกของอภิธานิยธรรม 7 คือ

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุมพร้อมเพรียงกันทำกิจที่

พึงกระทำ

การประชุมของชาวบ้านเป็นจุดเริ่มต้นของการมีองค์กร การประชุมไม่ใช่ประชุมครั้งเดียวแล้วเลือกตั้งกรรมการ ต้องประชุมปรึกษาหารือกันบ่อย ๆ อาจใช้เวลา 3 - 4 เดือน จะปรากฏผู้นำตามธรรมชาติขึ้นมาเอง

ผู้นำตามธรรมชาติ คือ คนฉลาด จิตใจดี เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน

ผู้นำตามธรรมชาติจะปรากฏตัวขึ้นเองจากกระบวนการการทำงานร่วมกันของชาวบ้าน ถ้าปราศจากการทำงานร่วมกันของชาวบ้าน แล้วใช้วิธีแต่งตั้งหรือวิธีเลือกตั้งก็จะไม่ได้ผู้นำตามธรรมชาติ

องค์กรชาวบ้านประกอบด้วยผู้นำตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นในกระบวนการการทำงานร่วมกันเป็นผู้บริหารจัดการองค์กรชาวบ้าน คือ องค์กรการจัดการของชุมชน จัดการกระบวนการเรียนรู้ และกิจการอื่น ๆ ของชุมชน

องค์กรชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน คือ หัวใจของการพัฒนาหรือคือ การพัฒนาการเรียนรู้กับการสอนไม่เหมือนกัน

การเรียนรู้สำคัญกว่าการสอน ในขณะที่มีการสอนอาจไม่มีการเรียนรู้ เมื่อไม่มีการเรียนรู้ก็ไม่เกิดปัญญาเมื่อไม่เกิดปัญญาก็ไม่พัฒนา

ฉะนั้นการพัฒนาจึงไม่ใช่การไปสอนชาวบ้านให้ทำนั่นทำนี่ แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านชนิดที่ทำให้เกิดปัญญาของชาวบ้านเอง

กระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านที่ทรงพลังที่สุดคือ การวิเคราะห์ปัญหาวินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจเลือกหาทางที่ถูกต้อง

ทางมีองค์กรชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ชาวบ้าน โดยการวิเคราะห์ปัญหาวินิจฉัยปัญหาวิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจทางเลือกที่ถูกต้อง จะช่วยให้ชาวบ้านปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

สรรพสิ่งทุกอย่างเป็นอนิจจัง คือ เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ แต่ไม่ว่าอะไรจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ก็จะเป็นตัวที่ถูกวิเคราะห์ในกระบวนการวิเคราะห์เพราะฉะนั้นถึงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ถ้าชาวบ้านวิเคราะห์เป็นก็จะปรับตัวได้เรื่อยไป

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า การมีองค์กรชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน คือ หัวใจของการพัฒนาหรือคือตัวการพัฒนา

การส่งเสริมสนับสนุนองค์กรชุมชน

ชาวบ้านบางแห่งอาจจะรวมตัวกันเองเพื่อสร้างองค์กรชุมชน แต่ส่วนใหญ่ต้องการตัวกระตุ้นหรือที่เรียกว่า Facilitator หรือ Catalyst บางคนเรียกว่า Change Agent บางทีก็เรียกว่านักพัฒนา

จำเป็นต้องมีนักพัฒนาหนึ่งคนต่อหนึ่งหมู่บ้าน หรือสองหมู่บ้าน นักพัฒนาอาจเป็นพัฒนากร เกษตรตำบล ครูที่อยู่ในพื้นที่ หรือนักพัฒนาเอกชน (NGO) บางครั้งเป็นนักสาธารณสุข หรือพระ

นักพัฒนามีหน้าที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านมารวมตัวประชุมกัน ตรงนี้ต้องใช้ความอดทน และความเพียรพยายามมาก เพราะชาวบ้านจะไม่อยากมาประชุม อาจต้องใช้เวลาหลายเดือน เมื่อชาวบ้านทำการวิเคราะห์ปัญหานักพัฒนาที่ร่วมด้วย และคอยเอื้ออำนวยแต่ไม่ยึดเยียด เมื่อชาวบ้านต้องการข้อมูลข่าวสารความรู้ในการวิเคราะห์ นักพัฒนาที่ช่วยที่ช่องแนะนำ

นักพัฒนาไม่ใช่ผู้สอนชาวบ้าน แต่ร่วมในกระบวนการเรียนรู้กับชาวบ้าน ที่ต้องการความเข้าใจร่วมกันคือ นักพัฒนาที่เป็นข้าราชการไม่ใช่ตัวแทนที่จะเอางานของกรมไปลงถ้าทำอย่างนี้จะไม่ได้ผล เป็นเพียงผลงานของกรมเท่านั้น ไม่ใช่ผลงานพัฒนาของชาวบ้าน (ประเวศ วะสี, 2541 : 64 – 68)

กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

1. ส่งเสริมศักยภาพกรรมการหมู่บ้านในการเป็นแกนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดย

1.1 สร้างจิตสำนึกของประชาชน กลุ่ม / องค์กรให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤต

1.2 เพิ่มขีดความสามารถของผู้นำหมู่บ้านในการวิเคราะห์สถานการณ์การจัดทำแผนปฏิบัติการ และการดำเนินงานตามแผนฯ ดังกล่าว

1.3 จัดเวทีการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน ชาวบ้าน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ผลกระทบของวิกฤตที่มีต่อชุมชน วางแผนแก้ไข ปัญหา ติดตามการปฏิบัติตามแผน และประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกัน

- 1.4 ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านในการทำแผนร่วมกัน
2. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในตำบล โดย
 - 2.1 พัฒนาทัศนคติขององค์การบริหารส่วนตำบล / สภาตำบลให้ยอมรับและสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาวิกฤต
 - 2.2 เสริมสร้างขีดความสามารถขององค์การบริหารส่วนตำบล / สภาตำบลในการบริหารจัดการในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤต
 - 2.3 ส่งเสริมบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล / สภาตำบล ในการสนับสนุนกรรมการหมู่บ้านจัดเวทีการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤต
3. สนับสนุนการส่งเสริมศักยภาพของกรรมการหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบล / สภาตำบล โดย
 - 3.1 จัดตั้งกลุ่มแกนระดับตำบล ให้สนับสนุนการบริหารจัดการพัฒนาและวิชาการให้แก่หมู่บ้าน
 - 3.2 สร้างและพัฒนาเครือข่ายระหว่างกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล / สภาตำบล ให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
 - 3.3 สนับสนุนศูนย์ข้อมูลของกรรมการพัฒนาชุมชนในการให้ข้อมูลแก่หมู่บ้านในการจัดทำแผนฯ

ลักษณะชุมชนที่มีความเข้มแข็ง

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกของชุมชนมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง เอื้ออาทร รัก และห่วงใยซึ่งกันและกัน อีกทั้งพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. สมาชิกของชุมชนเลือกหรือกำหนดผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และผู้แทนชุมชนที่หลุดพ้นด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
4. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชนซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดกว้าง โปร่งใส และมีการแสดงความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ สำหรับสมาชิกทั้งหมด
5. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการของชุมชน

6. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
7. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วย การพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน และหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน
8. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
9. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน / ชุมชนอื่นท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม (ขนิษฐา กาญจนรังษิณนท์, 2542 : 27)

ตัวบ่งชี้ความเข้มแข็งของประชาคมตำบลหนองแจ้งใหญ่

1. โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการเป็นประชาคม ดังประกอบด้วย การมีกลุ่มองค์กร จำนวนคน สถานที่ การพบปะ ประเด็นการพูดคุย ความใกล้ชิด และการสื่อสาร มีจำนวนไม่น้อยเพียงใด
2. กระบวนการตัดสินใจและเรียนรู้ของชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและหาข้อสรุปในการแก้ปัญหาอย่างไร
3. ภาวะผู้นำ มีจำนวนไม่น้อยเพียงใด กระจายตัวหรือไม่ ผู้นำมีความสัมพันธ์กับสมาชิกหรือไม่ และคุณสมบัติในการติดตามปัญหา การเรียนรู้ เป็นกลาง มองกว้างไกลหรือไม่
4. กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ในการให้ความสำคัญกับการกึ่งคน การพัฒนาศักยภาพของสมาชิกโดยการเน้นกลุ่มในการแสดงอำนาจและพลังต่อการเปลี่ยนแปลงความรับผิดชอบร่วมกัน
5. บทบาทของผู้หญิงในการเป็นผู้นำ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา
6. บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในฐานะเป็นศูนย์กลางหรือแกนกลางในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ทั้งนี้เพราะมีทรัพยากรหลายอย่าง เช่น คน ทุน วัสดุ อุปกรณ์ และอำนาจหน้าที่
7. การประยุกต์ใช้วัฒนธรรม ในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นการมองเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างในแต่ละพื้นที่มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้มแข็ง
8. การบริหารจัดการและกฎระเบียบ ทั้งที่เอื้อประโยชน์และเป็นอุปสรรคในการทำงาน เช่น การบริหารงานบุคคล กลุ่ม โครงการ การเงิน การบัญชี การตรวจสอบ การบันทึก

การประชุม การวางแผนแบบมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่ต้องพัฒนาภายใต้สภาวะความรู้และความสามารถของชุมชน ในการประยุกต์เข้ากับหลักวิชาการสากล

9. การระดมทุนภายในและภายนอกชุมชน กิจกรรมการแก้ไขปัญหาคือเป็นเรื่องจริงในชุมชนนั้น ถึงแม้ว่าได้มีการเสนอแนวคิดหรือหลักการที่ดี แต่ขาดทุนในการดำเนินการก็ไม่สามารถบรรลุผลได้ ดังนั้นชุมชนจึงต้องพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ โดยการระดมทุนภายในก่อน และหาแหล่งทุนสนับสนุนจากภายนอก ทั้งนี้ต้องรักษาศักดิ์ศรีของชุมชนและมีความอิสระในการทำงานของชุมชน

10. นโยบายและกลไกของรัฐที่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งต่อชุมชน เช่น การใช้นโยบายแบบศูนย์รวมอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นหรือการกระจายอำนาจให้ชุมชนจัดการ ซึ่งมีผลแตกต่างต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยิ่ง

11. การจัดการความขัดแย้งภายในชุมชน และชุมชนกับสังคมภายนอกซึ่งมีการใช้กระบวนการแบบดั้งเดิม โดยใช้วัฒนธรรมชุมชนและสันติวิธีอย่างไร ที่สามารถทำให้ลดความขัดแย้งและทำให้เกิดความสามัคคี อันจะก่อให้เกิดความร่วมมือส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน

12. กระบวนการในการทำงานพัฒนา โดยศึกษาว่าชุมชนมีกระบวนการหรือเครื่องมือในการทำงานอย่างไร ที่จะก่อให้เกิดกิจกรรมพัฒนาประสบผลสำเร็จ ซึ่งเครื่องมือที่สำคัญคือกระบวนการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมของคนหลากหลายภาคส่วนทุกกลุ่มในตำบล (สมพันธ์ เตชะอธิก อนุสรณ์ ไชยพจน์ และพัชรา แสงวิเศษ, 2542: 68-69)

เนื้องานภาคีในการพัฒนา

ในการพัฒนานี้ถ้ามีความร่วมมือ (Partnership) จะทำให้มีพลังมากกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะทำเพียงฝ่ายเดียว ฝ่ายต่างๆ 5 ฝ่ายมีดังนี้

1. ชุมชน
2. องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ถึงแม้จะมีขนาดเล็กก็มีความจำเป็น เพราะไม่มี

อำนาจ จึงเข้าถึงความละเอียดอ่อนของชาวบ้านได้ดีกว่า และองค์กรเอกชนยังมีปัจจัยให้เกิดความต่อเนื่อง ข้าราชการมีการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงบ่อย ทำให้ขาดความต่อเนื่อง แต่ถ้ามีองค์กรพัฒนาเอกชนร่วมด้วย เมื่อข้าราชการย้ายไป องค์กรเอกชนยังอยู่เพื่อทำงานร่วมกับข้าราชการที่ย้ายมาใหม่ ยังให้เกิดความต่อเนื่อง ควรกระตุ้นให้เกิดองค์กรพัฒนาเอกชนในทุกจังหวัด

3. นักวิชาการ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัยครู มีความจำเป็น เพราะในการพัฒนาต้องใช้วิชาการ และกระตุ้นให้เกิดวิชาการ มหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู และครูในท้องถิ่น ควรจะร่วมในกระบวนการเรียนรู้และชุมชน

4. ราชการ ราชการมีพลังมาก และมีความชอบธรรมสูง มีกฎระเบียบแบบแผนที่ แข็งตัว เข้าไม่ถึงความละเอียดอ่อนของชุมชน แต่ถ้าได้ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนก็จะช่วย เสริมส่วนขาดซึ่งกันและกัน ทำให้มีความสมบูรณ์ขึ้น

5. ธุรกิจ ด้านหนึ่งอาจมองว่า ธุรกิจทำลายการพัฒนา แต่ธุรกิจมีส่วนส่งเสริม การพัฒนาได้มาก เพราะธุรกิจมีปัญหา มีเงิน มีเทคโนโลยี มีการจัดการ และมีเพื่อนหรือผู้คนที่ ติดต่อด้วยมาก หากธุรกิจเข้าใจเรื่ององค์กรชุมชน และกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน แล้ว เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนได้ผลอย่างน่าชื่นใจ

ถ้าพิจารณาถึงภาพของการกระทำที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียวทำการพัฒนา คงไม่มีพลังเท่าใด และประสบความยากลำบากมาก แต่ถ้ามาร่วมมือกันทำเป็นจุฑารักษิณี หรือ เบญจักษิณี จะง่ายและมีพลังขึ้นมาก (ประเวศ วัชร. 2541 : 68-69)

ประวัติความเป็นมาของประชาคมในสังคมไทย

ในทางประวัติศาสตร์ การพัฒนาระบบราชการไทย และแนวทางการพัฒนา ประเทศก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคยังไม่ได้จัด ให้มีการให้บริการจากส่วนกลางไปยังชุมชนต่าง ๆ ของประเทศ ประชาชนในชนบทตาม ภูมิภาคต่าง ๆ จึงได้จัดให้มีการร่วมมือ และสร้างการมีส่วนร่วมของคนไทยในชุมชนเพื่อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ในภาคเหนือมีระบบเครือญาติร่วมผีเดียวกัน ซึ่งใช้คำว่า "สังคมนาญาคี" ระบบเครือข่ายชุมชนระหว่างหมู่บ้านในล้านนาจะเรียกกันว่าระบบเหมืองฝาย ระบบ หัววัด บุคคลที่ทำหน้าที่ผู้นำจะเรียกกันว่า แก่บ้าน แก่วัด และแก่เหมืองฝาย ซึ่งเป็นผู้เสียสละ เพื่อส่วนรวม และบุตรหลานของบุคคลนั้นก็ทำหน้าที่สืบเนื่องต่อไป

ส่วนในภาคอีสานจะมีการตัดสินใจของชุมชน การเคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นก็จะไปกัน เป็นคุ้มบ้าน ผู้อาวุโสของหมู่บ้านที่ได้รับความเคารพนับถือ ซึ่งมักจะอยู่ในตระกูลหลักของ ชุมชนและจะเรียกกันว่า "เจ้าโคตร" นอกจากนั้นยังมีปัญญาชนผู้ทรงภูมิ หรือปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเรียกกันว่า จำบ้าน มีหมอสถมนไพร หมอแคน หมอส่อง หรือหมอผีฟ้า ในภาคอีสานผู้นำ ชาวบ้านมีสองแบบคือ เป็นผู้นำที่เป็นผู้อาวุโสของระบบเครือญาติ และผู้ที่มีภูมิปัญญา มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัว นอกจากนั้นยังมีชาวบ้านที่ชาวอีสานเรียกว่า พญาแคน ที่เป็น ผีฟ้า การทำบุญฝังไฟและรำผีฟ้าก็เพื่อติดต่อขอความช่วยเหลือจากผีฟ้า

ในภาคใต้ชาวบ้านได้สร้างหรือสานความสัมพันธ์ภายในชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งจะได้ยินจากคำว่า “ออกปาก” และ “กินวาน” และ “การขอมือ” ก็เท่ากับ “การลงแขก” ในภาคกลางนั่นเอง ประชาชนในภาคใต้ได้ร่วมมือกันในการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มยางพารา

สำหรับภาคกลางแตกต่างกับภาคเหนือ ภาคอีสาน ก็คือ คนหลายบ้านทำนาทุ่งเดียวกัน และคำว่าทุ่งใช้ควบคู่กับการเป็นนับบ้าน ดังนั้น ชาวบ้านใช้คำนำว่า “ทุ่ง” และ “บ้าน” เป็นลักษณะเฉพาะของภาคกลางในอดีตก็คือ ตลาดชนบทที่หมู่บ้านจะนำสินค้าไปขายแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน แต่ในปัจจุบันกลายเป็นสินค้าจากเมืองใหม่เข้าไปขายอย่างไรก็ตาม ชาวบ้านยังคงใช้วงเครือญาติเป็นการลงแขกเกี่ยวข้าว การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนสนใจต่อความสัมพันธ์ต่อครอบครัวและต่อชุมชน อย่างไรก็ตาม ภาคกลางอยู่ติดกับการปกครองในส่วนกลาง ซึ่งเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปอย่างมาก (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ พรพิไล เลิศวิชา, 2541 อ้างถึงใน ทิตยา สุวรรณะชญ, 2543 : 12 – 13)

จากภาพในอดีต สังคมไทยมีระบบประชาคมอยู่แล้วและมีระบบราชการที่มีประสิทธิภาพภายใต้แผนพัฒนาชนบท ดังที่ได้ทราบแล้วตามแผนพัฒนาของสี่กระทรวงหลักคือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทำให้เกิดการผนวกหมู่บ้าน ตำบล เป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการจากส่วนกลางในการดำเนินการพัฒนาชนบทซึ่งเป็นที่มาของการผนวกประสานสังคมชนบทเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริการจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนด้วยวิธีการจัดตั้งกลุ่มประชาชนเป็นตัวแทนของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ตามหน่วยราชการที่มีเจ้าหน้าที่ในตำบลหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ กลุ่มยุวเกษตรกร และอื่น ๆ อีกมากมาย ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีกลุ่มราษฎรในหมู่บ้านหลายกลุ่มทำหน้าที่ทั้งเป็นผู้แทนที่จะร่วมทำงานและผู้ประสานงานกับราชการต่าง ๆ ถ้าจะพิจารณาจากมุมมองนี้จะเห็นว่ามีกลุ่มประชาชนหลากหลายในชุมชน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทั้งงบประมาณ และกำลังของระบบราชการเป็นการก่อตั้งกลุ่มขนาดต่าง ๆ ที่อาจจะเป็นฐานที่มีส่วนที่จะเกิดประชาคมเป็นชนบทโดยทั่วไป (ทิตยา สุวรรณะชญ 2543 : 13)

วิสัยของความเป็นประชาคม / ประชาสังคม

1. ต้องสร้างความเป็นชุมชนที่แท้จริง (True Community) มีความแตกต่างจากการสร้างภาพลวง (Pseudo Community) ให้เราหลงนึกว่าเรามีความเข้มแข็ง มีความรู้สติปัญญาที่จะรับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เราอาจมีกิจกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นมามากมาย มีผู้คนเข้ามาช่วยกันมาก แต่เราไม่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจและยกระดับสำนึกของผู้คนขึ้นมาได้ กิจกรรมที่ทำกันจึงอาจเป็นเพียงแค่ "เฮโลสลาตะพา" เท่านั้น

ความเป็นชุมชนนั้นอาจเกิดขึ้นได้ด้วยวิกฤตการณ์ (Community by Crisis) ที่สังคมถูกกดดันอย่างถึงที่สุด ทำให้เกิดกระบวนการหันหน้าเข้าหากันเพื่อเผชิญกับวิกฤตการณ์นั้น ๆ ความเป็นชุมชนก็อาจเกิดขึ้นได้ด้วยความตั้งใจ ความปรารถนาาร่วมกันของคนในสังคม (Community by Design) เป็นการผสมผสานความหลากหลาย การเผชิญหน้าเพื่อที่จะทำงานร่วมกันบนความแตกต่าง ซึ่งสอนให้เรารู้จักใจกว้าง ยอมรับความหลากหลาย ซึ่งเป็นคุณค่าหลัก ๆ ของระบบประชาธิปไตย

2. ด้วยจิตและวิญญาน ตื่นรู้และรับผิดชอบ การเมืองได้ถูกให้ความหมายใหม่ที่กว้างขวางออกไปจากกรอบความคิดแบบเดิมที่เข้าใจว่าเป็นเพียงเรื่องรณรงค์การเมืองและรัฐบาล ประชาชนถูกจำกัดบทบาทเป็นเพียง "คนเกาะรั้วคู" "คนเชียร์มวย" หรือผู้ชมที่คอยไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่การเมืองในความหมายใหม่ที่เรียกว่า Public Politics นี้ เป็นการเมืองในแบบที่พลเมืองเข้าไปแสดงบทบาทอย่างแข็งขันในการกำหนดอนาคตของตนเอง เป็นการร่วมงานกันของพลเมืองในรูปแบบต่าง ๆ คุณลักษณะอีกประการหนึ่งของประชาสังคม คือ การให้ความสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของสาธารณะ

3. มิใช่เพียงแนวคิดตะวันตก แต่มีรากฐานภูมิปัญญาตะวันออก คงจะต้องเป็นการเรียนรู้อย่างผสมผสานกลมกลืนกับเงื่อนไขของสังคมไทยเราด้วยเช่นกัน การเรียนรู้และทำความเข้าใจในรากฐานแห่งภูมิปัญญาตะวันออก หรือภูมิปัญญาแบบไทย ๆ ที่มีพุทธศาสนาเป็นแก่นแกนฝังรากอยู่ เป็นภารกิจที่จะต้องทำให้เกิดความเข้าใจต่อทั้งระบบ ความสุข ความเอื้ออาทร สมานฉันท์ และการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์

4. พื้นที่สาธารณะ (Public Space) ส่วนใหญ่จะหมายรวมถึงเครือข่ายกลุ่ม / องค์การประชาคมที่เชื่อมโยงกันอยู่บนช่องทางความคิดต่อสื่อสารต่าง ๆ รวมถึงการจัดการหรือกระบวนการที่จะทำให้ผู้คนมาพบปะพูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกันหรือติดต่อสัมพันธ์กัน เช่น ฟอรัมในรูปแบบต่าง ๆ สภากาแฟ ศูนย์ประสานงาน รวมถึงสภาพวิถีชีวิต / กิจกรรมแบบไม่เป็นทางการอื่น ๆ อาทิ งานนิทรรศการ การแข่งขันกีฬาของชุมชน เป็นต้น การสร้างให้เกิด

ความสัมพันธ์ของผู้คนในการเข้าร่วมตัดสินใจและร่วมลงมือแก้ปัญหาของชุมชน หรือ การสร้างสรรค์ใหม่ ซึ่งเปิดโอกาสให้กับคนทั่วไป (strangers) ที่สนใจในเรื่องเดียวกันเข้ามา มีส่วนร่วมด้วย

นอกจากนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการประสานระหว่างกลุ่ม / องค์กรประชาสังคมต่าง ๆ ทั้งในแง่ของการส่งเสริมให้มีการพูดคุยเรื่องนี้ในระดับที่กว้างขึ้น การพัฒนานักประชาสังคมหรือ Civic Leader การส่งเสริมในเรื่องเทคนิค / เครื่องมือในการทำงาน การเสริมสร้างเครือข่ายและช่องทางการสื่อสารแลกเปลี่ยนระหว่างกัน (Communication Infrastructure) ตลอดจนการแบ่งปันทรัพยากร เป็นต้น

5. สื่อท้องถิ่น ระบบการสื่อสารนับว่ามีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้เกิดการแพร่ขยายความรู้และยกระดับสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) ให้เกิดความตื่นรู้ตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการสร้างความเป็นชุมชน / ประชาสังคมร่วมกัน สื่อจะมีบทบาทในการทำให้เรื่องราวกลายเป็นเวทีสาธารณะ (Public Debate)

ที่ผ่านมาเรามักเน้นให้ความสำคัญของสื่อมวลชนเพียงไม่กี่ชนิด แต่สื่อที่ยังถูกละเลยและมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาสังคมและที่ต้องการเน้นย้ำในที่นี้คือ สื่อระดับท้องถิ่นที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่หรือภูมิภาค เราคงต้องร่วมคิดรวมพัฒนาและใช้ช่องทางสื่อสารท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีอยู่มากพอสมควรให้กลับมาเป็นพลังสร้างสรรค์ เป็นช่องทางแห่งการสื่อสารของพลเมืองที่มีชีวิตชีวาต่อไป

6. ต้องสร้างองค์ความรู้คู่การปฏิบัติ เป็นแนวทางที่จะช่วยให้กระบวนการประชาสังคมมีความมั่นใจที่จะเผชิญกับความท้าทายในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยวิทยาการ / ความรู้ อันหลากหลายไม่หยุดชะงัก ฉะนั้นในการศึกษาวิจัยจึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในกระบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคม (อนุชาติ พวงรังสี, 2541 : 51 - 53)

ลักษณะของประชาคมตำบล

ประชาคมตำบลเป็นระบบสังคมที่ประชาชนในตำบลลงหลักปักฐานและยึดถือว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งและมีความเป็นเจ้าของที่ตระหนักในลักษณะการต่างพึ่งพิง (Interdependent) และหากมีการเปลี่ยนแปลงทางใด ๆ ก็ย่อมจะส่งผลกระทบต่อทั้งในทางที่ประสัคและไม่ประสัคก็ตาม จะนำไปสู่ความต้องการสาธารณะที่ส่งผลต่อการตอบสนองโดยองค์กรของรัฐ ตั้งแต่องค์การบริหารส่วนตำบลไปจนถึงหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ในตำบล ในกรณีนี้ความต้องการสาธารณะนั้นจะเกิดเป็นรูปธรรมผ่านภาวะผู้นำของประชาคมตำบล ซึ่งอาจแบ่งพิจารณาออกเป็นคุณลักษณะดังต่อไปนี้ (ทิตยา สุวรรณะชฎ, 2543 : 17 -21)

1. ประชาคมตำบลเป็นระบบสังคมมีโครงสร้างเพราะเกิดจากความสัมพันธ์และการมีปฏิสัมพันธ์ต่อเนื่องของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ เพราะในประชาคมจะไม่มีสายบังคับบัญชา ไม่มีการกำหนดตำแหน่ง ไม่มีระบบการพิจารณาความดีความชอบหรือโทษวินัย

2. ประชาคมมีขอบเขตทางกายภาพ และเป็นที่ยอมรับยึดและลงหลักปักฐานที่จะดำรงชีวิต อันทำให้เกิดความสำนึก ภักดีต่อดินฐาน

3. ประชาคมจะเกิดขึ้นจากการที่ระบบสังคมนั้นเป็นรูปธรรมในกายภาพพร้อมกับความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมนั้นทั้งในทางเป็นเจ้าของและการยึดติดต่อชุมชน

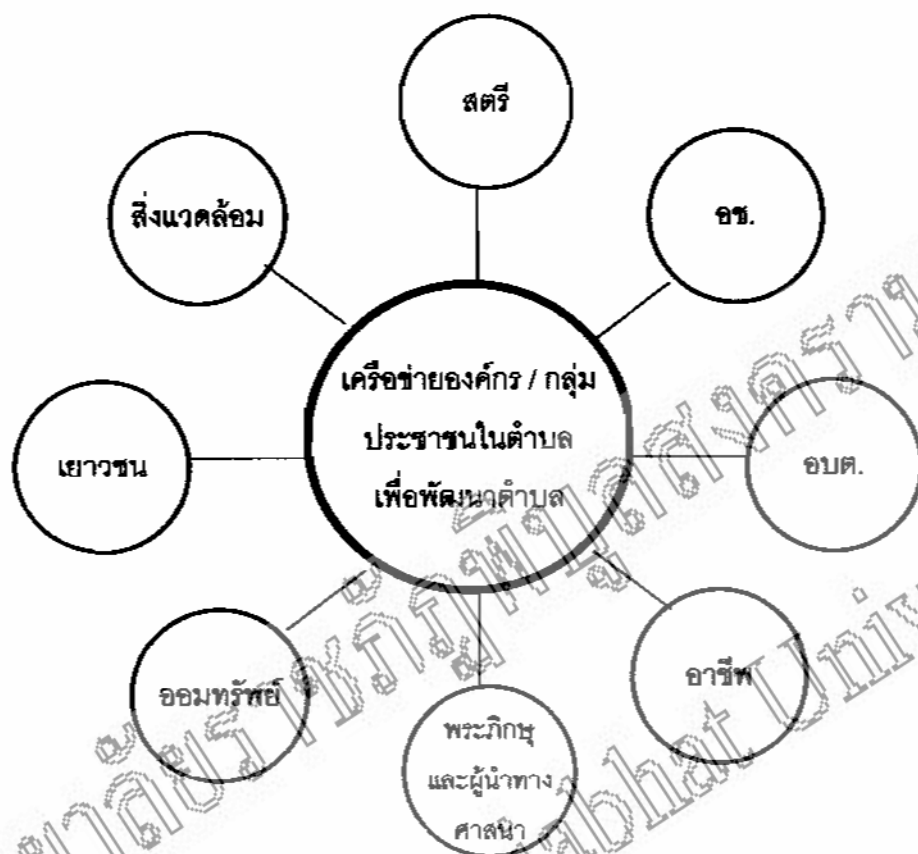
4. การพัฒนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน องค์กรของรัฐได้เข้าไปจัดกลุ่มประชาชนเพื่อเป็นรากฐานในการทำงานพัฒนาโดยองค์กรดังกล่าว เช่น จัดตั้งกลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนและผู้นำอีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มของผู้นำโดยธรรมชาติ วัฒนธรรมของชุมชน เช่น ผู้นำทางศาสนา ปวงชนชาวบ้าน ข้าราชการเกษียณที่ตั้งรกรากในชุมชน ดังนั้น ผู้นำประชาคมก็จะเกิดขึ้นจากความเกี่ยวพันในการทำงานร่วมกับองค์กรเอกชนและผู้ประสานงาน

5. ประชาคมจะเป็นระบบของการต่างพึ่งพิงระหว่างส่วนต่าง ๆ ของแต่ละชุมชนซึ่งจะทำให้เกิดภาวะสอดแทรกระหว่างอันต่าง ๆ ของชุมชนทั้งทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี การจ้างงาน การเงิน ดังนั้นความขัดแย้ง การประนีประนอม ย่อมจะกลายเป็นพลวัตร์ของประชาคม

6. ประชาคมตำบลต่างกับประชาคมระดับหมู่บ้านตรงที่ประชาคมในระดับหมู่บ้าน เป็นสังคมเครือญาติ ความรู้จักสนิทสนม และมีทรัพยากรไม่มากนัก ความหลากหลายของส่วนประกอบของชุมชนไม่มากนัก

สรุปลักษณะของประชาคม เป็นระบบที่มีความต่อเนื่องแต่มิใช่การจัดตั้งองค์กร มีภาวะผู้นำในชุมชน มีกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งที่จัดตั้งโดยภาครัฐ NGO กลุ่มวัฒนธรรม กลุ่มที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันทั้งในและนอกชุมชน และมีความภักดีต่อชุมชน

ตัวแบบของประชาคมตำบล

ทั้งนี้มีปลัด อบต. ทั้งหน้าที่เลขาประชาคม ผู้ช่วยเลขานุการที่ได้รับเลือกจากที่ประชุม คปต. เป็นที่ปรึกษาประชาคม (ชาติยา สุวรรณะชญ, 2543 : 33 - 34)

บทที่ 4

เทคนิคการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

แนวความคิดของการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดสมัยใหม่ที่นิยมใช้ในการพัฒนา โดยใช้เทคนิคและวิธีการเพื่อเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การค้นหา การมองเห็นศักยภาพของตนเอง การพึ่งพาตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) การมีส่วนร่วมตรงกับภาษาอังกฤษว่า Participation หรือ Involvement (จงกลณี ชูติมาเทวินทร์, 2542 : 124) และรูปแบบของเทคนิคที่สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้มีได้หลายลักษณะขึ้นอยู่กับวิธีการและการนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการทำให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ สำหรับเทคนิคและรูปแบบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ที่คณะผู้ศึกษาได้รวบรวมไว้ในบทที่ 4 นี้ เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบวิธีการต่าง ๆ ที่จะเป็แนวทางให้แก่ผู้ที่จะต้องปฏิบัติ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 ใช้ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

I. เทคนิค A – I – C (Appreciation – Influence – Control)

สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผน การพัฒนา การสร้างทีมงาน การสร้างความร่วมมือการแก้ปัญหา หรือแก้ความขัดแย้ง ตัวอย่างการใช้เทคนิค A – I – C ในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน โดยใช้เวลา 2 วัน มีขั้นตอนดังนี้

1.1 ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A) คือขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็นรับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตยโดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงข้อคิดเห็นแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

(1) การวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน (A 1)

(2) การกำหนดอนาคตของหมู่บ้านที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทาง

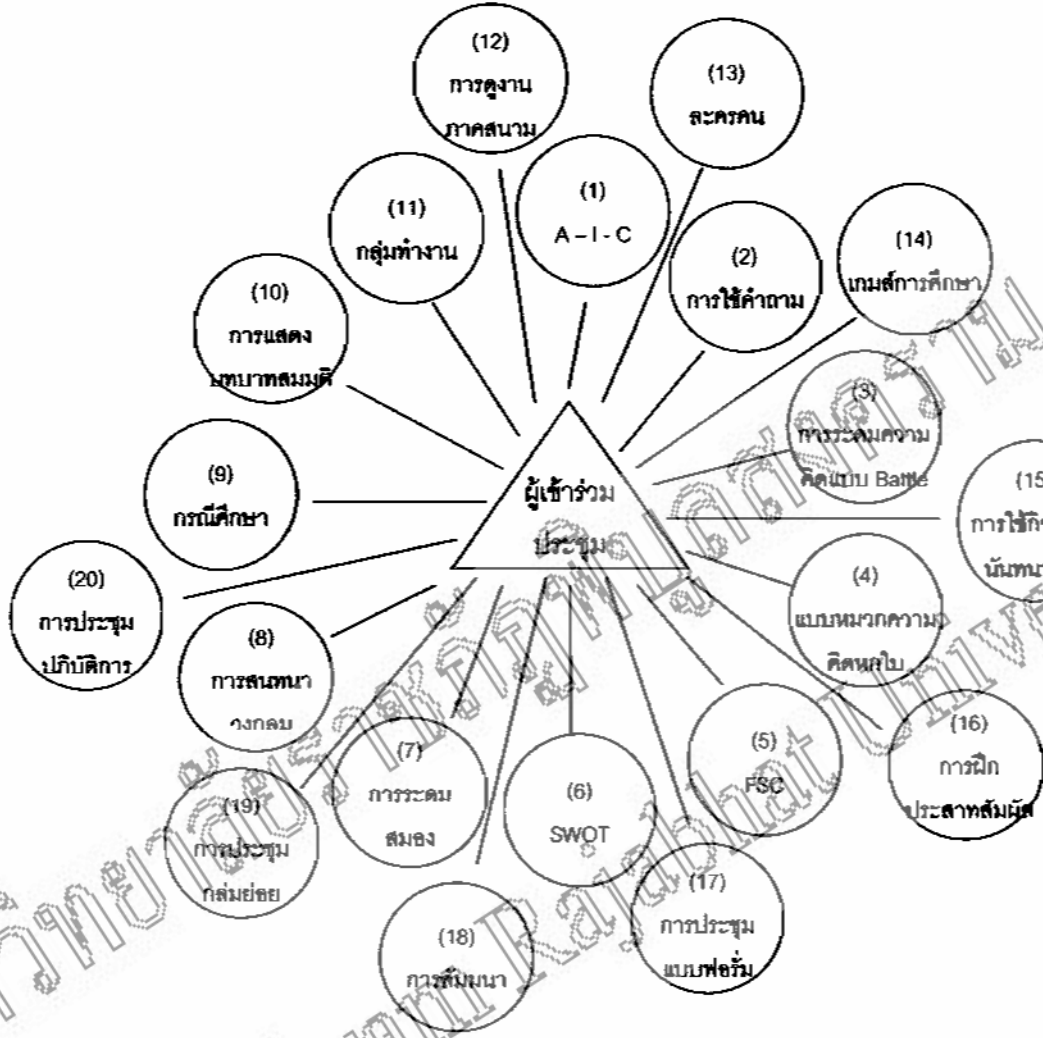
ใด (A 2)

ข้อสังเกต ก่อนที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน อาจให้ผู้เข้าร่วมประชุมเล่าถึงภาพในอดีตก่อนก็ได้

1.2 ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I) คือขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้สามารถพัฒนาหมู่บ้านได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในช่วง A2 เป็นช่วงการหา

วิธีการในการพัฒนา และการค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

1.2.1 การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ (11)

เทคนิคการฝึกอบรมโดยใช้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

1.2.2 การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ (12) โดยแยกออกเป็น 3

ประเภท

- กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเอง
- กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก
- กิจกรรมหรือโครงการที่สามารถขอจากภาครัฐ

1.3 ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C) คือการนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาสู่การจัดกลุ่มผู้รับผิดชอบดำเนินงานแต่ละโครงการหรือกิจกรรมแบ่งเป็น 2 ช่วง

1.3.1 การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ (C1)

1.3.2 การตกลงรายละเอียดในการดำเนินงาน (C2)

เมื่อนำขั้นตอนดังกล่าวมาจัดกระบวนการประชุม สามารถทำเป็นลำดับได้ดังนี้

ลำดับที่ 1 หมู่บ้านของเราในอดีต

ใช้การประชุมกลุ่มใหญ่ โดยขอให้ผู้อาวุโสในที่ประชุมเล่าถึงภาพในอดีตของหมู่บ้าน “แต่ก่อนหมู่บ้านของเรามีสภาพเป็นอย่างไร” ในกรณีที่จัดซ้ำในหมู่บ้านเดิม อาจปรับหัวข้อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เช่น เล่าถึงการดำเนินงานพัฒนาของหมู่บ้านตามแผนที่ทำไว้ในปีก่อน ๆ

ลำดับที่ 2 หมู่บ้านของเราในปัจจุบัน (A1)

1. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนคิดถึงภาพหมู่บ้านในปัจจุบัน และวาดภาพลงบนแผ่นกระดาษ A4 “ในปัจจุบันท่านคิดว่าภาพของหมู่บ้านของเราเป็นอย่างไร” ใช้เวลาประมาณ 10-15 นาที

2. แบ่งกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม กลุ่มหญิงล้วน กลุ่มชายล้วน กลุ่มหญิงคละกับชาย แต่ละกลุ่มอภิปรายและเตรียมผู้นำเสนอโดยมีกติกาและกิจกรรมดังนี้ ใช้เวลา 40 นาที

(1) ให้สมาชิกแต่ละคนอธิบายภาพหมู่บ้านในปัจจุบันของตนเองให้กลุ่มฟัง

(2) ขณะที่สมาชิกกลุ่มกำลังอธิบาย “ภาพของฉัน” สมาชิกคนอื่นต้องฟังโดยไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ แต่สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้

(3) เมื่ออธิบายครบทุกคนแล้วให้กลุ่มช่วยกันรวมภาพของทุกคนให้เป็นภาพของกลุ่ม (โดยจะต้องมีภาพส่วนที่เป็นของแต่ละคนอยู่ในภาพของกลุ่ม “ภาพของเรา”) ให้สมาชิกกลุ่มช่วยกันวาดภาพรวมลงบนกระดาษโปสเตอร์ การรวมภาพของทุกคนไว้ในภาพกลุ่มโดยไม่ขาดตกบกพร่องเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในแนวคิดซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับ และความเป็นเจ้าของความคิดของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนต่อไป

(4) เลือกผู้แทนที่จะเสนอภาพของกลุ่มในที่ประชุมกลุ่มใหญ่ให้อธิบายโดยละเอียดว่าภาพหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ หมายถึงอะไร

(5) เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศอาจจะมีการตั้งชื่อกลุ่ม

ลำดับที่ 3 หมู่บ้านพัฒนาในอนาคต (A2)

1. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนจินตนาการถึงภาพหมู่บ้านพัฒนาที่อยากจะเห็นในอนาคต และวาดภาพนั้นลงบนแผ่นกระดาษ A4 ให้เวลาวาดภาพประมาณ 10 – 15 นาที “ท่านอยากเห็นหมู่บ้านของเราพัฒนาไปอย่างไรหมู่บ้านที่เราต้องการควรเป็นอย่างไร”

2. ผู้นำการประชุมทบทวนกฎกติกาในการรวมภาพของกลุ่ม ใช้วิธีเดียวกับการรวมภาพกลุ่มภาพแรก

ลำดับที่ 4 ภาพรวมหมู่บ้านพัฒนาในอนาคต (A2)

1. พิจารณาภาพหมู่บ้านพัฒนาในอนาคตของทั้ง 3 กลุ่มว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรในที่ประชุมใหญ่

2. ผู้นำการประชุมรวมภาพของทุกกลุ่มเป็นภาพหมู่บ้านพัฒนาในอนาคตของหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นภาพเดียวที่จะต้องรวมรายละเอียดทุกภาพของกลุ่มต่าง ๆ โดย

2.1 วาดลงบนภาพหนึ่งภาพใด

2.2 คิดเลือกอาสาสมัครให้ช่วยกันวาดภาพ

3. ถามผู้เข้าร่วมประชุมว่าภาพรวมของหมู่บ้านเหมาะสมเพียงใดและต้องกรงเพิ่มเติมอะไรบ้าง การรวมภาพของกลุ่มทุกกลุ่มเป็นภาพของหมู่บ้านเพื่อสร้างทิศทางในการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน

ลำดับที่ 5 กิจกรรมเพื่อพัฒนา (I1)

1. ให้ผู้ร่วมประชุมแต่ละคนคิดว่า “ถ้าจะไปถึงเป้าหมายของหมู่บ้านพัฒนาในอนาคตจะต้องทำกิจกรรมหรือโครงการอะไรบ้าง” เพื่อคิดค้นทำกิจกรรมการพัฒนาที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

2. เขียนรายชื่อกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาลงบนแผ่นกระดาษเพื่อเสนอให้กลุ่มพิจารณาให้เวลาผู้เข้าร่วมประชุมคิดเป็นส่วนตัวประมาณ 10 – 15 นาที (โครงการหรือกิจกรรมของตน)

3. แบ่งกลุ่มย่อย ให้ผู้เข้าร่วมประชุมไปหาหรือกิจกรรมในกลุ่มย่อย (กลุ่มเดิม) โดย

3.1 ให้แต่ละคนเสนอโครงการหรือกิจกรรม โดยให้เหตุผลว่าจำเป็นหรือมีประโยชน์อย่างไร

3.2 รวบรวมบัญชีกิจกรรมหรือโครงการที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นข้อเสนอของกลุ่ม โดยจะต้องเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่มีเหตุผล (โครงการหรือกิจกรรมของกลุ่ม)

4. เลือกผู้แทนกลุ่มนำเสนอในที่ประชุมใหญ่ โดยให้แสดงเหตุผลว่า “ทำไมจึงจำเป็นต้องทำโครงการดังกล่าว” และ “จะได้ประโยชน์อย่างไร”

ลำดับที่ 6 จำแนกประเภทกิจกรรมและการจัดลำดับความสำคัญ (I2)

1. ให้กลุ่มคัดเลือกผู้แทนกลุ่มออกมาเป็นผู้คัดเลือกกิจกรรม และโครงการของกลุ่มไว้ในประเภทต่าง ๆ โดย

- 1.1 รวมโครงการที่เหมือนกันไว้ด้วยกัน
- 1.2 จัดทำบัญชีรายชื่อโครงการของหมู่บ้านทั้งหมด
- 1.3 ช่วยกันคิดวิธีโครงการแต่ละโครงการหรือกิจกรรมควรจัดอยู่ใน

ประเภทใด

โครงการที่ชาวบ้านทำเอง

โครงการที่เสนอ สต. หรือ อบต.

- โครงการที่ขอจากแหล่งเงินอื่น

2. เมื่อแยกประเภทเสร็จแล้ว ให้ผู้เข้าร่วมประชุมจัดลำดับความสำคัญของโครงการในแต่ละประเภท เพื่อช่วยกันพิจารณาว่า หากมีงบประมาณจำกัดควรดำเนินโครงการใดก่อน หรือโครงการใดเป็นโครงการเร่งด่วน โดยให้สมาชิกแต่ละคนเลือกโครงการหรือกิจกรรมที่คิดว่าสำคัญที่สุด 3 หรือ 5 กิจกรรม (แล้วแต่จำนวนโครงการในแต่ละประเภท) รวมคะแนนของกิจกรรมแต่ละประเภทตามลำดับจากคะแนนมากที่สุด

ลำดับที่ 7 การแสวงหาผู้รับผิดชอบ (C1)

1. นำกิจกรรมประเภทที่จะขอ สต. หรือ อบต. และขอจากแหล่งทุนอื่น มาพิจารณาโดยมอบหมายความรับผิดชอบให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในการติดตามและเสนอหรือหาแหล่งทุน กำหนดว่ากิจกรรมใดจะเริ่มของบประมาณและคาดว่าจะได้ดำเนินการเมื่อไร

2. นำกิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมประชุมกำหนดว่าจะทำเองมาพิจารณาขอบข่ายภารกิจโดยเปิดโอกาสให้ทุกคนเลือกกิจกรรมที่ตนสนใจ โดยการลงชื่อต่อท้ายกิจกรรมที่ติดอยู่บนกระดานหรือกระดาษฟลิปชาร์ต

3. แบ่งกลุ่มย่อยตามกิจกรรมโดยมีสมาชิกกลุ่มตามที่ได้ลงนามไว้ หากมีคนน้อยอาจจะพิจารณาให้รวมกลุ่มกับกลุ่มที่ใหญ่กว่า

ลำดับที่ 8 การวางแผนสำหรับแต่ละกิจกรรมที่ทำเอง (C2)

4. จัดทำแผนการดำเนินงานของกิจกรรม โดยตอบคำถามต่อไปนี้

- (1) ทำอะไร (ชื่อกิจกรรม)
- (2) ทำแล้วจะได้อะไร (ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น)
- (3) ทำที่ไหน (สถานที่ที่จะดำเนินโครงการ)
- (4) ทำอย่างไร (วิธีการดำเนินงาน)
- (5) จะต้องใช้วัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง
- (6) ทำเมื่อใด (วัน เวลาที่คาดว่าจะดำเนินโครงการ)
- (7) ใช้งบประมาณจากที่ไหน
- (8) ใครบ้างที่จะช่วยทำ (ชื่อผู้ที่จะช่วยในโครงการ)
- (9) ใครรับผิดชอบ (ผู้ดูแลและประสานงานโครงการ)

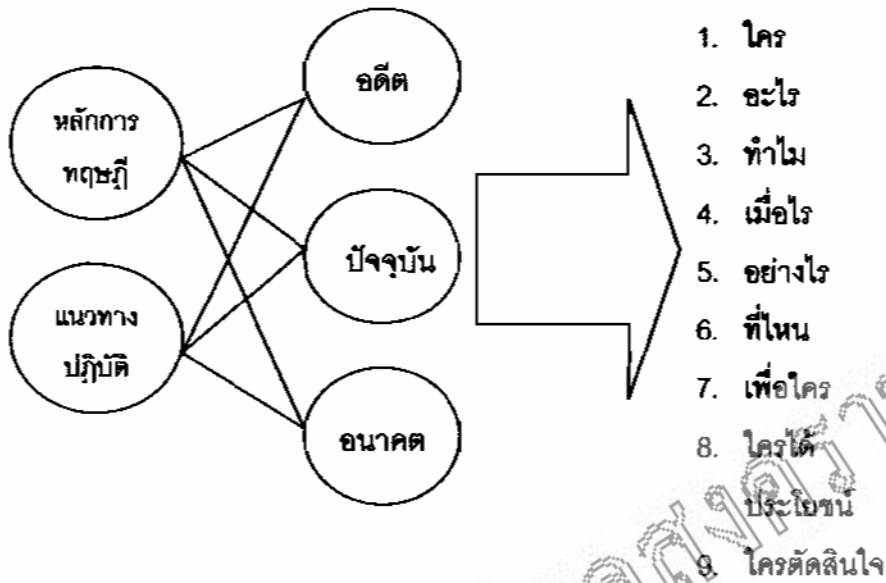
5. เลือกผู้แทนกลุ่มให้เป็นผู้เสนอรายงาน

6. นำผลที่ได้เตรียมดำเนินการ หรือเสนอของงบประมาณตามแผน

2. เทคนิคการใช้คำถาม (Questioning Technique)

ลักษณะของคำถามที่จะก่อให้เกิดการอภิปรายกลุ่มนั้น จะต้องเป็นคำถามที่กระตุ้น ยั่วความคิด ท้าทายความคิดและเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อประสิทธิภาพในการใช้คำถามวิพากษ์กรรมกรอบ หรือโครงสร้างของชุดคำถาม ดังนี้

โครงสร้างชุดคำถาม

โครงสร้างชุดคำถามอธิบายประกอบภาพ

จากโครงสร้างชุดคำถามอธิบายประกอบภาพได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 วงกลม 2 วงซ้ายมือจะแสดงถึงทฤษฎีหลักการและแนวทางปฏิบัติของเรื่องที่จะอภิปราย ซึ่งโดยปกติแล้วเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีการอภิปรายกลุ่มนั้น จะมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งจะเป็นทฤษฎีหรือหลักการของเรื่องนั้น ๆ และส่วนที่สองจะเป็นทางปฏิบัติของเรื่องนั้น ๆ

ส่วนที่ 2 วงกลม 3 ถัดมาจะแสดงถึงระยะเวลา 3 ช่วง คือ อดีต ปัจจุบัน อนาคต โดยทั่ว ๆ ไปแล้วเรื่องที่จะให้อภิปรายกลุ่มจะมีความเกี่ยวข้องกับมิติของเวลา 3 ช่วงดังกล่าว

ส่วนที่ 3 ด้านขวามือสุดของภาพเป็นชุดคำถามที่จะใช้กระตุ้นให้กลุ่มเกิดการอภิปรายมี 9 คำถาม เป็นลักษณะคำถามปลายเปิดวิธีการใช้ชุดคำถามจะต้องนำ 3 ส่วนมาประกอบกัน แล้วผูกประโยคเป็นชุดคำถาม ตามตัวอย่างข้างล่างนี้

ตัวอย่าง การอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาชนบทไทยสามารถผูกประโยคเป็นชุดคำถามได้ดังนี้

- ทฤษฎีหรือหลักการพัฒนาชนบทมีอะไรบ้าง ใครเป็นผู้กำหนดหลักการหรือทฤษฎีดังกล่าว และเกิดขึ้นในช่วงเวลาใด ปัจจุบันยังมีการใช้หรือไม่ อย่างไร และแนวโน้มในอนาคตจะมีการใช้อีกหรือไม่ อย่างไร
- แนวทางปฏิบัติการพัฒนาชนบทในอนาคตมีอะไรบ้าง ใครเป็นผู้ตัดสินใจในการพัฒนา และใครได้ประโยชน์จากการพัฒนา เพราะอะไร
- การพัฒนาในอดีตส่งผลกระทบต่อพัฒนาในปัจจุบันอย่างไรบ้าง เพราะอะไร
- ทำไม การพัฒนาชนบทไทยจึงไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบทได้ ท่านคิดว่าจะมีวิธีแก้ปัญหาชนบทไทย อย่างไร
- ที่ไหนบ้างที่ท่านคิดว่าในอดีตนั้นการพัฒนาชนบทไม่ประสบผลสำเร็จเลย เพราะอะไร
- ในทัศนะของท่านคิดว่า เมื่อไร การพัฒนาชนบทไทยจึงจะประสบผลสำเร็จ เพราะอะไร

3. เทคนิคการระดมความคิดแบบ Battle

เป็นวิธีการระดมความคิดและรวบรวมมติโดยการให้แต่ละคนเขียนนำมารวมกันในที่ประชุมขนาดเล็ก ในกลุ่มหรือฝ่ายที่มีประสบการณ์มาก่อน นำมาคัดเลือกข้อที่เหมือนกันเก็บไว้ และเลือกข้อที่ต่างกันอย่างหลายรอบจนกว่าจะเห็นร่วมกันมากที่สุด เป็นการกดดันกรองข้อคิดให้รับเฉพาะที่สำคัญ

ขั้นตอน

1. กลุ่มละ 8-12 คน
2. ย่อสรุปเรื่องที่ต้องการให้ช่วยคิด แล้วให้เขียนทุกคน
3. เสนอข้อคิดเห็นจนบนกระดาน เขียนแปะบนผนังทุกแผ่น (แผ่นละ 1 ความเห็น)
4. กำหนดเวลาให้เขียนแต่ละข้อทยอยส่งมาให้เรื่อย ๆ จนล้า
5. ทุกคนอ่านข้อคิดเห็นบนผนังเลือกข้อที่ตนเห็นว่าดีที่สุดมา 5-10 ข้อ
6. ผู้สนับสนุนการเรียนรู้ (Facilitator) รวมข้อที่เหมือนกันเขียนลงบนกระดาน

ปิดผนัง

7. เลือกรอบที่ 2 คนละ 5 – 10 ข้อ ที่เห็นว่าดีที่สุด
8. รวมข้อที่เหมือนกันไว้อีกทำเช่นนี้หลาย ๆ รอบ จนเหลือจำนวนข้อที่เหมือนกันน้อยข้อเรียงลำดับความสำคัญไว้เป็นมติเอกฉันท์

4. เทคนิคการประชุมแบบหมวกความคิดหกใบ (Six Thinking Hats)

วิธีการหมวกหกใบเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เพราะง่าย ปฏิบัติได้จริงและได้ผลเป็นการเปลี่ยนวิธีการระดมความคิดในห้องประชุมและที่อื่น ๆ เนื่องจากสามารถสร้างเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อการร่วมกันคิดแบบสร้างสรรค์แทนที่จะวิจารณ์กันเฉพาะทางด้านเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยดังที่ทำกันตามปกติ

สมมติว่ามีหมวกสีต่าง ๆ กันหกใบ ผู้ใช้ความคิดอาจเลือกขึ้นมาสวมหนึ่งใบหรือถูกขอให้สวมหมวกสีใดสีหนึ่ง หรือถูกขอให้ถอดหมวก ทุกคนในที่ประชุมสามารถให้หมวกได้ บทบาทของหมวกแต่ละใบเป็นดังนี้

- หมวกขาว** การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นกลาง ไม่ใช่อารมณ์
- หมวกแดง** การอนุญาตให้แสดงความรู้สึก สางสิ่งหรือมีและสัญชาตญาณ
- หมวกดำ** การหาเหตุผลในทางลบ การตัดสินใจ การระมัดระวัง ความสุขุมรอบคอบ
- หมวกเหลือง** การหาเหตุผลในทางบวก ความเป็นไปได้ การมองในแง่ประโยชน์ที่จะได้รับ
- หมวกเขียว** ความคิดใหม่ ๆ ความคิดสร้างสรรค์
- หมวกฟ้า** การควบคุมวิธีการระดมความคิด

วิธีการหมวกหกใบก่อให้เกิดการสำรวจอย่างสร้างสรรค์ การระดมความคิดกระทำอย่างขนานกันไปในทิศทางเดียวกันระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน เช่น ถ้าอยู่ในระหว่างการใช้หมวกเหลือง ทุกคนรวมทั้งผู้ไม่เห็นด้วยกับเรื่องนั้นก็จะพยายามหาข้อดีและประโยชน์ของเรื่องนั้น คุณจะประหลาดใจที่ได้เห็นว่าการช่วยกันคิดอย่างสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้อย่างไรจากการใช้วิธีการนี้ เช่น

ที่ประชุมอาจถูกขอให้ใช้หมวกสีใดสีหนึ่งเดียวกันทุกคน "พวกเราทุกคนลองคิดแบบหมวกเขียวดู"

คนใดคนหนึ่งอาจถูกขอให้ใช้หมวกสีใดสีหนึ่ง "ผมขอความคิดเห็นแบบหมวกดำจากคุณ"

บางคนอาจถูกขอให้ถอดหมวก “สิ่งที่ผมได้ฟังมาทั้งหมดนี้เป็นความคิดเห็นแบบ หมวกแดง ผมขอให้พวกเราถอดหมวกแดงออก”

คนหนึ่งอาจส่งสัญญาณว่าเขากำลังสวมหมวกสีใดสีหนึ่งอยู่ “สวมหมวกเขียว ผมอยากจะเสนอความคิดอันหนึ่ง” “สวมหมวกแดง ผมรู้สึกที่...” “สวมหมวกดำ อันตราย ของความคิดนั้นมีดังต่อไปนี้”

บางครั้งอาจต้องใช้หมวกเพียงสีเดียวเพื่อระดมความคิดในแบบที่ต้องการ บางครั้ง อาจจำเป็นต้องใช้หมวกหลายสี ซึ่งในกรณีนี้สามารถจัดลำดับสีหมวกที่จะใช้ตาม ความเหมาะสมของเรื่องนั้น ๆ แต่ควรใช้เพียงครั้งละสีไม่ควรใช้หลายสีพร้อมกันในครั้งเดียว เช่น เรามาเริ่มต้นด้วย หมวกขาว เสร็จแล้วเปลี่ยนเป็น หมวกเขียว ... หมวกฟ้า ใช้ในการสรุป รวบรวมข้อคิดเห็นทั้งหมดที่ได้มาและใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ เป็นต้น

5. เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแสวงหาอนาคตร่วมกัน

Future Search Conference (FSC)

(1) วัตถุประสงค์ เพื่อให้กลุ่มเฉพาะ หลายประเภท มาร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์ และ การทำงานร่วมกันโดยใช้ประสบการณ์ของแต่ละคน เพื่อให้ได้แผนหรือแนวทางปฏิบัติ สำหรับนำไปปฏิบัติจนบรรลุวัตถุประสงค์ตามวิสัยทัศน์ที่เกิดจากกลุ่ม เป็นการใช้ออนาคตเป็น จุดประสงค์ของการทำงาน (ไม่นำปัญหาเป็นตัวตั้งเพราะจะรู้สึกสิ้นหวัง)

(2) บทบาทของวิทยากรและผู้เข้าร่วมประชุม

(1) บทบาทของวิทยากรให้กลุ่มปฏิบัติงานตามประเด็น ต่อไปนี้

ประวัติความเป็นมาในอดีตของเรื่อง หรือปัญหา

- ให้กลุ่มวิเคราะห์อดีตความหมายอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับปัญหา
- ปัจจุบันเป็นอย่างไร (แนวโน้มดีขึ้น หรือเลวลง)
- ท่านปฏิบัติตนต่อปัญหาปัจจุบันอย่างไร
- ท่านอยากให้อนาคตเป็นอย่างไร

ตัวท่านเองและกลุ่มจะร่วมมือช่วยเหลือกันอย่างไรบ้าง

- มีแผนปฏิบัติงานร่วมกันอย่างไร

(2) บทบาทของผู้เข้าร่วมประชุมมีดังนี้ (ชี้แจงให้ผู้เข้าร่วมประชุมล้มมา ยอมรับเสียก่อน)

- เสนอความเห็น ข้อมูล และวิเคราะห์
- ช่วยให้กลุ่มย่อยร่วมกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

- สร้างวิสัยทัศน์ในอนาคตร่วมกันค้นหาข้อตกลงหรือพื้นฐานที่เหมือนกัน

- สร้างแผนปฏิบัติการร่วมกัน

(3) ข้อตกลงเบื้องต้น (ชี้แจงให้ผู้เข้าประชุมสัมมนาเข้าใจ โดยเขียนให้ทุกคนได้อ่าน)

- ถู่ว่าทุกความคิดมีคุณค่า (ของทุกคน) สามารถอธิบายให้สมาชิกในกลุ่มฟังได้โดยไม่ส่งเสริมให้มีการถกเถียง

- เขียนข้อมูลทั้งหมดบนแผ่นพลิก เพื่อให้ทุกคนได้รับทราบร่วมกัน (ความคิดของทุกคนจะอยู่ในสมองของแต่ละคน)

- กลุ่มต้องควบคุมเวลาอย่างเคร่งครัด

- การทำงานต้องอยู่บนพื้นฐานเฉพาะของการตกลงและแนวทางร่วมกันเท่านั้น (Common Idea เท่านั้น)

- ข้อคิดเห็นที่แตกต่าง (Promising Idea) กลุ่มจะรับทราบเท่านั้น

- ความคิดเห็นที่แตกต่างต้องอภิปรายเพิ่มเติมเพื่อหาข้อยุติเพื่อให้กลุ่มรับทราบว่าเป็น Common Idea หรือเป็น Promising Idea

(4) Time Line (เส้นแบ่งเวลาเป็น พ.ศ.) เพื่อสร้างภาพร่วมกันว่าเราอยู่เวือ่ลำดับเดียวกันและมาถึงจุดนี้ได้อย่างไร (กลุ่มผสม)

(1) การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโลก ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ มีอะไรบ้าง

(2) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรของประเทศไทย เช่น 30 ปีที่ผ่านมา

(3) โครงสร้างพื้นฐานของรัฐและสังคมไทย เป็นอย่างไร

(4) เหตุการณ์สำคัญในชีวิตของเราเอง (ถ้ามีความเห็นซ้ำกันกับคนอื่นให้ขีดเครื่องหมายถูก (✓) ท้ายข้อความนั้น)

(5) เข้าใจอดีต เพื่อระบุและแปลความหมายของสถานการณ์ในอดีตที่มีความสำคัญต่อกลุ่มในการประชุมครั้งนี้ (กลุ่มผสม)

(1) การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโลกต่อประเทศไทย

(2) โครงสร้างพื้นฐานของรัฐและสังคมไทยกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร

ขึ้นเป็นอย่างไร

(3) โครงสร้างพื้นฐานของรัฐและประเทศไทยชีวิตของเราอย่างไร

(4) การเปลี่ยนแปลงของโลกและประเทศไทยมีผลกระทบต่อชีวิตของเรา

อย่างไร

(6) การหยั่งเห็น เพื่อสะท้อนสิ่งที่เรียนรู้จากอดีตในข้อ 5 กลุ่มใหญ่ ให้นำเสนอประเด็นสั้น ๆ

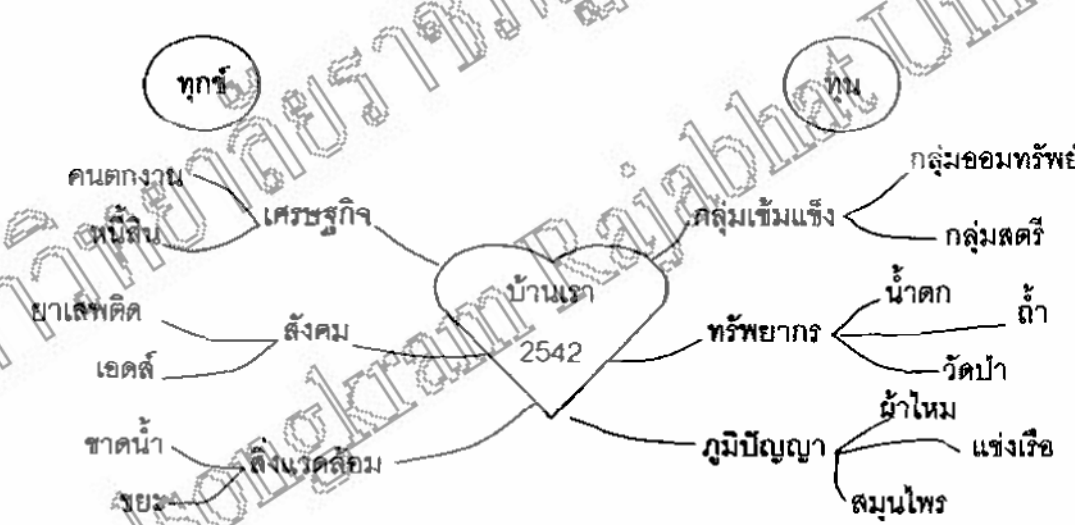
(7) Mind Map แผนที่จิตใจหรือแผนที่ความคิด (กลุ่มใหญ่) เพื่อสร้างภาพที่สมบูรณ์ของปัจจัย แนวโน้มทั้งหมดที่มีผลกระทบต่อประเด็นนั้นเชื่อมโยงความคิดให้เห็นเป็นภาพรวม วิธีเขียนโดยสรุป

(1) เริ่มจากกึ่งกลางกระดาษ อาจวาดเป็นภาพหัวใจ หรือสัญลักษณ์อื่น ๆ เช่น ดาว บ้าน ลูกเงิน ฯลฯ

(2) จากกลางภาพวาดเส้นหลักออกไปรอบภาพ โดยเน้นน้ำหนักเส้นที่โคนเส้น ดังกล่าวให้หนักกว่าส่วนปลายคล้ายกิ่งของต้นไม้

(3) เขียนข้อความที่เป็นความคิดหลักที่โคนเส้นติดกับกลางภาพ

(4) เขียนข้อความที่เป็นรายละเอียดลงไปบนเส้นที่แตกแขนงของเส้นหลัก คล้ายก้านต้นไม้ที่ออกจากกิ่งต้นไม้ออกไปเรื่อยๆ จนกว่าจะสิ้นสุดการระดมความคิด ตัวอย่างการสรุปสถานการณ์ของชุมชนต่อไปนี้

(8) มุมมองของผู้เกี่ยวข้อง (กลุ่มเฉพาะ) แต่ละกลุ่มนำประเด็นที่น่าสนใจจากแผนที่ จิตใจ มาวิเคราะห์ในกลุ่มของตนและให้แต่ละกลุ่มตกลงเรียงลำดับความสำคัญให้เหลือเพียง 3 ข้อ เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอในกลุ่มใหญ่ เช่น ทุกข์เรื่องใดที่รุนแรงที่สุดทุนของชุมชนตัวใดบ้างที่เข้มแข็ง เป็นต้น

(9) ความภูมิใจและความเสียใจ (กลุ่มเฉพาะ) เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มทุกคนประเมินตนเองในประเด็นสำคัญอย่างละ 3 ข้อ และนำเสนอในกลุ่มใหญ่ (จะทำให้เห็น เข้าใจ ซึ่งกันและกัน)

(10) การสังเคราะห์ (กลุ่มใหญ่) สะท้อนในสิ่งที่ผู้ร่วมประชุมเรียนรู้จากปัจจุบัน

(11) การแสดงในรูปแบบต่าง ๆ (กลุ่มผสม) ให้อาสาสมัครอาสาสมัครให้เกิดอะไรขึ้นในอนาคต แล้วนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ละคร บทสัมภาษณ์ บทความในหนังสือพิมพ์ หนังสือนวนิยาย เป็นต้น

(12) การนำเสนอละคร (กลุ่มผสม) เพื่อนำเสนอภาพอนาคตที่พึงปรารถนาพร้อมกัน แต่ละกลุ่มจดประเด็นสำคัญที่ชอบและคิดว่าเป็นไปได้จากการแสดงของกลุ่มอื่น

(13) ความคิดเห็นความหวังร่วมกัน (กลุ่มผสม) สมาชิกกลุ่มร่วมกันสรุปประเด็นจากข้อ 12 เป็นความเห็นรวมของกลุ่มตนโดยแยกเป็น Common Idea และ Promising Idea แต่ละกลุ่มนำมารวมกันจนได้ Common Idea ของกลุ่มใหญ่ (ละคร 1 เรื่อง อาจจะมีหลายประเด็น

(14) แผนปฏิบัติการของแต่ละคน (รายบุคคล) แต่ละคนตัดสินใจเลือกเรื่องจาก Common Idea ที่ได้จากกลุ่มใหญ่เพียงเรื่องเดียว (เรื่องที่ตนเองสนใจ)

(15) แผนปฏิบัติการ (กลุ่มสนใจ) กลุ่มที่สนใจ Common Idea เรื่องเดียวกัน มารวมกลุ่มกันเพื่อระดมถึงกลวิธี เพื่อให้สร้างอนาคตร่วมกัน (Common Idea) ในอนาคตอันใกล้ (Action Plan) โดยระดมถึง 1) ใช้องค์กรอะไรบ้าง 2) ต้องการสนับสนุนด้านอะไรบ้าง จากหน่วยงานหรือบุคคลใดและใช้ขั้นตอนดำเนินงานอย่างไร เมื่อไร 3) นำเสนอกลุ่มใหญ่

(16) แผนปฏิบัติการ (กลุ่มเฉพาะ) เลือกตามความคิดเห็นจากที่นำเสนอในกลุ่มใหญ่โดยกลุ่มสนใจ (ข้อ 15) ที่กลุ่มเฉพาะเห็นว่ามีความสำคัญ มาพิจารณา

(1) อะไรบ้างเป็นอุปสรรคที่สำคัญ

(2) กลุ่มจะใช้องค์กรอะไรบ้างในการแก้อุปสรรคเหล่านั้น ต้องการความช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติม จากใคร อย่างไร เมื่อไร

(17) นำเสนอแผนปฏิบัติการ (ประชุมรวม)

(18) มุมมองของผู้จัดการประชุม (ประชุมรวม) เปิดโอกาสให้ผู้จัดได้ชี้แจงและตอบสนองต่อผลของการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้

(19) ประเมินผล (ประชุมรวม) เปิดโอกาสให้ทุกคนพูดถึงการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้สั้น ๆ

(20) พิธีเปิด "รวมใจสู่ความสำเร็จในอนาคต"

6. เทคนิค SWOT

SWOT เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์หน่วยงานโดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบต่อหน่วยงานว่ามีผลดีผลเสียต่อการปฏิบัติงานของหน่วยงานอย่างไร เช่น ผลกระทบทางด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และด้านเทคโนโลยี เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังลงไปวิเคราะห์ถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงภายในหน่วยงาน เช่น ระบบการบริหารงาน ทรัพยากร บุคคล บทบาทหน้าที่ เครื่องมือเครื่องใช้ ระเบียบข้อกฎหมายต่าง ๆ เงินงบประมาณ และกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะสร้างโอกาสให้หน่วยงานมีความเจริญเติบโต หรือมีบทบาทสูงกว่าเดิมหรืออาจจะเป็นอุปสรรค หรืออันตรายในการสร้างแรงบีบคั้นให้ต้องลดบทบาทลง ทำให้มีขนาดเล็กลง และสุดท้ายอาจต้องยกเลิกไปในที่สุด

1. องค์ประกอบที่สำคัญ องค์ประกอบที่สำคัญของคำว่า SWOT ในกระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก

"S" มาจากคำว่า "STRENGTH" คือ จุดแข็ง หรือ จุดเด่นอะไรบางอย่างที่เสริมสร้างให้หน่วยงานเข้มแข็งขึ้น เช่น การพัฒนาชุมชนมีบุคลากรในระดับบริหาร และระดับปฏิบัติการทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติไปจนถึงระดับหมู่บ้าน นับว่าเป็นจุดเด่นเหมือนนโยบายต่าง ๆ สามารถนำไปปฏิบัติต่อเนื่องถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว

"W" มาจากคำว่า WEAKNESS หมายถึง "จุดอ่อน" ของหน่วยงาน อาการป่วยของหน่วยงานอาจจะมีบางส่วนขององค์ประกอบที่กระทบต่อหน่วยงาน แล้วหน่วยงานยังอนุรักษ์หรือยืนยันไม่เปลี่ยนแปลงเท่าที่ เช่น ทิศนคติของคนมหาดไทยบางส่วนที่ยึดติดกับเจ้าขุนมูลนายขณะที่สภาพแวดล้อมภายนอกเข้าสู่ความประชาธิปไตย ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่จะเป็นผู้คิด ตัดสินใจ ลงมือแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

"O" มาจากคำว่า "OPPORTUNITY" หมายถึง โอกาสที่หน่วยงาน จะได้รับการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจจะเป็นความพร้อมและศักยภาพของบุคลากร ในปัจจุบันกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นกรมหนึ่งที่มีบุคลากร ที่มีความรู้ มีคุณภาพ มีความสามารถไม่น้อยหน้าหน่วยงานข้างเคียง มีการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาเอก โท ตรี และมีการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจสำคัญตามนโยบายของรัฐบาล และกระทรวงมหาดไทย คุณภาพเป็นที่ปรากฏ จึงนับเป็นโอกาสที่หน่วยงานจะสร้างงานและพัฒนาการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้

"T" มาจากคำว่า "THREAT" หมายถึงแรงกดดัน หรืออันตรายที่บั่นทอนความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงานซึ่งเป็นเรื่องที่หน่วยงานจะต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ระเบียบ ข้อกฎหมายที่ล้าสมัยซ้ำซ้อนกันจนไม่สามารถชำระสะสางได้ หรือเป้าหมายการทำงานไม่ชัดเจน ระบบการรายงานซ้ำซ้อนมากมายจนกระทั่งไม่มีโอกาสทำงานที่สนับสนุนความคิดริเริ่มและแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างจริงจัง หรือกระแสการกระจายอำนาจราชการบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) ที่มีผลกระทบในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

2. การวิเคราะห์ SWOT ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบต่อหน่วยงาน มีตัวแปรที่สำคัญในการวิเคราะห์กล่าวคือ

2.1.1 สภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่

- (1) ด้านสังคม
- (2) ด้านการเมืองการปกครอง
- (3) ด้านเศรษฐกิจ
- (4) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่าย

2.1.2 ผลกระทบต่อหน่วยงาน

(1) ด้านเชิงบวก ซึ่งเป็นช่องทางหรือโอกาสของหน่วยงาน (OPPORTUNITY)

(2) ด้านเชิงลบ ซึ่งเป็นอุปสรรคหรืออันตรายของหน่วยงาน (THREAT)

2.2 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในหน่วยงาน ซึ่งมีมาตรการหรือตัวแปรที่สำคัญในการวิเคราะห์ กล่าวคือ

2.2.1 สภาพแวดล้อมภายในหน่วยงาน

- (1) ด้านทรัพยากร
 - บุคลากร/องค์กรประชาชน
 - งบประมาณ
 - วัสดุอุปกรณ์/เครื่องมือ
 - เทคโนโลยี

- (2) ด้านโครงสร้าง นโยบาย ระบบการทำงาน บทบาทหน้าที่
- (3) ด้านระเบียบข้อกฎหมาย
- (4) ด้านการสนับสนุนจากภายนอก

2.2.2 ศักยภาพในหน่วยงาน

- (1) จุดแข็งของหน่วยงาน (STRENGTH)
- (2) จุดอ่อนของหน่วยงาน (WEAKNESS)

(จังหวัดพิษณุโลก, ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 6, สถาบัน
ราชภัฏพิบูลสงคราม, 2542 : 29 – 48)

7. การระดมสมอง (Brainstorming)

การระดมสมองเป็นการระดมแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจากผู้เข้าอบรม หรือ
หากจะเป็นการระดมความคิดเพื่อหาวิธีแก้ปัญหา ซึ่งวิทยากรจะเป็นผู้รวบรวมความคิดต่างๆ
ไว้ทั้งหมด โดยไม่มีการตัดสินว่าความคิดของใครผิดหรือถูก แต่วิทยากรจะแยกประเภทหรือ
จัดให้เป็นหมวดหมู่ให้เห็นชัด

การระดมสมองเป็นวิธีการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดี และสามารถดึงเอา
ประสบการณ์ของผู้เข้าอบรมมาใช้ได้ในทันทีทันใด

ข้อดีของการระดมสมอง

1. กระตุ้นให้ผู้มีประสบการณ์ได้แสดงความคิดเห็น
2. ทึ่งให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดความคิดใหม่ ไม่ติดอยู่กับความคิดเดิม
3. จูงใจให้สมาชิกในกลุ่มได้มีส่วนร่วม และรักษาระดับความสนใจของ
ผู้เข้าอบรมให้ต่อเนื่องตลอดการอบรม

ข้อแนะนำ

1. วิทยากรจะต้องมีทักษะในการกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการอบรมแสดงความคิดเห็น
ไม่ใช้การกดดัน
2. พึงระวังว่า ความคิดเห็นของคนส่วนน้อยจะครอบงำความคิดเห็นของคน
ส่วนใหญ่ จึงควรมีวิธีที่ดีในการสลับเปลี่ยนสมาชิกในกลุ่มในการแบ่งกลุ่มแต่ละครั้ง

8. การสนทนาวงกลม (Talking Circle)

การสนทนาวงกลมมีรูปแบบคล้ายกับการอภิปรายโต๊ะกลม โดยการจัดให้ผู้เข้าร่วม
สนทนา นั่งเป็นวงกลม (นั่งบนพื้น) เพื่อแสดงทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรืออาจจะเป็นการแสดง

ความรู้สึก แสดงความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การพูดจะถูกจัดให้เป็นระเบียบโดยอัตโนมัติ โดยใช้ลูกหินขนาดเหมาะสม มีวเรียง รูปทรงกลมหรือทรงรูปไข่ เป็นเสมือนอุปกรณ์ในการควบคุมการพูด

วิทยากรจะเป็นผู้เปิดประเด็นก่อน โดยการกระตุ้นให้แต่ละคนมีส่วนร่วมในการสนทนา จากนั้นส่งต่อลูกหินให้ผู้เข้าอบรมที่นั่งถัดไป (ทางซ้ายมือหรือขวามือก็ได้ตามถนัด) ผู้ที่พูดได้คือผู้ที่มีลูกหินอยู่ในมือเท่านั้น ส่วนผู้อื่นเป็นผู้ฟังที่ดีวิทยากรอาจจะมีการถามคำถามเพิ่มเติมเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ชัดเจนและชี้นำผู้เข้าอบรมไปในแนวทางที่ถูกต้อง

การสนทनावงกลมเป็นที่นิยมกันมาก โดยเฉพาะในวงการศึกษาในประเทศแคนาดา ทั้งนี้เพราะสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นวิธีการที่ดึงความสนใจและการมีส่วนร่วมที่ดี ขณะเดียวกันผู้พูดก็มีความมั่นใจที่จะพูด เมื่อคนที่หนึ่งพูดเสร็จก็เวียนลูกหินให้คนถัดไปได้พูดบ้างตามลำดับจนครบทุกคน

ข้อดีของการสนทनावงกลม

1. ผู้พูดรู้สึกมั่นใจ ลดอาการประหม่า
2. ผิดมารยาทในการฟังไปพร้อม ๆ กับการฝึกทักษะทางด้านการฟัง
3. กระตุ้นการมีส่วนร่วมได้ดี ผู้เข้าอบรมมีความกระตือรือร้น
4. เป็นโอกาสที่จะทำให้วิทยากรได้ทราบถึงความคิดเห็น ทักษะและความรู้สึก

รวมทั้งสิ่งที่ผู้เข้าอบรมยังเข้าใจไม่ชัดเจน

5. ทุกคนมีโอกาสพูดเท่าเทียมกัน
6. สามารถปรับใช้ได้หลากหลายโอกาส ตั้งแต่ต้นจนจบการอบรม

ข้อแนะนำ

1. เป็นวิธีการที่ใช้เวลาค่อนข้างมาก ฉะนั้นในแต่ละกลุ่มไม่ควรจะให้มีสมาชิกมากเกินไป
2. วิทยากรจะต้องมีทักษะในการกระตุ้นให้แต่ละคนพูด และมีทักษะในการดึงเรื่องที่พูดให้กลับเข้ามาอยู่ในประเด็น

9. การวิเคราะห์กรณีศึกษา (Case Study Analysis)

การวิเคราะห์กรณีศึกษาเป็นการให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์จากกรณีใดกรณีหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่เป็นจริง หรือเสมือนจริง โดยยกเอามาให้ผู้เข้ารับการอบรมได้วิเคราะห์ วิจัย หรือหาข้อสรุปร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาด้วยกัน

กรณีศึกษาอาจจะเป็นคำพูด เป็นข้อเขียน เป็นวิดีโอ หรือเป็นรูปแบบอื่น ๆ ก็ได้ ซึ่งเป็นการสร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียนได้ดีมาก โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการที่จะให้มีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์หรือความคิดในเชิงวิจารณ์ของผู้เข้าอบรม รวมทั้งการตัดสินใจและการแก้ปัญหา

ข้อดีของการใช้กรณีศึกษา

1. เนื่องจากกรณีศึกษาเป็นเสมือนการเข้าไปอยู่ในสถานการณ์การทำงานจริง ผู้เข้ารับการอบรมจึงให้ความสนใจ และมีส่วนร่วมสูง

2. กระตุ้นให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความคิดสร้างสรรค์ในเชิงวิจารณ์และหาเหตุผล

3. สามารถนำไปผสมผสานกับวิธีการเรียนการสอนอื่น ๆ ได้ดี

ข้อแนะนำ

1. วิทยากรจะต้องปรับปรุงให้ข้อมูลถูกต้องและทันสมัยอยู่เสมอ

2. วิทยากรจะต้องเตรียมพร้อมในการที่จะตอบปัญหาอันสามารถจะเกิดขึ้น

ได้ทุกเมื่อ

10. การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)

การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการแสดงเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ในเรื่องต่าง ๆ ที่สมมติขึ้นบนพื้นฐานของความเป็นจริง เป็นเรื่องจริงหรือสามารถเกิดขึ้นได้จริง

ปกติการแสดงบทบาทสมมติ วิทยากรจะแบ่งผู้เข้าอบรมออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้สะท้อนถึงปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือสะท้อนภาพของเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ใช้วัสดุอุปกรณ์ในสถานการณ์ที่หาได้ ซึ่งเป็นแบบง่าย ๆ ไม่เน้นความหรูหราสิ้นเปลืองในการเตรียมการ ส่วนใหญ่เป็นการประยุกต์ใช้ของที่มีอยู่แล้วรอบตัว

วิทยากรมีเวลาให้ไม่มากนักในการเตรียมการในแต่ละกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกในกลุ่มก็จะมีภาระงานเพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่กัน มีการซักซ้อมกันพอสมควร และแต่ละกลุ่มออกมแสดงโดยใช้เวลาในการแสดงไม่มากนักเช่นกัน

วิทยากรรวมทั้งผู้เข้าอบรม จะเป็นผู้สังเกตการณ์ในขณะที่แสดงบทบาทสมมติและวิเคราะห์ว่าเกิดอะไรขึ้น การแสดงสื่อความหมายอย่างไร

การแสดงบทบาทสมมติจะช่วยฝึกทักษะในทางสร้างสรรค์ ส่งเสริมความเข้าใจกัน เป็นการกระตุ้นสำนึกภายใน รวมทั้งการหยั่งรู้ของผู้เข้าอบรม ให้มาสู่พฤติกรรมภายนอกอันเป็นพัฒนาศักยภาพในการแสดงออกของผู้เข้าอบรม

ข้อดีของการแสดงบทบาทสมมติ

1. ผู้เข้าอบรมได้มีส่วนร่วมเต็มที่
2. เป็นการเรียนรู้ในรูปแบบในการนำเสนอที่แตกต่างไปจากการนำเสนอ

แบบธรรมดา

3. ฝึกการทำงานเป็นทีม

ข้อควรพิจารณา

1. ใช้เวลาค่อนข้างมาก
2. ต้องระวังและให้แน่ใจว่าการแสดงไม่ตีความหมายผิดไป

11. กลุ่มทำงาน (Working Group)

กลุ่มทำงานเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งของการฝึกการทำงานร่วมกัน อันจะหมายรวมถึง การฝึกภาวะความเป็นผู้นำ ผู้ตาม การร่วมกันในการวางแผน การคิด และเป็นการฝึก การตัดสินใจร่วมกันในระดับกลุ่ม

วิทยากรจะแบ่งผู้เข้าอบรมออกเป็นกลุ่มทำงาน กลุ่มละประมาณ 3 - 8 คน ให้ทำงานร่วมกันเฉพาะกิจ เฉพาะเรื่อง ตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมีวัตถุประสงค์ ประยุกต์การเรียนรู้ในการทำงาน ในการแก้ไขปัญหา หรือในการหาข้อสรุปอย่างใดอย่างหนึ่ง

ข้อดีของกลุ่มทำงาน

1. เพื่อกระตุ้นการทำงานเป็นหมู่คณะ
2. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้ในการช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกัน และกัน
3. เพื่อกระชับสัมพันธ์และเสริมสร้างความสามัคคี

ข้อควรพิจารณา

1. การทำงานกลุ่มใช้พื้นที่ค่อนข้างมาก จึงจำเป็นจะต้องมีพื้นที่ หรือมีห้อง

เพียงพอ

2. วิทยากรจะต้องเผื่อเวลาในการใช้ห้องเอาไว้ด้วย เนื่องจากอาจจะมีบางกลุ่ม ที่ไม่สามารถเสร็จทันในเวลา

12. การดูงานภาคสนาม (Field Visit)

การดูงานภาคสนาม เป็นเทคนิคหนึ่งทางการศึกษาที่ผู้เข้าอบรมสามารถเรียนรู้ได้ จากการเห็นของจริง ในพื้นที่การปฏิบัติจริง ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้เกิดผล..... ดังสุภาษิตที่ว่า

“สิบปากว่า ไม่เท่าตาเห็น” ซึ่งสอดคล้องกับนักการศึกษาที่ได้เคย... เอาไว้ว่าการได้เห็นด้วยตา จะสามารถทำให้สามารถคงความจำเอาไว้ได้ถึง 81 %

การดูงานภาคสนาม หากมีผู้เข้าอบรมจำนวนมาก หรือพื้นที่ในการดูงาน.... แคนพิทยากรอาจแยกผู้เข้าอบรมออกเป็นกลุ่มย่อยได้ 2 – 3 กลุ่ม เพื่อให้แต่ละกลุ่มสังเกตการณ์ใกล้ชิด มีโอกาสได้ซักถามข้อสงสัยโดยละเอียด เจาะจงตรงประเด็นตามความสนใจของแต่ละคน

ข้อดีของการดูงานภาคสนาม

1. เป็นการทำให้ผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง
2. ทำให้ผู้เข้าอบรมกระตือรือร้น ตื่นตาตื่นใจ มีความสนใจต่อเนื่อง
3. ย่นเวลาการเรียนรู้ เกิดทักษะในการประยุกต์ใช้ เกิดการเข้าใจแจ่มแจ้ง
4. การได้ดูงานจากของจริง มีผลต่อการเรียนรู้ยิ่งกว่าบทเรียนอินเทท หรือคำพูด

พินิจ

ข้อควรพิจารณา

1. วิทยากรจะต้องมีความรู้ และมีความสามารถในการสรุป เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความคิดรวบยอด รวมทั้งการเสนอแนะประเด็นต่าง ๆ
2. ใช้เวลา และมีค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะกรณีเดินทางไกล

13. ละครคน (Drama Theatre)

ละครคน เป็นเทคนิควิธีการทางการศึกษาอย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม มักจะใช้ในการอบรมหลักสูตร "Training of Trainers" ที่ทำงานทางด้านการพัฒนา ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อนำเทคนิคนี้ไปใช้ในการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมกับชาวบ้านในชุมชน โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแสดงออกในเรื่องของการพัฒนาโดยใช้ละคร (เงียบ) สื่อความแทนการใช้คำพูด

วิทยากรให้ผู้เข้าอบรมแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 – 8 คน โดยประมาณ จากนั้นมอบหมายให้แต่ละคนสะท้อนภาพปัญหาของชุมชน โดยการแสดงละคร โดยแสดงออกทางท่าทางอย่างเดียว ไม่มีบทสนทนา การแสดงมีประมาณ 3 – 4 ฉาก ใช้เวลาในการนำเสนอฉากละประมาณ 3 – 5 นาที

ตัวอย่าง : การแสดงละครคนเรื่องปัญหาเสพติดในครอบครัว

ฉากที่ 1 : ปัญหาเสพติดที่เกิดขึ้นในครอบครัว

ฉากที่ 2 : ผลกระทบจากการติดยาเสพติดที่มีต่อครอบครัว

ฉากที่ 3 : สาเหตุของปัญหา

ฉากที่ 4 : วิธีแก้ปัญหา

ในการแสดงแต่ละฉาก จะมีผู้ดำเนินการในกลุ่ม 1 คน คอยบอกให้การแสดงหยุด (Freeze) เมื่อถึงตอนสำคัญที่จะนำเสนอความคิดหลักในแต่ละฉาก โดยเมื่อผู้แสดงได้รับคำสั่งให้หยุด ทุกคนจะแสดงท่าค้างเอาไว้ จากนั้นเปลี่ยนเป็นฉากต่อไป

ข้อดีของละครคน

- สามารถสื่อความได้โดยไม่ต้องใช้วาจา
- ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมสูง
- สามารถดึงความสนใจได้ต่อเนื่อง
- เกิดการเรียนรู้จากการแสดงจากกลุ่มเพื่อน

ข้อที่ควรพิจารณา

- ใช้เวลาเตรียมการค่อนข้างมาก ดังนั้นข้อแนะนำก็คือ วิทยากรควรมอบหมาย

เตรียมการแสดงนอกเวลาการอบรม

- ในบางเรื่อง ไม่สามารถแสดงออก หรือไม่สามารถสื่อความได้ชัดเจน ซึ่ง...

ควรใช้วิธีการเขียนข้อความสั้น ๆ ติดที่หน้าอก หรือที่หลังผู้แสดง เพื่อช่วยในการมอง หรือช่วยในการสื่อความ

14. เกมการศึกษา (Educational Games)

เกมที่ใช้ในการอบรมและใช้ในการเรียนการสอน เป็นเกมส์ทางการศึกษาที่มีลักษณะของการทำกิจกรรมเป็นกิจกรรมกลุ่ม (Group Activities) ที่มีผู้เข้าร่วมตั้งแต่สองคนขึ้นไป บางครั้งเรียกว่าเกมส์กลุ่ม (Group Games) ก็มีบางเกมส์จะมีลักษณะของการแข่งขันด้วย ในแต่ละเกมส์จะมีเอกลักษณ์เฉพาะ มีกติกาและมีจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ที่ต่างกัน

ปกติเกมการศึกษาจะเป็นกิจกรรมที่จะช่วยเสริมให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้ในบรรยากาศที่ตื่นเต้น สนุกสนาน ไม่เบื่อ ซึ่งนักศึกษาได้พยายามคิดค้นวิธีนี้ขึ้นมา เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยความเพลิดเพลิน

การใช้เกมส์ประกอบในการอบรม จะช่วยพัฒนาทักษะของผู้เข้ารับการอบรม ในหลาย ๆ ด้าน อาทิ ทักษะในการทำงานเป็นทีม ทักษะในความเป็นผู้นำ ทักษะในการตัดสินใจ รวมทั้งพัฒนาไหวพริบ ความคล่องตัวประสาทสัมผัสต่าง ๆ

ได้มีการศึกษาถึงการนำเกมส์เพื่อช่วยในกระบวนการเรียนรู้ก็พบว่ามีความมาก ในเรื่องของ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ภายในกลุ่มสมาชิก เป็นการสร้างวัฒนธรรมกลุ่มและเป็นการสร้างโอกาสการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ

การเลือกเกมส์การศึกษา จะต้องเลือกให้เหมาะสมกับลักษณะของหลักสูตร สถานภาพและลักษณะโดยรวมของผู้เข้าอบรม ทั้งนี้เพราะบางเกมส์ก็อาจจะไม่เหมาะกับ คนบางกลุ่ม รวมทั้งจะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศหรือ แม้แต่ในประเทศเดียวกันก็อาจจะแตกต่างกันในแต่ละภาคด้วย

ข้อดีของเกมส์การศึกษา

1. กระตุ้นการมีส่วนร่วมได้สูงมาก
2. ผู้ร่วมกิจกรรมสนุกสนาน คลายเครียด
3. สามารถปรับใช้ได้หลากหลายวัตถุประสงค์ เพื่อการเรียนรู้ เพื่อแบ่งกลุ่ม เพื่อสร้างบรรยากาศ เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ ฯลฯ
4. แต่ละกิจกรรมใช้เวลาไม่มาก สามารถปรับเวลาให้สั้นยาวได้ตามความเหมาะสม
5. เกมส์สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เข้าอบรมได้ในระยะเวลา

อันสั้น

ข้อจำกัด

1. หากเลือกเกมส์ที่ไม่เหมาะสม ผู้เข้ารับการอบรมบางคนอาจจะรับไม่ได้และต่อต้าน โดยเฉพาะผู้อาวุโส และผู้บริหารระดับสูง ฉะนั้นวิทยากรจึงจะต้องมีวิธีการที่ดีในการ นำเกมส์ไปใช้

2. บางเกมส์มีค่าใช้จ่ายสูงในเรื่องของอุปกรณ์ (จงกลณี ชุติมาเทวินทร์, 2542 : 141 - 150)

15. การใช้กิจกรรมนันทนาการ (Recreational Activity)

เป็นการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น การร้องเพลง การปรบมือเป็นจังหวะพร้อมกัน การร้องเพลงประกอบท่าทางการเล่นเกมสลับ ๆ เป็นต้น โดยเน้นการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อมุ่งเปลี่ยนทัศนคติและสร้างความสัมพันธ์ ตลอดจนสร้างความสนุกสนานในระหว่างการฝึกอบรม

ข้อดี ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมทุกคน บรรยากาศสนุกสนานรื่นเริง ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีโอกาสแสดงออกทุกคน

ข้อจำกัด ให้ได้กับบางหัวข้อวิชาเท่านั้น ส่วนมากจะใช้เพื่อเป็นการสลับกับการบรรยาย บางคนมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นการเล่น วิทยากรต้องมีทักษะในการนำกลุ่ม

สถานที่และเวลา จัดที่นั่งแบบขั้นเรียน หรือเป็นวงกลม หรือเป็นกลุ่ม ๆ ไม่ควรใช้เวลานาน 20 – 40 นาที

16. การฝึกประสาทสัมผัส (Sensitivity Training)

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมการฝึกประสาทสัมผัสให้เข้าใจผู้อื่น โดยการสังเกตลักษณะท่าทางของผู้อื่น วิธีการฝึกอบรมจะไม่ใช้การบรรยายหรือบอกหลักการ แต่ให้นำพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในห้องฝึกอบรมมาเป็นตัวอย่างสด ๆ ร้อน ๆ แล้วโยงไปถึงพฤติกรรมอื่น ๆ ในขณะปฏิบัติงานในองค์การ วิธีการสร้างบรรยากาศในขณะฝึกอบรมคือพยายามให้เกิดสิ่งต่อไปนี้

1. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละคนแสดงตัวหรือเปิดเผยตัวออกมา
2. ให้มีการวิเคราะห์พฤติกรรมของแต่ละบุคคลลงมือหรือผิดพลาดที่ใด
3. ให้โอกาสทดลองแก้ไขพฤติกรรมที่ผิดพลาดใหม่ว่าใช้ได้หรือยัง
4. มีการประเมินผล

ข้อดี สมาชิกมีส่วนร่วม มีความรู้สึกว่าคุณค่า ไม่เบียดเบียนต่อการฝึกอบรม

ข้อจำกัด สิ้นเปลืองเวลา ยากต่อการประเมินผล และค่าใช้จ่ายสูง

สถานที่และเวลา จัดที่นั่งเป็นวงกลมหรือสี่เหลี่ยม ใช้เวลา 1 – 1.30 ชั่วโมง

17. การประชุมแบบฟอรัม (Forum)

การประชุมแบบฟอรัมเป็นเทคนิคที่ใช้กับการประชุมกลุ่มใหญ่ ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการฝึกอบรม โดยการซักถามแสดงข้อเท็จจริง ปรัชญาหรือแสดงความคิดเห็นกับวิทยากร

ข้อดี ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหาเป็นการกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องเตรียมตัวให้ดียิ่งขึ้น และมีบรรยากาศเป็นกันเอง

ข้อจำกัด เวลาอาจไม่พอถ้าเป็นเนื้อหาที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนใจกันทุกคน พิธีกรและวิทยากรต้องมีความรู้ความสามารถดี ผู้เข้ารับการฝึกอบรมบางคนอาจไม่กล้าพูด แสดงความคิดเห็น หรือบางคนอาจพูดเรื่องนอกประเด็น

สถานที่และเวลา จัดห้องแบบชั้นเรียนหรือรูปตัวยู เวลาที่ใช้ไม่ควรเกิน 30 - 40 นาที

18. การสัมมนา (Seminar)

การสัมมนาเป็นการประชุมของผู้ที่ปฏิบัติงานอย่างเดียวกัน หรือคล้ายกัน แล้วพบปัญหาที่เหมือน ๆ กัน เพื่อร่วมกันแสดงความคิดเห็นหาแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหา ทุกคนที่ไปร่วมการสัมมนาดังกล่าวต้องช่วยกันพูดช่วยกันแสดงความคิดเห็น ปกติจะบรรยายให้ความรู้พื้นฐานก่อนแล้วแบ่งกลุ่มย่อย จากนั้นนำผลการอภิปรายของกลุ่มย่อยเสนอที่ประชุมใหญ่

ข้อดี เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีโอกาสมีส่วนร่วมมาก ผลสรุปของการสัมมนานำไปเป็นแนวทางแก้ปัญหาได้ดี

ข้อจำกัด ที่ปรึกษาในกลุ่มหรือสมาชิกบางคนอาจครอบงำความคิดของผู้อื่นได้เพราะวัยวุฒิหรือคุณวุฒิหรือตำแหน่งหน้าที่การงาน ถ้าเวลาจำกัดรีบสรุปผลอาจได้ข้อสรุปที่ไม่น่าพอใจ

สถานที่และเวลา จัดสถานที่ในรูปการประชุมใหญ่และประชุมกลุ่มย่อยใช้เวลาประมาณ 1 - 3 วัน

19. การประชุมกลุ่มย่อย (Buzz session)

การประชุมกลุ่มย่อยบางครั้งเรียกว่าบัสกรุ๊ป (Buss Group) หรือฟิลลิป 6 - 6 (Phillip 6-6) เป็นการแบ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นกลุ่มย่อยจากกลุ่มใหญ่กลุ่มย่อยละ 2 - 6 คน เพื่อพิจารณาประเด็นปัญหา อาจเป็นปัญหาเดียวกันหรือต่างกัน ในช่วงเวลาที่กำหนดมีวิทยากรคอยช่วยเหลือทุกกลุ่ม แต่ละกลุ่มต้องเลือกประธานและเลขานุการของกลุ่ม เพื่อดำเนินการ แล้วนำความคิดเห็นของกลุ่มเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ สำหรับการประชุมแบบฟิลลิป 6 - 6 นั้น เป็นการจัดกลุ่มย่อยอย่างรวดเร็วโดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่นั่งอยู่ในห้อง

ประชุมแถวหน้า 3 คน ยกเก้าอี้หันกลับไปหาผู้นั่งแถวหลังตน 3 คน รวมกลุ่มกันเป็น 6 คน ให้เวลาปรึกษากัน 6 นาที แล้วสลายกลุ่มกลับที่เดิม

ข้อดี เปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น บรรยากาศเป็นกันเอง

ข้อจำกัด การประชุมกลุ่มย่อยในห้องเดียวกันอาจทำให้เกิดเสียงรบกวนกัน ประธานที่เลือกได้อาจไม่มีลักษณะผู้นำ ดำเนินการประชุมไม่ดีทำให้ผู้ร่วมการประชุมขาดการ แสดงความคิดเห็น บางกลุ่มอาจได้ความคิดเห็นน้อย บางกลุ่มอาจใช้เวลามากทำให้ควบคุม เวลาได้ยาก

สถานที่และเวลา จัดที่นั่งแบบวงกลมหรือสี่เหลี่ยม เวลาแสดงความคิดเห็นไม่ควร เกิน 30 นาที ใช้เวลาทั้งหมดรวมทั้งแสดงความคิดเห็นและสรุปไม่เกิน 2 ชั่วโมง หรือมากกว่า นั้น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับจำนวนกลุ่มและข้อปัญหา

20. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)

การประชุมปฏิบัติการเป็นการฝึกอบรมที่ให้ผู้รับการฝึกอบรมได้ปฏิบัติจริง โดยทั่วไปจะมีการบรรยายให้ความรู้พื้นฐานก่อนแล้วจึงให้ลงมือปฏิบัติ อาจเป็นการฝึกการใช้ เครื่องมือใหม่ ๆ ประชุมเพื่อช่วยกันสร้างคู่มือ หรือประชุมเพื่อสร้างอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น การปฏิบัตินิยมให้ร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย ๆ มากกว่าปฏิบัติเป็นกลุ่มใหญ่หรือรายบุคคล

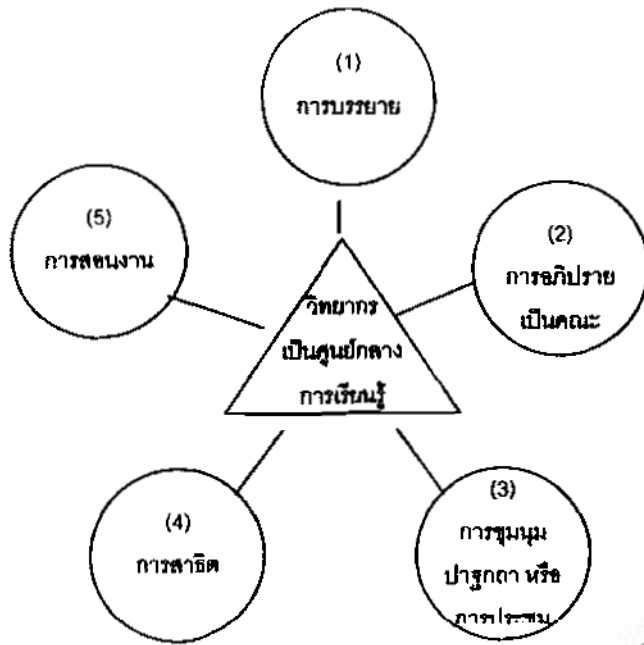
ข้อดี ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในการประชุม ทำให้ไม่เบื่อหน่าย

ข้อจำกัด ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องทุ่มเทเวลาให้แก่งานมาก และเป็นกิจกรรมที่ใช้ งบประมาณมาก ในบางครั้งต้องใช้อาคารสถานที่และใช้วัสดุอุปกรณ์มาก

สถานที่และเวลา จัดแบบชั้นเรียนในการบรรยายแล้วจัดเป็นรูปรวงกลมหรือตัว Y ในการประชุมกลุ่มย่อย หรือลักษณะอื่นตามความเหมาะสมของการปฏิบัติ ใช้เวลา 3 – 5 วัน (สมคิด บางโม, 2535 : 85 – 91)

ประเภทที่ 2 เทคนิคการฝึกอบรม โดยใช้วิทยากรเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

นอกจากการใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ใช้ผู้เข้าอบรมเป็นศูนย์กลาง ของการเรียนรู้ตั้งแต่ต้นแล้วนั้น ยังมีรูปแบบและวิธีการฝึกอบรมในรูปแบบของการใช้วิทยากร เป็นศูนย์กลางในลักษณะของการให้ความรู้โดยเน้นการถ่ายทอดความรู้จากผู้เป็นวิทยากร เป็นหลัก ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ในที่นี้จะ ขอนำเสนอรูปแบบการฝึกอบรมที่ใช้วิทยากรเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ 5 วิธี ได้แก่

เทคนิคการฝึกอบรมโดยใช้วิทยากรเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

1. การบรรยาย (Lecture)

วิทยากรบรรยายตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย อาจใช้สื่อต่าง ๆ ประกอบการบรรยาย เช่น รูปภาพ แผ่นใส สไลด์หรือวิดีโอเทป เป็นต้น บางครั้งอาจเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถาม

ข้อดี ได้เนื้อหาวิชาตามหัวข้อที่กำหนดครบถ้วน ครอบคลุมเนื้อหาเป็นระเบียบตามลำดับ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีโอกาสซักถาม ได้เนื้อหาวิชามากในเวลาจำกัด สามารถใช้กับการฝึกอบรมที่มีจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมาก ๆ ถ้าวิทยากรบรรยายดี เตรียมมาดี และมีสื่อประกอบจะได้รับความสนใจมาก สามารถควบคุมเวลาให้เป็นไปตามกำหนดได้ง่าย

ข้อจำกัด เป็นการสื่อสารทางเดียวผู้ฟังอาจเบื่อหน่าย วิทยากรต้องมีความรู้ในเนื้อหาวิชาเป็นอย่างดีและมีความสามารถในการบรรยายได้ดีด้วย

สถานที่และเวลา จัดห้องแบบชั้นเรียน โดยวิทยากรอาจยืนหรือนั่งบรรยายก็ได้ แต่ไม่ควรใช้เวลาเกิน 2 ชั่วโมง

2. การอภิปรายเป็นคณะ (Panel Discussion)

การอภิปรายเป็นคณะเป็นการอภิปรายโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 - 5 คน ให้ข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไข มีพิธีกรหนึ่งคนเป็นผู้ดำเนินการอภิปราย ประสาน เชื่อมโยง และสรุปการอภิปรายของวิทยากรแต่ละคน หลังการอภิปรายแล้ว เปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถาม

ข้อดี ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้รับความเห็นของผู้อภิปรายหลายคนทำให้เกิด การเรียนรู้อย่างกว้างขวาง และการอภิปรายเป็นกิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจได้ดี ไม่น่า เบื่อหน่าย มีบรรยากาศที่เป็นกันเอง ผู้ฟังมีโอกาสซักถามได้ นอกจากนี้ ยังเหมาะสำหรับการ ฝึกอบรมที่มีผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวนมาก ๆ ด้วย

ข้อจำกัด ผู้อภิปรายเสนอความคิดเห็นไม่เต็มที่เพราะระยะเวลาสั้น ถ้าผู้อภิปรายมี ความรู้น้อย ประสบการณ์น้อยจะไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร การควบคุมการอภิปรายและการ รักษาเวลาทำได้ยาก บางครั้งอภิปรายนอกเรื่องมากเกินไปทำให้เป็นภาระของพิธีกรในการ ควบคุมการอภิปราย

สถานที่และเวลา จัดห้องแบบชั้นเรียน โดยจัดที่นั่งให้วิทยากรสูงกว่าผู้ฟังเพื่อจะ ได้เห็นผู้ฟังชัดเจน และพิธีกรนั่งกลาง ไม่ควรใช้เวลาเกิน 3 ชั่วโมง

3. การชุมนุมปาฐกถาหรือการประชุมทางวิชาการ (Symposium)

การชุมนุมปาฐกถาหรือการประชุมทางวิชาการเป็นการบรรยายแบบมีวิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญประมาณ 2 - 6 คน มีพิธีกรเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายและสรุปการบรรยาย การชุมนุมปาฐกถามีลักษณะคล้ายการอภิปรายเป็นคณะแต่เน้นหัวข้อวิชาเป็นสำคัญ เมื่อเสร็จสิ้นการบรรยายจะเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถามปัญหาต่าง ๆ ได้

ข้อดี ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้จากวิทยากรหลายคนหลายด้าน ไม่น่าเบื่อเพราะฟังจากวิทยากรหลายคน การบรรยายให้เวลาสั้น ๆ ทำให้ได้เนื้อหาตรงตาม หัวข้อวิชา วิธีนี้สามารถใช้กับกรฝึกอบรมที่มีจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวนมาก ๆ ได้

ข้อจำกัด วิทยากรแต่ละคนอาจบรรยายที่คนละแตกต่างกันออกไป หากแก่การสรุป ให้ตรงตามหัวข้อวิชา ผู้ฟังอาจเบื่อหน่ายถ้าวิทยากรบรรยายไม่ดีเพราะเป็นการสื่อสาร ทางเดียว วิทยากรมีเวลาจำกัด การบรรยายอาจไม่ชัดเจนพอ

สถานที่และเวลา จัดห้องแบบชั้นเรียน โดยให้วิทยากรนั่งสูงกว่าผู้เข้ารับการฝึก อบรม พิธีกรนั่งกลาง ควรใช้เวลาไม่เกิน 3 ชั่วโมง

4. การสาธิต (Demonstration)

การสาธิตเป็นการแสดงให้เห็นการปฏิบัติจริงซึ่งการกระทำหรือปฏิบัติจริงจะมีลักษณะคล้ายการสอนงาน การสาธิตนิยมใช้กับหัวข้อวิชาที่มีการปฏิบัติ เช่น การฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ นาฏศิลป์ และขับร้อง

ข้อดี เกิดความรู้ความเข้าใจเร็ว และมีความน่าเชื่อถือสูง เพิ่มทักษะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ดี ไม่เบื่อหน่าย สามารถปฏิบัติได้หลายครั้ง

ข้อจำกัด ต้องใช้เวลาเตรียมการมาก เหมาะกับการฝึกอบรมกลุ่มเล็ก ๆ วิทยากรต้องมีความชำนาญจริง ๆ และต้องไม่พลาด

สถานที่และเวลา จัดที่นั่งเป็นรูปวงกลมหรือตัวยู และเวลาที่ใช้ไม่ควรเกิน 2 – 3 ชั่วโมง

5. การสอนงาน (Coaching)

การสอนงานเป็นการแนะนำให้รู้จักวิธีปฏิบัติงานให้ถูกต้อง โดยปกติจะเป็นการสอนหรืออบรมในระหว่างการปฏิบัติงาน อาจสอนเป็นรายบุคคลหรือสอนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งผู้สอนต้องมีประสบการณ์และทักษะในเรื่องที่สอนจริง ๆ

ข้อดี เน้นเนื้อหาตามความเหมาะสมของแต่ละคน

ข้อจำกัด คุณค่าขึ้นกับผู้สอนงานซึ่งส่วนใหญ่คือหัวหน้างาน

สถานที่และเวลา ไม่จำกัดสถานที่และเวลา (สมคิด บางใบ, 2539: 82 – 84)

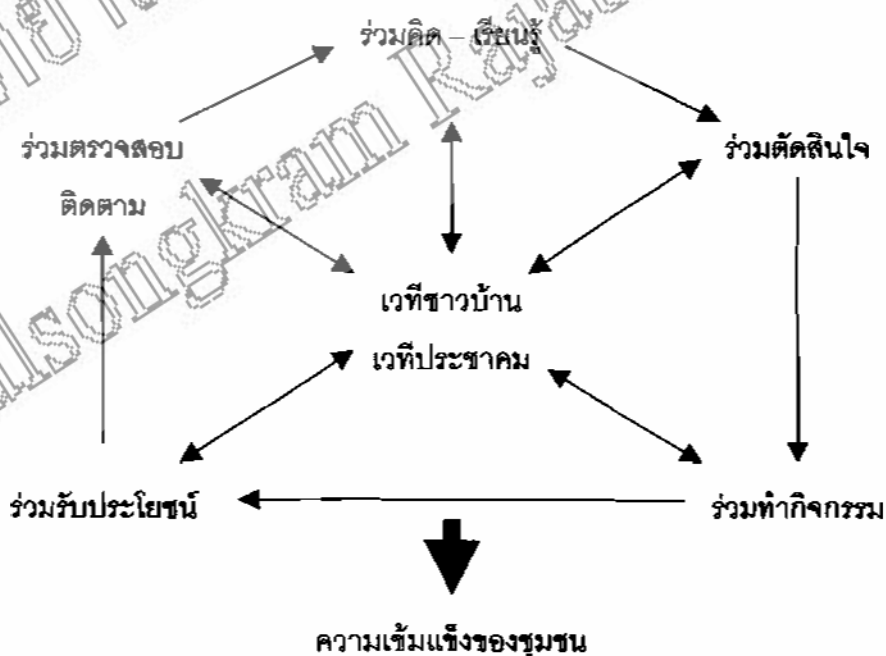
บทที่ 5
การจัดเวทีประชาคม

เป็นวิธีการรวมตัวกันของกลุ่มคนเพื่อมาทำงานร่วมกัน ตั้งแต่การร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมทำกิจกรรม ร่วมรับประโยชน์ ร่วมติดตามตรวจสอบ เพื่อให้บรรลุตามที่ประชาคมได้ตั้งเป้าหมายไว้

รายละเอียดของกระบวนการจัดเวทีประชาคมที่จะได้กล่าวต่อไปนี้ คณะผู้วิจัยได้มาจากคู่มือการจัดทำเวทีประชาคม ชุดคู่มือจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างรูปแบบและวิธีการทำงานของชมรมอาสาพัฒนาชุมชนในการพัฒนาชุมชนปี 2542 ทั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบ วิธีการของการจัดเวทีประชาคม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (กึ่งนแก้ว อินทวง และคณะ, 2542 : 1 – 26)

การจัดเวทีประชาคม เพื่ออะไร

เพื่อนึกกำลังของทุกฝ่ายอย่างหลากหลาย มาร่วมกันสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ด้วยการรวมตัวกันคิด วิเคราะห์ปัญหา สร้างเป้าหมายกำหนดทิศทางและวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน – ตำบล

จัดเวทีประชาคมที่ไหน

ควรจัดที่ศูนย์กลางของชุมชน เช่น ศาลาประชาคม ศาลาวัด ลานบ้าน
สวนสาธารณะ ฯลฯ ในบรรยากาศที่คุ้นเคย ไม่มีคอคับแคบ

ใครทำเวทีประชาคม

กลุ่มแกนผู้จัดหรือนักการเสวนา 5 – 7 คน

ควรเป็นผู้นำในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน / กำนัน ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำอช.)
กรรมการหมู่บ้าน ฯลฯ และ ทีม คปต. (คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบท
ระดับตำบล : ปลัดอำเภอ – พัฒนาการ – ครู – เกษตร – สาธารณสุข) แบ่งหน้าที่กันดังนี้

1. ผู้นำการเสวนา 1 คน (ผู้นำชุมชน)
2. ผู้ช่วย / ผู้สนับสนุน 1 คน (พัฒนาการ / คปต.)
3. ประจำโต๊ะ – กลุ่มย่อย 3 – 4 คน (ผู้นำชุมชน – คปต.)
4. สรุปประเด็น จดบันทึก 1 คน (ผู้นำชุมชน)

ใครมีส่วนร่วมในเวทีประชาคม

ผู้นำจากทุกกลุ่มในชุมชน ผู้ริ / ปราชญ์ชาวบ้าน

- กรรมการหมู่บ้าน
- อาสาพัฒนาชุมชน
- อาสาสมัครสาธารณสุข
- ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ ฯ
- ผู้นำกลุ่มเยาวชน
- ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ ฯ
- ผู้นำกลุ่มอาชีพ
- ผู้นำกลุ่มสตรี
- กรรมการโรงเรียน
- กรรมการวัด
- ผู้อาวุโส
- พระสงฆ์
- หัวหน้าคุ้ม

ฯลฯ

ระดับหมู่บ้าน ประมาณ 30 – 40 คน และอาจมอบหมายตัวแทนประชาคม
หมู่บ้าน 3 – 5 คน เพื่อร่วมประชุม / เสวนา ในประชาคมตำบลตามโอกาสต่าง ๆ

การจัดเวทีประชาคมมีการเตรียมการอย่างไร

กลุ่มแกนผู้ดำเนินการเตรียมตัว ดังนี้

1. กำหนดนัดหมายวัน – เวลา – สถานที่
2. จัดระเบียบวาระหรือลำดับการนำเสนอ
3. ออกหนังสือเชิญผู้ร่วมเสวนา ล่วงหน้าอย่างน้อย 1 สัปดาห์ พร้อมวาระการเสวนา (และควรหาเวลาไปพบปะถึงบ้าน)

4. เตรียมอุปกรณ์ / เครื่องอำนวยความสะดวก ดังนี้

- กระดาษฟลิปชาร์ท
- บอร์ด หรือผนังห้อง ต้นไม้ ให้ปิดกระดาษ
- ปากกาสีต่าง ๆ
- กระดาษบัตรคำ เทป กาว ลวดเย็บ
- เครื่องเสียง
- พาหนะเดินทาง
- เครื่องดื่ม อาหาร (อย่างน้อย 1 มื้อ)

ฯลฯ

5. สำรองข้อมูลสำคัญของหมู่บ้าน / ตำบล ล่วงหน้า จดบันทึกไว้ พร้อมทั้งจะนำเสนอต่อที่ประชุม คือ

- 1) ข้อมูลทั่วไป จำนวนคน ครัวเรือน อาชีพ การศึกษา ศาสนา
- 2) ผู้นำทั้งโดยธรรมชาติ และโดยการแต่งตั้ง
- 3) ทูตทางสังคม (ของดีในเอกลักษณ์ ทั้งบุคคล สิ่งของ สถานที่)
- 4) ปัญหาสำคัญ ด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม เช่น
 - จำนวนครัวเรือนที่ตกเกณฑ์ จปฐ. (ข้อมูล จปฐ.)
 - จำนวนครัวเรือนของหมู่บ้านที่มีปัญหา (ข้อมูล กชช. 2ค.)
 - จำนวนคนว่างงาน – คนตกงาน (ถูกเลิกจ้างงาน)
 - จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้น้อย – ยากจน
 - จำนวนเด็ก / เยาวชนที่ไม่ได้เรียนต่อ
 - จำนวนคนชราที่ถูกทอดทิ้ง
 - อัตราการตายของเด็กแรกเกิด
 - อัตราการเพิ่มขึ้นของผู้ติดยาเสพติด

- จำนวนผู้ติดเชื้อเอดส์ในชุมชน
- จำนวนพื้นที่ป่า / ที่สาธารณะที่ถูกบุกรุก
- ปริมาณขยะ / มลพิษในชุมชน

ควรจัดแสดงเป็นตลาดนัดข้อมูลไว้รอบ ๆ เวทีประชาคม

สมาชิกประชาคม

เมื่อได้รับเชิญในฐานะของผู้นำ / ผู้แทนของกลุ่ม / ชุมชน ควรมีข้อมูลต่อไปนี้ติดตัวไปร่วมพูดคุย

จุดแข็ง หรือของดีที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นบุคคล กลุ่มที่เข้มแข็ง สิ่งของ สถานที่ ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

ปัญหาสำคัญ แรงกดดัน ร่วมกันของคนในชุมชน เช่น

- คนว่างงาน / คนตกงาน
- ปริมาณขยะ – น้ำเน่าเสีย
- ยาเสพติด – โรคเอดส์
- ทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย – บุกรุก
- ทุจริต, ข้อพิพาทกรณี
- ก้าวร้าว 2 ค. ข้อที่มีปัญหา

ฯลฯ

จัดแจ้งภารกิจทางบ้าน พร้อมระยะเวลา 1 วันเพื่อมีส่วนร่วม เข้าร่วมเสวนาตามนัดหมายและกลุ่มแกนผู้จัดควรพบกันเพื่อซักซ้อมและร่วมกันมองปัญหาของชุมชนให้ออก แต่ไม่ชี้หน้าจนกว่าประชาคมจะบอก จึงเชื่อมโยง – เน้นย้ำ เพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ลำดับขั้นการจัดเวทีประชาคม

หมายเหตุ : เวลาของสมาชิกมีค่า อาจแบ่งการเสวนาเป็นช่วง ๆ หากมีข้อจำกัด

ทำอย่างไรในเวทีประชาคม

การจัดที่นั่ง

จัดแบบครึ่งวงกลมเพื่อให้เห็นหน้ากันทั่วถึง หากมีจำกัดอาจปรับเป็น 2 แถว

เวทีกลาง

นำเข้าสู่บรรยากาศการเสวนา

ร่วมคิด – เรียนรู้

ขั้นที่ 1 ปรับแนวความคิด ทิศตปัญหา 15 นาที

1. แนะนำตัว / ละลายพฤติกรรม กลุ่มแกนและผู้เข้าร่วมประชาคมทั้งหมดแนะนำตัว ยืนขึ้นบอก ชื่อ – นามสกุล – ตำแหน่ง ในกลุ่ม
2. ปรบมือพร้อมกัน 3 ครั้ง พร้อมเปล่งเสียง สู้ หรือคำอื่นที่เห็นเหมาะสม
3. ผู้นำการเสวนา ตั้งคำถาม เมื่อได้ยินคำว่า "ประชาคม" ท่านคิดถึงอะไร เป็นกรปรับความรู้สึกของผู้เข้าร่วมประชาคมให้เกิดความสนใจ
4. สุ่มถามผู้เข้าร่วมประชาคม ให้ตอบคำถามนี้ ประมาณ 4 – 5 คน
5. ผู้นำฯ นำคำตอบมาเชื่อมโยงเชิงกระตุ้น ชี้ถึงประเด็นความเข้มแข็งต้องเกิดจากพลังของคนที่มาร่วมผนึกกำลังกัน การที่บุคคลระดับแกนนำของหมู่บ้านมาร่วมประชุมกันในวันนี้ เป็นสิ่งบ่งบอกในเบื้องต้นถึงความเข้มแข็งซึ่งพวกเรากำลังจะร่วมกันสรรสร้างให้เป็นจริง

ขั้นที่ 2 หาความทุกข์ยากหรือปัญหาร่วมกันของชุมชน 45 นาที

1. ทุกข์ยากร่วมกันของกลุ่มย่อย

เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง จึงแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชาคมออกเป็น

3 กลุ่ม (ถ้ามีผู้เข้าร่วม 30 – 40 คน) ใช้วิธีการนับ 1 ถึง 3 โดยให้มีสัดส่วนชาย / หญิงเท่า ๆ กัน ในแต่ละกลุ่ม

- ก่อนแยกไปที่กลุ่มย่อย ให้ประกาศที่เวทีกลางเพื่อปฏิบัติ ดังนี้

1) กติกาการประชุมกลุ่มย่อย

- (1) ตั้งชื่อกลุ่ม
- (2) คัดเลือก หัวหน้ากลุ่ม ผู้รักษาเวลา ผู้บันทึกผลงาน
- (3) ทุกคนต้องร่วมคิด ร่วมพูด ร่วมทำ และไม่มาความนึกคิดเพื่อน
- (4) คัดเลือกผู้นำเสนอ และเปลี่ยนผู้นำเสนอใหม่ทุกครั้ง

2) คำถามหรือใบมอผลงาน คือ “ความทุกข์ยากร่วมกันของคนในชุมชนของเราในปัจจุบันมีอะไรบ้าง”

3) แยกกลุ่มย่อยไปตามพื้นที่ที่จัดไว้ ซึ่งควรจัดเตรียมกระดานหรือฝาที่สามารถติดกระดาษปริปรารห์ไว้ แต่ละกลุ่มไม่ควรอยู่ห่างจากเวทีกลางเพื่อไม่ให้เสียเวลาเคลื่อนย้าย

เมื่อเข้ากลุ่มย่อย ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

- 1) วิทยากรประจำกลุ่ม ทบทวน กติกา และคำสั่ง
- 2) วิทยากรประจำกลุ่มแจกบัตรคำ และปากกาเคมีให้ทุกคน
- 3) ทุกคนเขียนปัญหาความทุกข์ยากที่คิดว่าเป็นทุกข์ของคนส่วนใหญ่ในชุมชนของตน เขียนบัตรคำละ 1 ปัญหาเท่านั้น

4) เมื่อเขียนเสร็จแล้วให้นำไปติดที่กระดาน / บอร์ด

5) กระตุ้นให้ทุกคนเขียน กรณีที่เขียนไม่ได้ ให้บอกเล่าความคิดของตนให้วิทยากรกลุ่มฟัง และสรุปลงบัตรคำ

6) วิทยากรอ่านบัตรคำทุกใบให้สมาชิกกลุ่มฟัง และให้เจ้าของบัตรคำอธิบายขยายความเพิ่มเติม เพื่อให้สมาชิกกลุ่มคนอื่นได้เข้าใจปัญหาตรงกัน

ทุกข์ยากร่วมกันของคนบ้านเรา

คนตงงาน

คนติดยาเสพติด

น้ำเน่าเสีย

7) ในกรณีที่เขียนปัญหาไม่ชัดเจนหรือกว้างเกินไป ให้เขียนเจาะจงถึงตัวปัญหาชัดเจน

8) วิทยากรขอความเห็นจากสมาชิกกลุ่มในการจัดกลุ่มปัญหาที่เหมือนกัน หรือใกล้เคียงกันให้รวมเป็นปัญหาเดียวกัน

2. จัดลำดับทุกข์ยากแสนสาหัส (ยังอยู่ที่กลุ่มย่อย)

1) ให้ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกทุกข์ที่กลุ่มเห็นว่าเป็นทุกข์แสนสาหัสอีก 3 ปี ก็ยังไม่หมดไป ให้เหลือ 5 ทุกข์ โดยมีเหตุผลประกอบก่อนตัดสินใจ อย่างน้อย 3 ประเด็น คือ

- มีพื้นที่หรือผู้คนที่ได้รับผลเสียหายมากน้อยเพียงใด
- ทำให้เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมามากเพียงใด
- กระทบต่อขวัญกำลังใจของคนในชุมชนมากน้อยเพียงใด

2) จัดให้แต่ละคนมีแต้มในมือ 1 แด้ม (ใช้สติ๊กเกอร์) ออกไปให้แต้มโดยแปะลงในแถวของบัตรคำเรื่องที่เห็นว่าเป็นทุกข์แสนสาหัส 1 เรื่อง

ทุกข์ยาก	พื้นที่ให้แต้ม	รวม
ยาเสพติด	□□□□□□□□□□□□□□	12
คนตกงาน	□□□□□□□□□□□□	11
ถนนไม่ดี	□□□□□	4
ชณะ	□□□□□□□	6
ขาดน้ำ	□□□□□□□□	7
เด็กไม่ได้เรียนต่อ	□□□□□□□□□□	8

๖๘๙

3) นับจำนวนสติ๊กเกอร์ในแต่ละแถว แล้วจัดลำดับใหม่จากมากไปน้อย ให้เหลือ 5 ทูทซ์ ที่ควรรีบแก้ไข และชี้แจงว่าทูทซ์ที่เหลือมีอะไรทิ้งไป เราจะนำมาหาทางแก้ไข ในโอกาสต่อไป

การแยกกลุ่มย่อย และให้ทุกคนเขียนปัญหาจะทำให้สมาชิกมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความทุกข์ยากร่วมกันและสามารถสรุปประเด็นได้รวดเร็วกว่าในที่ประชุมใหญ่ คนที่พูดน้อย ไม่กล้าพูดจะมีโอกาสมากขึ้น

3. การค้นหาทุกข์ยากร่วมกันของชุมชน (กลับมาที่เวทีกลาง)

1) ให้ผู้นำเสนอของแต่ละกลุ่มออกไปนำเสนอปัญหาความทุกข์ยากที่รวบรวมไว้ต่อที่ประชุมใหญ่ (อาจตัดสั้นนี้ออกถ้ามีเวลาน้อย)

2) วิทยากรกลางสรุปรวมกลุ่มปัญหาจาก 3 กลุ่มย่อย โดยจัดหมวดหมู่ปัญหาความทุกข์ยากที่เหมือนกันไว้ด้วยกัน

3) รวมใส่กระดาษชาร์ตเป็นทุกข์ร่วมของชุมชน

กลุ่มที่ 1

กลุ่มที่ 2

กลุ่มที่ 3

ทุกข์ร่วมของชุมชน

- 4) วิทยากรนำข้อมูลที่สำรวจและจัดแสดงไว้มาเทียบเคียง คือ
ข้อมูล จปฐ. / กชช. 2ค จำนวนคนว่างงาน ตกงาน ติดเชื้อเอชดี
ติดยาเสพติด พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ฯลฯ นำมาคิดไว้บ้าง ๆ ผ่านทุกข้อมูของชุมชน

ทุกข้อมูของชุมชน	สภาพปัญหาจากการสำรวจ
คนตกงาน	จปฐ. เด็กไม่ได้เรียนต่อภาคบังคับ 35 คน ครัวเรือนรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ 45 ครัวเรือน
คนติดยาเสพติด
เด็กไม่ได้เรียนต่อ	กชช. 2 ค. ปัญหาแหล่งน้ำ ปัญหาสุขลักษณะในบ้าน
ขาดน้ำเพาะปลูก
ขยะ	อื่น ๆ คนตกงาน 45 คน คนติดยาเสพติด 35 คน
การบุกรุกป่า	

- 5) ให้กลุ่มใหญ่อภิปรายร่วมกัน 2 ประเด็น คือ
- (1) ทุกข้อมูของชุมชนข้อใด ตรงกับสภาพปัญหาที่ได้จากการสำรวจ (เป็นการตรวจสอบท / เน้นนำหน้าปัญหาให้ชัดเจนขึ้น)
 - (2) จะนำสภาพปัญหาที่ได้จากการสำรวจข้อใดมาเพิ่มเติมเป็นทุกข้อมูของชุมชนบ้าง
- 6) เขียนทุกข้อมูของชุมชนไว้ใน บัตรคำสี่ชมพู เก็บไว้ใช้ขั้นตอนต่อไป

วันที่ 3 การค้นหาของดีบ้านเรา 30 นาที

1. รวมกลุ่มที่เวทีกลาง ผู้นำกรเสวนาชักชวนให้ค้นหา ของดีบ้านเรา ทั้งที่เป็นบุคคล สิ่งของ สถานที่ ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มที่เข้มแข็ง ฯลฯ แยกเป็นหมวดใหญ่ไว้ที่บอร์ดกลาง

2. ให้แต่ละคนเขียนลงในบัตรคำและนำไปติดไว้ในแต่ละหมวดทุกใบโดยยังไม่ทิ้งความคิดของใคร

3. สรุปหลอมความคิดร่วมบัตรคำที่ตรงกันหรือใกล้เคียง พร้อมเปิดอภิปรายให้มีการเลือกเรื่องที่เด่นจริง ๆ ไว้ โดยไม่ต้องให้คะแนน โดยมีหลักคิด คือ

- 1) มีพลังเข้มแข็ง
- 2) เป็นประโยชน์สูงสุด
- 3) ควรรักษาไว้
- 4) สามารถขยายผลได้

สิ่งที่ชุมชนเคารพ นับถือ	: หลวงพ่อโต ศาลปู่เจ้า วัดพระธาตุ ฯลฯ
วัฒนธรรม / ประเพณี	: การลงแขกเกี่ยวข้าว บุญบั้งไฟ ขวรับฯ ฯลฯ
ภูมิปัญญาชาวบ้าน	: น้ำดื่มสมุนไพร เครื่องมือเกษตร
ปราชญ์ชาวบ้าน	: พ่อหมอคำดี ผู้นำอาชีพก้าวหน้า ผู้นำ อช.
ผลิตภัณฑ์ / ผลิตภัณฑ์เด่น	: ไม้กวาด ผ้าไหม กระดาษสา มะพร้าว ลิ่นจี่
กลุ่มที่เข้มแข็ง	: กลุ่มออมทรัพย์ฯ กลุ่ม อสม. กลุ่มสตรี
งานที่ชุมชนจัดกันเอง	: กฎการหาของป่า การดูแลหนองน้ำ งานวัดประจำปี
ทรัพยากรธรรมชาติดีเด่น	: น้ำตกนางรอง วัดป่า ถ้ำปลา เมืองโบราณ
ความสัมพันธ์ในชุมชน	: รักบ้านเกิด เคารพผู้ใหญ่ ความสามัคคีแบบเครือญาติ

เมื่อถึงขั้นนี้ นระชาคมจะได้ชุดของ

ทุกประเด็นสำคัญของชุมชนใน

บัตรคำสีชมพู

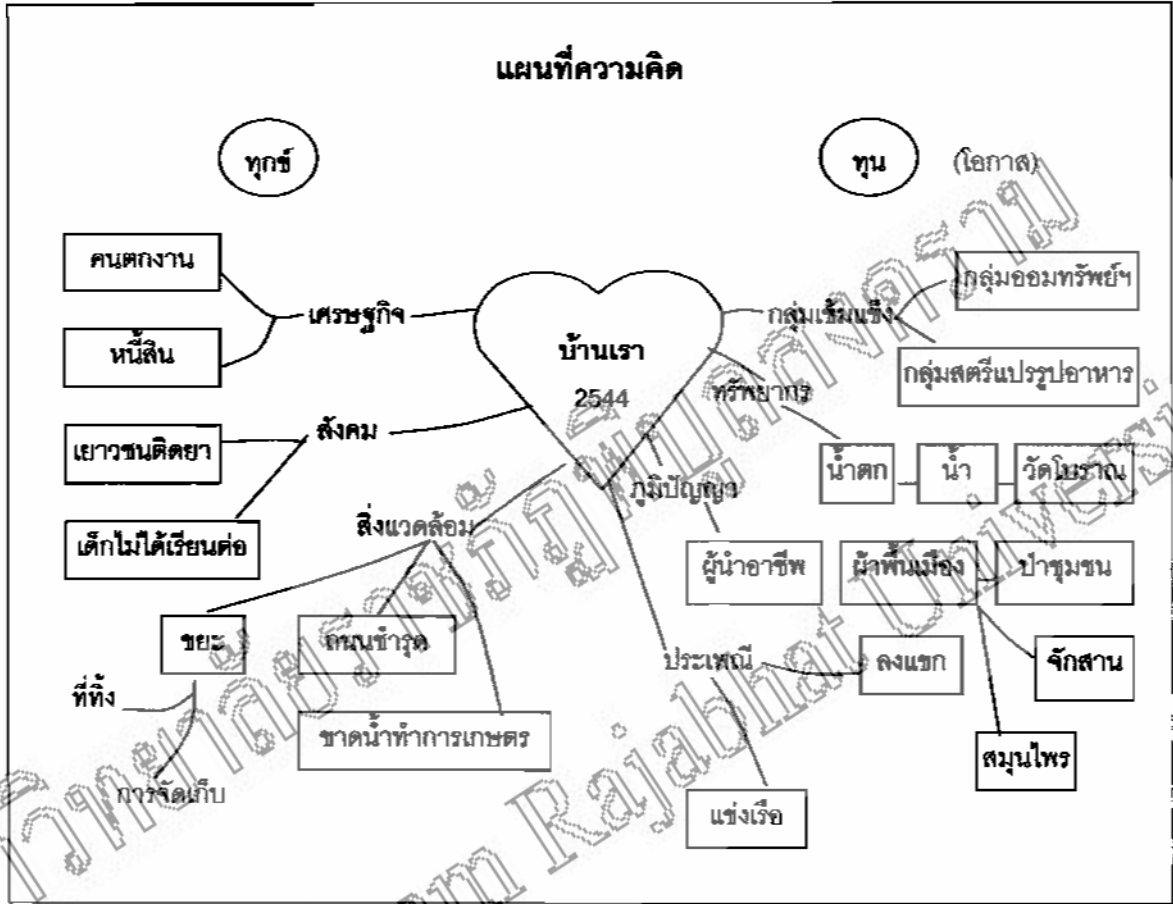
ทุนทางสังคมหรือของดีบ้านเราใน

บัตรคำสีเขียว

ร่วมตัดสินใจ

ใบที่ 4 ร้อยใจในแผนที่ความคิด 30 นาที

ผู้นำการเสวนา นำผ่านกระดาษรูปหัวใจที่มีกึ่งก้านด้านทึบและทึนหรือโอกาส มาปิดไว้ที่กระดานเวทีกลาง เพื่อนำข้อมูลที่ค้นหาพร้อมเรียงร้อยเข้าเป็นแผนที่ความคิดให้ชื่อ ว่า บ้านเรา ปี 2544 เพื่อตระหนักผู้ร่วมกันถึงสภาพชุมชนในอีก 3 ปีข้างหน้า

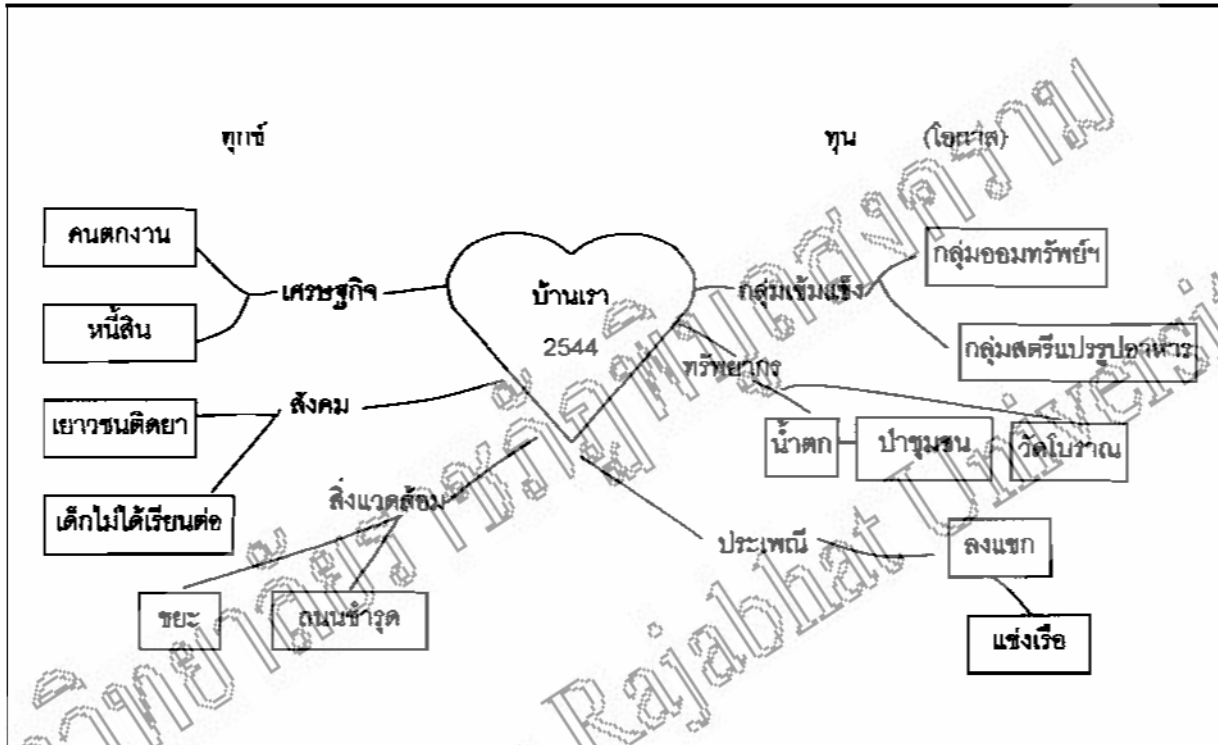

การลงแผนที่ด้านทึบหรือปัญหา ผู้นำฯ นำบัตรคำสีชมพูที่แสดงถึงทึบ แล่นสาหัส ทุกบัตรวางลงข้างเส้นที่โยงออกมาจากหัวใจด้านซ้ายวางเป็นกลุ่ม ๆ เช่น กลุ่มทึบทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง และอื่น ๆ ก่อนวางที่กลุ่มใดควรถามความเห็นชอบจากประชาคมก่อนทุกบัตร

การลงแผนที่ด้านทึนทางสังคม หรือของดีในชุมชน ผู้นำฯ นำบัตรคำสีเขียวที่แสดงถึงทึนทางสังคม ทุกบัตรวางลงข้างเส้นที่โยงออกมาจากหัวใจด้านขวา จัดเป็นกลุ่ม ๆ เช่น ด้านกลุ่มเข้มแข็ง ทรัพยากร ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน โดยก่อนวางลงกลุ่มใดควรขอความเห็นชอบจากประชาคมทุกบัตร

การให้น้ำหนักทุกซ์และทุน เมื่อวางบัตรคำทุกบัตรเสร็จแล้วแจ้งให้ประชาคม จัดลำดับความสำคัญของ ทุกซ์ และ ทุน โดยชี้แจงกติกา ดังนี้

ประชาคมแต่ละคนจะได้รับแจกแต้มสำหรับลงคะแนน (ใช้สติ๊กเกอร์สีหรือ กระดาษขาว) คนละ 2 แต้ม สำหรับให้คะแนนด้านทุกซ์ 1 แต้มด้านทุน 1 แต้ม และออกไปให้ แต้มที่ละกลุ่ม แต่ใช้สิทธิส่วนบุคคล ไม่ต้องรีบร้อน ไม่เสโลตามเพื่อน ไตร่ตรอง ให้ดีก่อนจึงให้แต้ม

การให้คะแนน ด้านทุกซ์ ให้แต่ละคนเลือกทุกซ์ที่อยู่ในแผนที่ที่เห็นว่าหนักหนา สหาลที่สุด 1 เรื่อง โดยพิจารณาว่า เรื่องนั้นมีผลกระทบต่อคนจำนวนมากหรือไม่ มีผลต่อตัวผู้กำลังของคนในชุมชนเพียงใด และ

ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ หรือไม่ เมื่อไตร่ตรองแล้ว จึงแปะสติ๊กเกอร์ลงบนบัตรคำหรือ ๒๐๑๑ บัตรคำเรื่องนั้น 1 แต้ม

การให้คะแนนด้านทุน ให้แต่ละคนเลือกทุนที่อยู่ในแผนที่ที่เห็นว่าสำคัญที่สุด 1 เรื่อง โดยพิจารณาว่า ทุนตัวนั้นมีพลังหรือเข้มแข็งมากเพียงใดมีประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่หรือไม่ และสามารถขยายผลได้เพียงใด

เมื่อทุกคนลงคะแนนเสร็จแล้ว เปิดโอกาสให้ตัวแทนกลุ่มออกมานับคะแนนและสรุป พร้อมอ่านผล

ผู้นำเสวนา สรุปคะแนนและเรียงลำดับหัวข้อที่ได้คะแนนมากที่สุดจนถึงน้อยที่สุด ลอกกลงบนกระดาษชาร์ต แบบรวมทั้งทุกซ์และทุนไว้ด้วยกัน หรือแยก 2 ช่อง ก็ได้ หากทุนหรือโอกาสได้คะแนนสูงสุด ควรย้ำให้เห็นว่า บ้านเรายังไม่สิ้นหวัง

ทุกซ์	ทุน
1. ยาเสพติด 10 คะแนน	1. กลุ่มออมทรัพย์ฯ 11 คะแนน
2. คนตกงาน 9 คะแนน	2. ป่าชุมชน 7 คะแนน
3. ชยะ 6 คะแนน	3. ประเพณีสงกรานต์ 5 คะแนน
4. เด็กไม่ได้เรียนต่อ 3 คะแนน	4. น้ำตก 4 คะแนน
5. ถนนชำรุด 2 คะแนน	5. แข่งเรือ 3 คะแนน
6.	6.

ขั้นที่ 5 เป้าหมายบ้านเรา 30 นาที

จากทุกซ์ และทุนที่เรามีจึงขอให้ประชาคมช่วยกันวางเป้าหมายบ้านเราว่า ต้องการเห็นชุมชนเป็นอย่างไร จะจัดความทุกซ์ยากเรื่องอะไรให้ลดลงหรือหมดไปในช่วง 3 ปี ต่อไปนี้ เช่น

ทุกข์

1. ยาเสพติด 10 คะแนน
2. คนตกงาน 9 คะแนน
3. ชยะ 6 คะแนน
4. เด็กไม่ได้เรียนต่อ 3 คะแนน
5. ถนนชำรุด 2 คะแนน
- 6.

ทุน

1. กลุ่มออมทรัพย์ฯ 11 คะแนน
2. ป่าชุมชน 7 คะแนน
3. ประเพณีลงแขก 3 คะแนน
4. น้ำตก 4 คะแนน
5. แ่งเหือ 3 คะแนน
- 6.

เป้าหมายบ้านเรา

- * เป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด
- * ทุกครัวเรือนไม่มีคนว่างงาน หรือตกงาน
- * เป็นหมู่บ้านสะอาด ปราศจากชยะ
- * เด็กทุกคนได้เรียนต่อจนจบภาคบังคับ

ฯลฯ

ประกาศ เป้าหมายบ้านเรา ไว้ที่ศาลากลางบ้าน

ถือเป็นพันธสัญญาของประชาคมที่จะมุ่งมั่นทำร่วมกันให้สำเร็จ

ร่วมทำกิจกรรม

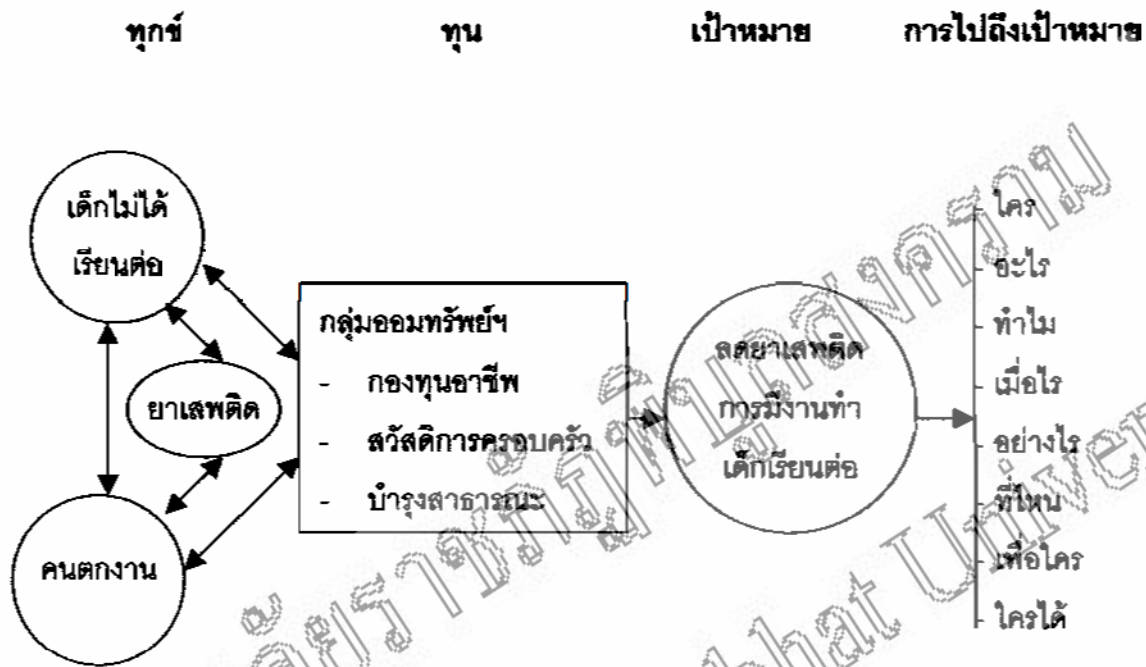
วันที่ 6 วางแผนพัฒนาหมู่บ้าน 60 นาที

งานส่งงานที่ประชาคมทำได้ คือ การค้นหาทุกข์ / ทุนทางสังคม และเป้าหมายบ้านเรา มาดูอีกครั้ง พร้อมตั้งคำถามว่า เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ประชาคมตั้งไว้ จะต้องทำโครงการ กิจกรรมอะไรบ้าง ให้หลักคิดคือ

เชื่อมโยงให้เห็นว่า ทุกข์ เป็นสิ่งที่เราต้องแก้ไข ทุนทางสังคม เป็นโอกาสที่เราจะพัฒนา การพัฒนาหรือขยายทุนบางตัวอาจแก้ปัญหาความทุกข์ยากได้เช่น กลุ่มออมทรัพย์ฯ อาจช่วยแก้ปัญหาคนตกงานเมื่อคนมีงานทำ ปัญหา ยาเสพติดอาจลดลง เป็นต้น

นำทุนทางสังคมของชุมชนทุกตัวที่มีอยู่มาพิจารณาว่า ทุนตัวใดสามารถช่วยแก้ไข ปัญหาหรือทำให้บรรลุเป้าหมายใด โครงการ กิจกรรม จึงอาจเริ่มที่ทุนตัวนั้น ๆ

นำทุกข์หรือเป้าหมายทุกตัวมาหาความเชื่อมโยงรอบด้านถึงความเป็นสาเหตุซึ่ง กันและกัน และผู้เกี่ยวข้องกับทุกข์ เช่น ยาเสพติด มีผู้เกี่ยวข้องคือพ่อแม่ เด็ก ครอบครัว โรงเรียนชุมชน คนตงงาน พระสงฆ์ จะทำให้มองออกว่า ใครควรทำอะไร

เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสเสนอความคิด และให้เกิดโครงการ กิจกรรมหลากหลาย ควรแบ่งกลุ่มย่อยไปดำเนินการ 3 กลุ่ม ทุกกลุ่มควรคิดทุกเป้าหมาย หรือทุกปัญหา ไปพร้อมกัน ไม่ควรแยกส่วนคิด การทำที่จุดหนึ่งอาจแก้ไขได้หลายเรื่อง

งานในกลุ่มย่อย คือ ให้ทุกกลุ่มระบุโครงการ / กิจกรรมที่จะทำพร้อมให้เหตุผลว่า ใครบ้างจะได้ประโยชน์ ได้อย่างไร เขียนชื่อโครงการ กิจกรรม พร้อมระบุว่าเป็น โครงการลักษณะใด ลงในแผ่นชาร์ท คือ

1. ทำเอง : ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน ทำเองได้ หรือโดยทุนทางสังคมที่มีอยู่
2. ทำร่วม : ชุมชนดำเนินการโดยความร่วมมือจากภายนอก
3. ขอสนับสนุน : เกินขีดความสามารถและขอสนับสนุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ

ตัวอย่าง

โครงการ	ผู้ได้ประโยชน์/เป้าหมาย	ทำเอง	ทำร่วม	ขอสนับสนุน
1. เตือนภัยให้ความรู้เรื่องยาเสพติด ทางเสียงตามสาย	ผู้ปกครอง/ยาเสพติด เยาวชน/ยาเสพติด	/		
2. ขุดลอกคลองส่งน้ำ	ผู้ตักงาน/อาชีพ/ยาเสพติด			/
3. ผูกอบรมทอเสื่อกกแก่ผู้ว่างงาน	ผู้ว่างงาน/อาชีพ/ยาเสพติด	/	/	/
4. บวชเนรมภาคฤดูร้อน	เยาวชน/ยาเสพติด/เรียนต่อ			
5. ชุดรณรงค์ป่าชุมชน	คนตักงาน/สิ่งแวดล้อม	/		/
6. กลุ่มออมทรัพย์ฯ จัดลานค้า	คนตักงาน	/	/	
ฯลฯ				

ทุกกลุ่มกลับมาที่เวทีกลาง นำผลงานมานำเสนอ
รวมผลงานของทุกกลุ่มเป็นของหมู่บ้านชุมชน โดยรวมโครงการที่เหมือนกันไว้
ด้วยกัน และหาข้อตกลงกรณีการจัดประเภทโครงการทำเอง ทำร่วมขอสนับสนุนจัดทำเป็น
บัญชีโครงการของหมู่บ้านชุมชน

กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3
.....
.....
.....
.....

โครงการ	ทำเอง	ทำร่วม	ขอ
1. ออกเสียงตามสาย	/		
2. คลองส่งน้ำ			/
3. ลานค้าชุมชน		/	
4. ปลูกป่า	/	/	
5. ค่ายเยาวชน	/	/	
6. ทอเสื่อกก	/		/
7. ฯลฯ			

ให้นำหนักคะแนนแก่โครงการที่เห็นว่าจำเป็นต้องทำอย่างเร่งด่วน โดยจัดแยกเป็น

3 ประเภท ใ้วิธียกมือนับคะแนน

ทำเอง	ทำร่วม	ขอสนับสนุน
1. เสี่ยงตามสาย	1. ลานค้าชุมชน	1. คลองส่งน้ำ
2. ปลุกป่า	2. ค่ายเยาวชน	2. ทอเสื่อกก
3. ค่ายเยาวชน	3.	3. ปลุกป่า
4.	4.	4.

โครงการ ที่มีทั้งแบบทำเอง และขอสนับสนุน จะปรากฏอยู่ทั้ง 2 บัญชี เพื่อให้ปฏิบัติและติดตาม

ร่วมรับประโยชน์

ขั้นที่ 7 กำหนดโครงการ / กิจกรรม (60 - 120 นาที)

ให้มีการอาสาสมัครรับผิดชอบเป็นผู้ดูแลประสานงานโครงการ หรือ หัวหน้าโครงการ เพื่อกำหนดรายละเอียดของกิจกรรมย่อยในโครงการและนำมาเสนอประชาคมในการประชุมครั้งต่อไป แต่ละโครงการควรมีรายการดังนี้

● ประเภททำเองและทำร่วม สิ่งที่ต้องระบุ คือ

1. ทำอะไร (ชื่อกิจกรรม)
2. ทำแล้วจะได้อะไร (ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น)
3. ทำที่ไหน (สถานที่ที่จะดำเนินการโครงการ)
4. ทำอย่างไร (วิธีการดำเนินงาน)
5. จะต้องใช้วัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง
6. ทำเมื่อใด
7. ใครบ้างที่จะช่วยทำ (ชื่อผู้ที่จะช่วยในโครงการ)
8. ใครรับผิดชอบ (ผู้ดูแลประสานงานโครงการ)

● ประเภทขอรับการสนับสนุน

1. ทำอะไร (ชื่อโครงการ)
2. ทำแล้วจะได้อะไร (ผลที่คาดว่าจะได้รับ)
3. ทำที่ไหน (สถานที่ที่จะดำเนินการโครงการ)
4. ขอเมื่อไร (จะของบประมาณ เดือน ปี ไດ)
5. จะขอจากหน่วยงานไหน (ชื่อหน่วยงานที่คาดว่าจะมีงบประมาณ)
6. จะขออะไรบ้าง (ประมาณการวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ ที่จะขอ)
7. ใครจะเป็นคนประสานงานและติดตามความก้าวหน้า

- ประเภททำเอง นัดหมายวัน เวลา ที่จะดำเนินการ
- ประเภทขอสนับสนุน ส่งโครงการไปยังแหล่งงบประมาณ เช่น อบต. งบเงินกู้ต่าง ๆ มอบหมายผู้ประสาน และติดตามความก้าวหน้า และนำมารายงานต่อประชาคม เป็นระยะ ๆ
- ในขั้นนี้ ผู้นำเสวนา ที่เป็นทีม คปต. ควรให้ข้อมูลถึงแหล่งงบประมาณต่าง ๆ รวมทั้งเงื่อนไขของแผนงานโครงการ จากแหล่งต่าง ๆ ให้ประชาคมปรับโครงการขอรับการสนับสนุน และส่งไปบรรจุเข้าแผนพัฒนาตำบล แหล่งที่สามารถสนับสนุนได้ เช่น
 1. งบอุดหนุนของ อบต.
 2. โครงการพัฒนาตำบล (คพต.)
 3. โครงการตามระบบ งบฯ ของกระทรวงหลัก
 4. สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF)
 5. งบฟื้นฟูเศรษฐกิจ จากแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ

ร่วมตรวจสอบ ร่วมติดตาม

ขั้นที่ 8 การวัดความก้าวหน้าและความเข้มแข็งของชุมชน 45 นาที

เป็นขั้นของการช่วยกันกำหนดรายการที่จะใช้ติดตามตรวจสอบ ความเข้มแข็งชุมชน แบ่งเป็นความก้าวหน้าของงาน (โครงการ กิจกรรม) และผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยช่วยกันออกแบบแบบง่าย ๆ เท่าที่อยากรู้ เช่น

- ความก้าวหน้าของโครงการ / กิจกรรม ใช้ประเด็นที่ระบุไว้ในโครงการโดยเพิ่มอุปสรรคที่พบ มอบหมายกลุ่มผู้รับผิดชอบและนำเสนอประชาคมในคราวต่อไป

ตัวอย่าง ประเด็นการติดตามผล	
โครงการฝึกอบรมทอเสื่อกกแก่ผู้ว่างงาน	
1.	ทำอะไรไปแล้วบ้าง () อยู่ในขั้นเตรียมการ () กำลังฝึกอบรม () ฝึกอบรมแล้ว ใช้เวลาอบรม วัน
2.	ฝึกอบรมที่ไหน
3.	ใครได้ประโยชน์ / เข้าอบรม () คนว่างงาน คน () คนตกงาน คน () สตรีแม่บ้าน คน
4.	มีค่าใช้จ่ายเท่าใด บาท ได้จากแหล่งใดบ้าง
5.	ได้รับความร่วมมือ หรือสนับสนุนจากใครบ้าง
6.	มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง.....

การวัดผลสำเร็จตามเป้าหมาย หรือความเข้มแข็งของชุมชน นำเป้าหมายมาตั้งและร่วมกันกำหนดว่าภายใน 1 ปี 2 ปี 3 ปี ต้องการเห็นผลอย่างไร และตกลงกันว่า จะมีการวัดผลกี่เดือน – ปี ต่อครั้ง ซึ่งอาจเป็นทุกกรอบ 6 เดือน หรือ 1 ปี เช่น

การวัดความเข้มแข็งของบ้านเรา			
จากเป้าหมายที่ต้องแก้ไขและพัฒนาภายในปี 2544			
เรื่อง	ต้องแก้ไข	ผลที่ทำได้	ต้องทำต่อ
1. ลดจำนวนผู้ติดยาเสพติด	75 คน	15 คน	60 คน
2. ทุกครัวเรือนไม่มีคนว่างงาน	52 คน	20 คน	32 คน
3. เด็กไม่ได้เรียนต่อ	35 คน	30 คน	5 คน
4.			
5.			

- ปิดประกาศ ผลงานของประชาคมไว้ที่ศาลากลางบ้าน

ไม่มีอะไร
ที่ประชาคมจะทำไม่ได้
ถ้ามุ่งมั่น
และจริงจัง

๘ นัดหมาย วัน เวลา ที่จะมาเสวนา เพื่อการบรรลุเป้าหมายครั้งต่อไป
ว่าสิ่งใดที่ ① จะทำเองได้ ② จะทำร่วม ③ จะขอรับการสนับสนุน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

บทที่ 6

การดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบลของจังหวัดพิษณุโลก

จากแนวความคิดในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตที่มีจุดเน้นของการพัฒนาโดยมีคนเป็นศูนย์กลางในรูปแบบของการพัฒนาแบบองค์รวมที่ทุกฝ่ายในสังคมมีโอกาสได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ทั้งทางด้านคุณภาพชีวิต จิตใจ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อมด้วยการเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนในการพัฒนาตนเองในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมผลักดันให้สังคมเป็นไปตามที่ต้องการได้

การเสริมสร้างศักยภาพให้แก่กลุ่มแกนระดับตำบลจึงเป็นกลไกที่สำคัญในการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นให้สามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนเกิดความเข้าใจถึงเทคนิคการขับเคลื่อนกระบวนการประชาคมในระดับหมู่บ้านและตำบลได้

จากความคาดหวังให้กลุ่มแกนที่เป็นตัวแทนทั้งในส่วนของภาครัฐ เอกชน และประชาชนในแต่ละพื้นที่ที่เข้ารับการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดพิษณุโลก จึงได้จัดให้มีการฝึกอบรมในรูปแบบของการมุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้จำนวนตำบลละ 5 - 7 คน ครอบคลุมทุกตำบลในจังหวัดพิษณุโลก ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นรากฐานให้กับทุก ๆ พื้นที่และเพื่อถ่ายทอดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนในทุกระดับตามรูปแบบของการทำเวทีประชาคม หรือเวทีชาวบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงกำหนดให้มีการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 10 ครั้ง ครอบคลุมทั้ง 9 อำเภอ โดยที่อำเภอเมืองแบ่งการจัดออกเป็น 2 ครั้ง ในแต่ละครั้งมีการกำหนดหลักสูตร และรูปแบบวิธีการที่เปลี่ยนไปหรือเหมือน ๆ กัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของพื้นที่และผู้เข้าร่วมเป็นหลัก

จากผลการดำเนินงานที่เริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 31 พฤษภาคม - 18 สิงหาคม 2543 สรุปโดยแยกการดำเนินงานแต่ละครั้งได้ดังต่อไปนี้

การประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบล ครั้งที่ 1
ระหว่างวันที่ 31 พฤษภาคม – 1 มิถุนายน 2543
ณ ทรีทรีไทรวัลย์แกรนด์ไฮเคิล แอนด์ รีสอร์ท
และ ศาลาวัชรวิทย์ไทรวัลย์นาราม ตำบลแก่งไสภา
อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

สรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มแกนระดับตำบล

วันที่ 31 พฤษภาคม 2543

สถานที่ ณ ทวีปวิทยุวิทยุแอนด์โยเค็ด แอนด์ วิสอรัท อ.วังทอง จ.พิษณุโลก

การบรรยายพิเศษในหัวข้อเรื่องรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาท้องถิ่นฉบับใหม่

โดย นายพินัย อนันตพงศ์ (รองผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก) สรุปได้ดังนี้

การปกครองท้องถิ่นกำหนดขึ้นบนพื้นฐานทฤษฎีการกระจายอำนาจและอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งมุ่งเปิดโอกาส และสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง และกิจกรรมการปกครองตนเองในระดับหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้จากลักษณะสำคัญของกาปกครองท้องถิ่น ที่เน้นการมีอำนาจอิสระในการปกครองตนเอง มีการเลือกตั้ง มีองค์การหรือสถาบันที่จำเป็นในการปกครองตนเอง และที่สำคัญก็คือ ประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างกว้างขวาง

กิจกรรมที่ 1

พิธีเปิดการประชุมกลุ่มแกนนำระดับตำบล โดย นายวิจารณ์ ไชยบัณฑิต (ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก) สรุปได้ดังนี้

การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน มิได้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานใด หรือของใครโดยเฉพาะ นับเป็นการร่วมคิดร่วมใจกันระหว่างภาคราชการ องค์กรเอกชน (NGO) องค์กรชุมชน และประชาชน ร่วมใจกันสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตในด้านต่าง ๆ โดยทุกฝ่ายต้องทำงานร่วมกันในลักษณะของ "ภาคีการพัฒนา" สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงมหาดไทยที่เน้น "ส่งเสริมเรื่องประชาคม"

กิจกรรมที่ 2

เสนอวีดิทัศน์ เรื่อง "การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน" ประมาณ 15 นาที แล้วให้ผู้เข้าประชุมทำกิจกรรมที่ 3 ต่อไป

กิจกรรมที่ 3

วิทยากรนำเข้าบทเรียน เรื่อง "ความคาดหวัง" (อาจารย์น้อย ลายคราม และคณะ) และทำกิจกรรมต่อไปนี้

1. แจกแบบสำรวจความคาดหวัง แบบ ก. ให้ผู้เข้าประชุมทำ (5 นาที)
2. ให้ผู้เข้าประชุมแบ่งกลุ่ม และตอบคำถามใบงานที่ 1
3. ผู้เข้าประชุมแต่ละกลุ่มเสนอความคิดกลุ่ม

4. วิทยากรกล่าวสรุปคำถามในใบงานที่ 1
5. แจกแบบสำรวจความคาดหวังแบบ ข. ให้ผู้เข้าประชุมทำ (5 นาที)
6. สรุปแบบสำรวจความคาดหวังแบบ ก. และ ข. โดยวิทยากร
7. วิทยากรกล่าวสรุปหลักการของชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาแบบองค์รวม บทบาทหน้าที่ของแกนนำตำบล และศูนย์รวมใจ

สรุปกิจกรรมที่ 3

สรุปแบบสำรวจความคาดหวังแบบ ก.

รายการ	ระดับความเข้าใจ			
	เต็มร้อย	80	50-50	น้อยกว่า
ชุมชนและประเทศเผชิญปัญหาวิกฤติ เราต้องคิดสู้และกอบกู้ร่วมกันเพียงใด	39	28	2	0
อยากร่วมและช่วยกันเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนในพื้นที่เพียงใด	29	39	5	0
เข้าใจนโยบาย บทบาท หน้าที่ งานการ เสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนเพียงใด	17	33	15	1
เข้าใจและมีทักษะกระบวนการทำเวที ประชาคมเพียงใด	21	29	17	1
มีเวลาในการทำงานร่วมกันพัฒนา เสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนต่อจากวันนี้ ไปเพียงใด	13	30	25	2
รวม	278 = 76.10%		68 = 14.72%	

จากแบบสำรวจความคาดหวังแบบ ก. สรุปได้ว่าผู้เข้ารับการประชุมมีความสนใจ และให้ความร่วมมือดี อีกทั้งยังมีความเข้าใจนโยบาย บทบาทหน้าที่งานเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนค่อนข้างมาก (80 เปอร์เซ็นต์ ขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 76.10 และมีผู้เข้าประชุมบางส่วนที่ยังไม่พร้อม (ต่ำกว่า 50 เปอร์เซ็นต์) คิดเป็นร้อยละ 14.72 จากผู้เข้ารับการประชุมทั้งสิ้น 73 คน

สรุปแบบสำรวจความคาดหวังแบบ ข.

รายการ	ระดับความเข้าใจ			
	เต็มร้อย	80	50 – 50	น้อยกว่า
พัฒนาแบบองค์รวม	13	33	20	2
การเรียนรู้ – การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน	21	30	18	1
ศูนย์รวมใจ	23	21	23	3
แผนและผลในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง	15	29	24	3
เวทีประชาคม	22	29	17	2
รวม	236 = 63.52%		143 = 30.92%	

จากแบบสำรวจความคาดหวังแบบ ข. ที่ได้ประเมินความรู้ของผู้เข้าประชุม สรุปได้ว่า ผู้เข้ารับการประชุมมีความรู้ในเรื่องที่ประชุมพอสมควร (80 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 63.52 และมีผู้เข้าประชุมที่พอมีความรู้บ้าง (ต่ำกว่า 50 เปอร์เซ็นต์) คิดเป็นร้อยละ 30.92 จากผู้เข้ารับการประชุมทั้งสิ้น 73 คน

สรุปใบงานที่ 1 ตามแนวความคิดของกลุ่มแกนของแต่ละตำบล

ตำบลท่าหมื่นราม

1. นโยบายและหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน คือ การมีแนวร่วมในการจัดทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็ง
2. บทบาทหน้าที่และงาน ได้แก่ การรวบรวมข้อมูล และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา
3. อธิบายความหมายของคำ
 - 3.1 การพัฒนาแบบองค์รวม คือ ชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ต้องรวมกันพัฒนาจากบนลงล่าง

3.2 การเรียนรู้และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การเรียนรู้ร่วมกันแล้วกลับไปพัฒนาตำบล

3.3 ศูนย์รวมใจ ได้แก่ วัด หรือ สถานที่ที่ทุกคนรวมใจกันเพื่อพัฒนา

3.4 แผนและผลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน คือ การกำหนดแผนเพื่อให้ เป็นไปตามผลที่ต้องการของชุมชน

3.5 เวทีประชาคม คือ การรวมกลุ่ม แก้ปัญหา การร่วมใจของกลุ่มในการแก้ปัญหาเดียวกัน แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นร่วมกัน

4. ปณิธานของกลุ่ม ได้แก่ "เรามาร่วมกัน ร่วมด้วยช่วยกัน พัฒนาท้องถิ่น"

คำบวงทรวง

1. นโยบายและหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน คือ

- การแก้ปัญหาวิกฤต
- พึ่งพาตนเอง
- ให้ชุมชนมีบทบาทเข้ามามีส่วนร่วม

2. บทบาทหนึ่งที่และงาน ได้แก่

- ผู้นำชักชวนประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมและมีจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชน
- ให้มีความรู้ และรู้หน้าที่
- ให้ทำด้วยตนเอง
- ติดตามและตรวจสอบ

3. อธิบายความหมายของคำ

3.1 การพัฒนาแบบองค์รวม คือ หลาย ๆ กลุ่ม องค์กร เข้ามามีส่วนร่วมเข้ามาพัฒนาทุก ๆ ด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม

3.2 การเรียนรู้และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ให้ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ วางแผน และทำงานเพื่อชุมชน

3.3 ศูนย์รวมใจ คือ จุดรวมของกลุ่มหรือองค์กรที่เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น และเป็นศูนย์รวมข้อมูลและแผนปฏิบัติการ

3.4 แผนและผลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน

- แผน หมายถึง การวางแผนแก้ไขปัญหาวิกฤตของกลุ่มชน ชุมชน
ที่มารวมตัวกัน

- ผล หมายถึง ส่วนที่ได้รับจากการวางแผนและแก้ไขปัญหาวิกฤต
ร่วมกัน

3.5 เวทีประชาคม คือ การที่กลุ่มและองค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้นำชุมชนมา
แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นร่วมกันแบบมีส่วนร่วม คือ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
ทุกขบวนการ เช่น ร่วมตรวจสอบ ร่วมทำงาน

4. ปรนิธานของกลุ่ม คือ (ไม่มี)

ตำบลพันชาลี

1. นโยบายและหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน คือ มีการร่วมคิด ร่วมทำ
ร่วมแก้ปัญหา

2. บทบาทหน้าที่และงาน ได้แก่

- ประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน หมู่บ้าน ตำบล

- ร่วมรับฟังความคิดเห็น

- รับปัญหาปรึกษาผู้รู้

3. อธิบายความหมายของคำ

3.1 การพัฒนาแบบองค์รวม คือ การรวมทุกองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน หมู่บ้าน
ตำบล แลกเปลี่ยนปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

3.2 การเรียนรู้และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การให้ชุมชน
คิดปัญหาของตนเองและแนวทางแก้ไขปัญหามาจากชุมชนเอง

3.3 ศูนย์รวมใจ คือ สถานที่ที่สร้างผู้นำชุมชนให้เข้มแข็ง เช่น บ้าน วัด
โรงเรียน

3.4 แผนและผลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน คือ ชุมชนต้องวางแผน
ต่าง ๆ ร่วมกันเป็นขั้นตอน

3.5 เวทีประชาคม คือ การรวมคน รวมปัญหา มาสรุปเป็นแนวทางแล้วเลือก
ปัญหาที่สำคัญมาแก้ไขก่อน

4. ปรนิธานของกลุ่ม ได้แก่ "สละเวลา พัฒนาคน เพื่อชุมชนเข้มแข็ง"

ตำบลชัยนาม

1. นโยบายและหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน คือ
 - การรวมตัวของประชาชน
 - ช่วยกันคิด ตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา
 - มีความสามัคคี
 - มีการแสดงความคิดเห็น
 - รวบรวมปัญหา
2. บทบาทหน้าที่และงาน ได้แก่
 - แนะนำเผยแพร่ความรู้และประสบการณ์
 - ประสานงาน กระตุ้นให้ชุมชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง
 - สนับสนุนข้อมูล วิเคราะห์สภาพปัญหาร่วมกับคณะกรรมการ
3. อธิบายความหมายของคำ
 - 3.1 การพัฒนาแบบองค์รวม คือ การที่เวทีประชาคมเพื่อแก้ไขปัญหาและวางแผนโครงการ ทำการพัฒนาในทุกปัญหา ทุก ๆ งานพร้อมกันไปโดยไปแยกส่วน
 - 3.2 การเรียนรู้และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิด ปัญหา ร่วมกัน
 - 3.3 ศูนย์รวมใจ คือ การที่ทุกหน่วยงานมาช่วยกันทำงานด้วยกัน มีสถานที่ มีข้อมูลในหมู่บ้าน ตำบล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริง
 - 3.4 แผนและผลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน คือ แผนงานที่ได้จาก การรวมคิด ตัดสินใจร่วมกัน
 - 3.5 เวทีประชาคม คือ การที่บุคคลทุกสาขา อาชีพ องค์กรมาร่วมกันปรึกษาแก้ไขปัญหา ร่วมทั้งการจัดทำแผนงานโครงการร่วมกัน
4. ปณิธานของกลุ่ม ได้แก่ "เราพร้อมสู้ เพื่อมุ่งสู่ความเข้มแข็งของชุมชน"

ตำบลบ้านกลาง

1. นโยบายและหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการคิด ตัดสินใจแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยชุมชน
2. บทบาทหน้าที่และงาน ได้แก่